

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Simi Merhar

HOMOFOBIA IN PARADE PONOSA

Diplomsko delo

LJUBLJANA 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Simi Merhar

Mentorica: Doc. Dr. Alenka Švab

Somentor: Doc. Dr. Roman Kuhar

HOMOFOBIA IN PARADE PONOSA

Diplomsko delo

LJUBLJANA 2007

HOMOFOBIA IN PARADE PONOSA

Odnos posameznikov in družbe kot celote do homoseksualne manjšine je povsod po svetu problematičen, saj so geji in lezbijke še danes neenakopravna, stigmatizirana in zatirana skupnost. Homofobija in z njo povezano homofobno nasilje je vsakdanja izkušnja mnogih, predvsem v sferi javnega prostora, kjer še vedno prevladuje heteronormativni družbeni kontekst. Do različnih oblik homofobnega nasilja pogosto prihaja tudi na paradah gejevskega in lezbičnega ponosa, ki so eden pomembnejših družbenih in političnih dogodkov gejevske in lezbične skupnosti v številnih (predvsem zahodnih) državah, tudi v Sloveniji. Namen diplomskega dela je raziskati, kako pomembno vlogo imajo parade ponosa pri večji vidnosti in vključenosti homoseksualcev v družbo ter ali je večja javna izpostavljenost na teh dogodkih povezana s povečano stopnjo homofobnega nasilja. Ker je udeležba na slovenski paradi ponosa vsako leto precej nizka, bom skušala pojasniti tudi, kateri so vzroki, da je tako. Pri tem bom upoštevala predvsem strokovna mnenja treh gejevskih in lezbičnih aktivistov, ki sem jih intervjuvala v empiričnem delu svoje naloge.

Ključne besede: homoseksualnost, heteronormativnost, homofobija, parade gejevskega in lezbičnega ponosa.

HOMOPHOBIA AND PRIDE PARADES

All over the world, the attitude of individuals and the society as a whole towards homosexual minority is a problematic issue. Gays and lesbians are still a community that is unequal, stigmatized and repressed. Many of them experience homophobia and homophobic violence, which is a part of it, on daily basis, especially in the sphere of public place where heteronormativity is still a predominate social context. Many different forms of homophobic violence also occur on gay and lesbian pride parades, which are one of the most important social and political events of gay and lesbian community that takes place in many western countrys, including in Slovenia. The purpose of this degree is to research the importance of pride parades in greater visibility and inclusiveness of homosexuals in society and to research if the bigger public exposure on this events is in any corelation with the increased level of homophobic violence. Because the participation in slovenian pride parades is rather low, I will also try to explain which are the reasons for that. In researching this, I will include professional opinions of three gay and lesbian activists that I have interviewed in the empirical part of my degree.

Key words: homosexuality, heteronormativity, homophobia, gay and lesbian pride parades.

KAZALO

1. UVOD	6
2. HOMOFOBIIJA	9
2.1 Definicija pojma	9
2.2 Homofobno nasilje	15
2.3 Zakonodaja	17
3. GEJEVSKO IN LEZBIČNO GIBANJE TER IDENTITETNE POLITIKE	20
3.1 Začetki gejevskega in lezbičnega gibanja	20
3.2 Stonewallski upor	21
3.3 Posledice stonewallskega upora	22
3.4 Identitetne politike	23
4. PARADE GEJEVSKEGA IN LEZBIČNEGA PONOSA	28
4.1 Kaj je parada ponosa?	28
4.2 Mavrična zastava	33
4.3 Parade ponosa in homofobija	33
5. PARADE GEJEVSKEGA IN LEZBIČNEGA PONOSA V SLOVENIJI	36
5.1 Zgodovina slovenskega gejevskega in lezbičnega gibanja	36
5.2 Cafe Galerija	38
5.3 »Obvoznica mimo nestrpnosti – pohod proti homofobiji«	39
5.4 »Država, veš svoj dolg?«	40
5.5 »Mi drugačni, vi enakopravni«	41
5.6 »Poroka bo!«	41
5.7 »Registracija je diskriminacija!«	42
5.8 »Dovolj! Odvrzimo maske!«	43
5.9 Homofobno nasilje na slovenskih paradah ponosa	45
6. ZAKLJUČEK	52
7. LITERATURA	55

8. PRILOGE	66
Priloga A: Prepis intervjuja z Mitjo Blažičem.	66
Priloga B: Prepis intervjuja z Romanom Kuharjem.....	78
Priloga C: Prepis intervjuja z Natašo Sukič	90

1. UVOD

Homoseksualne spolne prakse so obstajale skozi celotno človeško zgodovino, z izjemo antične Grčije¹ pa so jih v vseh družbah povezovali z negativnimi konotacijami. Homoseksualnost je bila v zahodnem svetu do danes med drugim pojmovana kot greh, bolezen, zločin, vedenjska motnja, normalna variacija seksualnega vedenja ter življenjski stil. Odnos posameznikov in družbe kot celote do homoseksualne manjšine je še danes problematičen, saj so geji in lezbijke še vedno stigmatizirana, neenakopravna in zatirana skupnost povsod po svetu. Kljub temu, da je homoseksualnost v modernem razvitem svetu že vrsto let dekriminalizirana in (naj bi bila) vedno bolj družbeno sprejemljiva, ostaja heteroseksualnost dominantni, normativni način spolnega vedenja. Ljudem geji in lezbijke še vedno predstavljajo nekaj tujega, nepoznanega in kot take jih sprejemajo s strahom, odporom, celo sovraštvom. Stopnja tolerance v družbi je nizka, v njej pa sta prisotna heteroseksizem in visoka stopnja homofobije. Položaj gejev in lezbijk se sicer od države do države razlikuje. V primerjavi z Nizozemsko in skandinavskimi državami, kjer je stopnja družbene sprejetosti homoseksualnosti visoka tako na zakonskem kot osebnem nivoju, je v drugih državah položaj gejev in lezbijk bolj problematičen (Plummer 1992: 19). Homoseksualcem so v večini držav tretjega sveta, pa tudi v številnih zahodnih državah, kot so Velika Britanija, države severne Amerike ter Slovenija, pogosto odvzete osnovne človekove pravice in so izpostavljeni homofobnemu nasilju tako s strani državljanov kot s strani države.

Opisane družbene razmere ter problematičen odnos današnje družbe do homoseksualnosti so me spodbudili, da sem se odločila v svoji nalogi podrobneje raziskati pojav homofobije in z njo povezanega homofobnega nasilja. Ker pa je homofobija širok pojem, ki se pojavlja na vseh področjih vsakdanjega življenja gejev in lezbijk, se bom osredotočila le na en vidik, kjer je prisotna – na gejevske in lezbične parade ponosa.

Parada ponosa je največji družbeni in politični dogodek gejevske in lezbične skupnosti ter predstavlja najpomembnejše sodelovanje te skupnosti v javnem življenju (Kates in Belk 2001: 393). Parade so javni dogodki, ki jih homoseksualne skupnosti povsod po svetu organizirajo enkrat na leto. S temi dogodki je tesno povezan pojem homofobije, saj se parade odvijajo v sferi javnega prostora, na ulici, kjer je stopnja homofobije po podatkih številnih mednarodnih raziskav zaskrbljujoče visoka (Tomsen in Mason 2001: 261). Družbena toleranca do

¹ Ko govorimo o grški homoseksualnosti, je termin sicer napačno razumeti v današnjem pomenu besede. Koncept homoseksualnosti kot ga razumemo danes se razvije šele kasneje, v 19. stoletju.

homoseksualcev je namreč višja v primeru, da le-ti svoje seksualne preference prakticirajo oziroma izkazujejo le v zasebnosti, v javnosti pa istospolno identiteto skrivajo. Ali kot pravi Tanja Rener: »Do drugačnih od sebe smo strpni, če ti ostajajo skriti, globoko zasebni ali odmaknjeni v geto« (Rener v Švab in Kuhar 2005: 10). Pri paradah ponosa pa je bistvenega pomena ravno to, da geji in lezbijke pokažejo širši javnosti, da so del družbe, da so ponosni na svojo »drugačnost« in se jim ni potrebno skrivati. Parade so politični dogodek, njihov namen pa je opozoriti družbo na diskriminacijo do istospolno usmerjenih ter javno izraziti zahteve po enakopravnosti in temeljnih človekovih pravicah, ki naj bi veljale za vse ljudi enako. Ob tem kot svojo prvo tezo navajam trditev, da so parade ponosa pomembni dogodki, s katerimi istospolno usmerjeni postanejo družbeno in politično vidni ter nase opozorijo širšo javnost.

Parade gejevskega in lezbičnega ponosa pa imajo poleg omenjenih pozitivnih vidikov lahko za gejevsko in lezbično skupnost številne negativne posledice, posebej tam, kjer je stopnja homofobije zelo visoka in se ob paradah ponosa le-ta izraža tudi v različnih oblikah implicitnega in eksplicitnega nasilja. Povsod po svetu so med potekom parade ali po njej zabeleženi pogosti primeri fizičnih ter verbalnih napadov na geje in lezbijke, ki postanejo žrtve tega nasilja na podlagi svoje spolne usmerjenosti (Quinn 1997). Večja vidnost homoseksualcev v javnosti je namreč v korelaciji s povečano stopnjo homofobnega nasilja. Zato je moja druga teza, da je nasilje, ki se dogaja na paradah ponosa, homofobno nasilje, kar pomeni, da ga sproža posebna oblika sovraštva do homoseksualcev, ki je del homofobije.

Namen diplomskega dela je torej raziskati, kako pomembno vlogo imajo parade ponosa pri vedno večji vidnosti in vključenosti oziroma sprejetosti homoseksualcev v družbo ter ali je ta večja javna izpostavljenost na paradah ponosa povezana s povečano stopnjo homofobnega nasilja. Zgornji tezi sta zastavljeni splošno in se nanašata na parade ponosa povsod po svetu. To pomeni, da se ne bom omejila na analizo tega pojava v zgolj eni državi, ampak bom skušala tezi potrditi na osnovi podatkov, ki kažejo na skupne značilnosti (ter seveda tudi nekatera razhajanja) teh dogodkov po svetu.

Tretja, zadnja teza se bo navezovala na konkretno le eno državo, in sicer na Slovenijo. Tudi pri nas namreč zadnjih nekaj let obstaja praksa organiziranja parad gejevskega in lezbičnega ponosa. Ti dogodki niso tako množični kot v nekaterih večjih svetovnih prestolnicah, na primer v New Yorku, San Franciscu ali Sidneyju, kjer se na dan parade ponosa zbere več sto

tisoč ljudi iz vseh delov sveta.² Slovenija je majhna država, zato parade takšnih razsežnosti niti ne bi bilo mogoče organizirati, vseeno pa je število udeležencev vsako leto nižje, kot bi pričakovali. Ta pojav pojasnujem s svojo tretjo tezo, da je homofobija slovenske družbe eden od razlogov za nizko udeležbo gejev in lezbijk na slovenskih paradah ponosa.

Diplomsko delo obsega teoretični in praktični del. V prvem delu bom na podlagi domače, predvsem pa tuje literature³ opredelila ključne pojme, kot so homofobija, homofobno nasilje, gejevsko in lezbično družbeno gibanje ter gejevske in lezbične parade ponosa pri nas in po svetu, njihovo zgodovinsko ozadje ter pomen, ki ga predstavljajo za homoseksualno skupnost. Omenim naj, da homoseksualna skupnost poleg gejev in lezbijk vključuje tudi druge subkulture, kot so transeksualci in biseksualci, kar na kratko imenujemo GLBT skupnost.⁴ Empirični del naloge vsebuje izvedbo treh ekspertnih intervjujev z dvema gejevskima aktivistoma ter soorganizatorjema slovenskih parad ponosa, Mitjo Blažičem in Romanom Kuharjem, ter lezbično aktivistko in soustanoviteljico lezbične sekcije ŠKUC-LL, Natašo Sukič. Relevantne dele intervjujev bom umestila v teoretični del naloge.

² Že leta 1978 se je parade ponosa v San Franciscu udeležilo okoli 250.000 ljudi, avstralska parada ponosa imenovana Mardi Gras pa danes privabi od 500.000 do 750.000 ljudi (glej www.glbtq.com/social-sciences/parades-marches.html).

³ Pomemben vir literature so mi predstavljali tuji članki na internetu, saj je strokovne literature za izbrano temo izredno malo.

⁴ Gejevska, lezbična, biseksualna in transseksualna skupnost.

2. HOMOFOBIA

2.1 Definicija pojma

Pojem homofobije je prvi uporabil ameriški psihoterapevt George Weinberg⁵ in je v prvotnem smislu označeval fizični strah oziroma odpor do homoseksualcev (Bullough 2004). Ta strah je iracionalen in vztrajen, poleg tega vsebuje tudi elemente sovraštva in predsodkov do homoseksualcev. Pomen termina pa se je skozi zgodovino spreminjal in širil. »Homofobija je danes – vsaj v vsakdanjem diskurzu – razumljena kot oblika splošnega političnega, osebnega, moralnega nestrinjanja s homoseksualnostjo kot tako. Termin vključuje tako obsojanje, odpor, nestrinjanje, nasilje, kot tudi omalovaževanje in diskriminacijo istospolno usmerjenih posameznikov« (Kuhar 2006: 545). Pomembna značilnost homofobije je težnja po diskriminaciji homoseksualcev, kar jo uvrsti v isto kategorijo, kjer se nahajata praksi rasizma in seksizma. Vendar pa, tako kot rasizem ali seksizem, homofobija ni »naravna« ali »neizogibna«. ⁶ Je družbeni pojav, posledica predsodkov, ne pa izkustvenega strahu (Velikonja 1998: 152). Ti predsodki so institucionalizirani in vgrajeni v obstoječo heteronormativno družbeno strukturo, v kateri je norma oziroma zaželeno spolno vedenje heteroseksualnost, homoseksualnost pa je vrednotena manjvredno in je stigmatizirana. Gordon Allport razlikuje pet stopenj izražanja predsodkov v vedenju posameznika in skupin: obrekovanje (na primer šale), izogibanje (ustvarjanje socialne distance), diskriminacija, nasilje ter genocid⁷ (Allport v Nastran Ule 1997: 183). V odnosu do homoseksualne manjšine so bile skozi zgodovino (in so še danes) prisotne vse naštetе oblike izražanja predsodkov, in to na vseh ravneh družbenega življenja (na primer na ulici, na delovnem mestu, tudi v družinskem okolju).

Zanimiv paradoks ob razširjenosti predsodkov do istospolno usmerjenih in homofobije nasploh se zdi dejstvo, da velik delež ljudi, ki so proti gejem in lezbijkam, nima nikakršnih osebnih stikov z njimi. To jasno potrjuje kontrolno vprašanje, ki so ga ob meritvah socialne distance v Slovenskem javnem mnenju zastavili leta 1994. Podatki so pokazali, da več kot 95% tistih, ki niso želeli imeti za soseda homoseksualca, z geji in lezbijkami niso imeli nikakršnih stikov in jih pravzaprav ne poznajo (Toš v Kuhar 2006). O stereotipih torej govorimo, če neke sodbe temeljijo na nepreverjenih dejstvih. Ljudje, namesto da bi si

⁵ Podatki o tem, kdaj je bila beseda prvič javno uporabljena, so različni. Večina virov navaja letnici 1967 ter 1969.

⁶ Vir: Amnesty International (2001): Crimes of Hate, Conspiracy of Silence: Torture and Ill-treatment Based on Sexual Identity. London: Amnesty International Publications.

⁷ Kaže se v iztrebljanju, fizičnem preganjanju celih skupin, manjšin ali narodov (Allport v Nastran Ule 1997: 183). Hitler se je med 2. svetovno vojno do danes najbolj približal temu, da bi mu uspelo iztrebiti celotno homoseksualno skupnost v državi.

oblikovali svoja lastna mnenja, opredelijo celotno osebnost homoseksualcev na podlagi že obstoječih (predvsem negativnih) stereotipov. Ali kot pravi Lippmann: »V večini primerov ni tako, da najprej vidimo in potem določimo, ampak najprej določimo in potem vidimo« (Lippmann 1999: 79). Od predsodkov in stereotipov, ki jih posamezniki ali celotna družba vzdržuje o pripadnikih drugih skupin ali manjšin, pa je močno odvisna stopnja socialne distance. Skozi socialno distanco se izraža posameznikova ali skupinska nestrpnost do pripadnikov različnih družbenih skupin, ki je lahko izražena na različnih stopnjah. Termin tako opredeljuje stopnjo do katere so ljudje pripravljeni sprejeti in se družiti s tistimi, ki imajo drugačne socialne karakteristike (Johnson 2000: 289). Socialna distanca je izraz potrebe po izogibanju osebnim odnosom ali intimnejšim stikom z drugimi in se kaže na dveh nivojih, individualnem in družbenem. Na prvem se izraža kot individualno izogibanje ljudem, ki so po določenih socialnih lastnostih drugačni od nas. Na družbenem nivoju pa se izraža skozi segregacijo in diskriminacijo ali drugače tudi z vzpostavljanjem zakonskih norm oziroma ovir pri vzpostavljanju stikov z drugimi skupinami. Stopnja socialne distance tako na individualnem kot na družbenem nivoju torej kaže na raven homofobije, ki je prisotna v določeni (heteronormativni) družbi.

Na homofobijo se pogosto gleda kot na skrajno obliko heteroseksizma oziroma heterocentrizma. Pojma se nanašata na moč in dominacijo heteroseksualnega družbenega konteksta, ki velja v vseh sodobnih družbenih okoljih, kaže pa se med drugim v konstantnem medijskem reprezentiranju heteroseksualnih parov, vplivu cerkve ter jasni ločnici med zaželenim moškim in ženskim obnašanjem. Michael Warner je heteronormativnost opredelil kot normalizirajoče procese, ki podpirajo heteroseksualnost kot elementarno obliko človeškega povezovanja in kot edini pravi model odnosov med spoloma (Warner 2000). Homofobija je po mnenju Marka Blasiusa tako le »druga stran kovanca« heteroseksizma, ki označuje družbeno strukturo moči, ki privilegira heteroseksualno spolno usmerjenost kot superiorno, naravno in normativno v primerjavi s homoseksualno spolno usmerjenostjo (Blasius 2001: 144). Tudi Gregory Herek govori o konceptu heteroseksizma in ga opredeli kot ideološki sistem, ki zanika in stigmatizira kakršnokoli neheteroseksualno obliko vedenja, identitete, razmerja ali skupnosti ter prežema vse družbene institucije in prakse (Herek v Herek in Berrill 1992: 150). Homofobija in heteroseksizem sta medsebojno povezana, saj homofobi na svoja dejanja in stališča do homoseksualnosti lažje gledajo kot na legitimna, če so predsodki proti gejem in lezbijkam institucionalizirani v družbenih institucijah. Heteroseksizem in heteroseksualna normativnost sta namreč institucionalizirana kot

univerzalna, samoumevna in vseprisotna oblika družbene prakse in odnosov. Paradoksalno, pravi Tanja Rener, je ta družbena praksa prav zato, ker se nenehno, vsakodnevno uprizarja, nevidna (Rener v Švab in Kuhar 2005: 9). Medtem, ko je heteroseksualna spolna usmerjenost konstituirana kot družbena, je homoseksualnost področje, ki je primarno (ali izključno) definirano s seksualnostjo (Kuhar 2006: 550). Iz tega sledi, da je tudi homofobija v osnovi vedno povezana s telesom in seksualnostjo, ki je interpretirana kot protinaravna in nenormalna, torej neheteroseksualna, ter predstavlja enega ključnih konstitutivnih elementov homofobije (Kuhar 2006: 541). Z vidika homofobov so homoseksualci s spolnostjo obsedeni ljudje in kot taki nevarni za obstoječi družbeni red. Redukcija na seksualni objekt povzroča pri ljudeh vrsto zadržkov v medosebnih odnosih, gre celo za iracionalni strah, da so tudi sami seksualni objekt posameznika. V lezbijki ali geju tako vidijo samo še seksualno bitje, njihova spolna usmerjenost pa postane edini določujoči element njihove subjektivitete (Švab in Kuhar 2005: 123–124). Ksenja, ena izmed anketirank v raziskavi o vsakodnevem življenju gejev in lezbijk, je opisala: »Mene najbolj boli to, da me tako gledajo, seksualno. To me najbolj razoroži. [...] To, da je človek lezbijka, to je tako, kot da imaš seks napisano čez glavo« (Švab in Kuhar 2005: 124). Tudi predsednik organizacije DIH⁸ Mitja Blažič poudarja, da je problem pri odnosu družbe do homoseksualnosti ta, »da je to povezano s seksualnostjo, ki je že tako tabuizirana« (Blažič 2007: intervju). Ta poudarek na seksualnosti izpostavlja tudi pojem homoseksualne panike, ki se je razvil v psihoanalizi, in pomeni strah pred homoseksualnostjo v samemu sebi (Bullough 2004). Strah, nelagodje in jeza, ki jo nekateri heteroseksualci občutijo ob homoseksualcih, naj bi bil tako pravzaprav rezultat zatrtih homoseksualnih dražljajev, občutij in želja, ki se jih posameznik ne zaveda ali pa jih zanika (Kuhar 2006: 551). Homofobična oseba torej čuti sovraštvo do gejev in lezbijk, obenem pa občuti globok strah pred možnostjo, da bi tudi on sam lahko bil homoseksualec. Takšno razumevanje homofobije in homofobov kot heteroseksualcev, ki so v resnici potlačili svoja resnična homoseksualna spolna nagnjenja jasno kaže na moč dominacije heteroseksualnega družbenega konteksta.

Alenka Švab in Roman Kuhar menita, da ima heteronormativnost dvojni učinek na vsakdanje življenje gejev in lezbijk: po eni strani generira socialno izključevanje (na primer, eksplicitno in implicitno stigmatizacijo, homofobijo, nasilje nad geji in lezbijkami), hkrati pa deluje v obliki pritiska k prilagajanju heteroseksualnim družbenim normam in vedenjskim vzorcem (Švab in Kuhar 2005: 20). Ravno heteronormativni družbeni okvir je potemtakem tisti, ki

⁸ Društvo za integracijo homoseksualcev.

ustvarja homofobijo in nasilje nad homoseksualci. S tega vidika lahko na homofobijo gledamo tudi kot na eno izmed oblik socialnega nadzora. Od gejev in lezbijk se namreč pričakuje, da bodo ponotranjili obstoječe (heteroseksualne) družbene in moralne norme ter v skladu z njimi tudi delovali. Če tega ne storijo, jih družba označi za odklonske ter se od njih distancira ali jih celo kaznuje. Družbeni nadzor z metodami nagrajevanja ali kaznovanja posameznika sili h konformnemu sprejemanju družbenih vlog (Devor v Kuhar 2001: 133), ki so mu predpisane, v tem primeru h konformnemu sprejemanju spolne vloge, ki mu je predpisana glede na družbeni spol, oziroma »prave« (torej heteroseksualne) spolne identitete. Ob tem je pomembna vloga in moč javnega mnenja, ki je kot družbeno nadzorovanje osredotočeno na zagotavljanje zadostne stopnje družbenega konsenza o družbenih vrednotah in ciljih, njegova moč pa izvira iz strahu pred izolacijo, katerega družba usmerja v deviantne posameznike (Noelle-Neumann 1993: 229). Kot primer naj navedem slovenske javnomnenjske raziskave, ki z visokim deležem negativnih odgovorov na vprašanje »Ali bi želeli homoseksualca za soseda?« že vrsto let kažejo na visoko stopnjo homofobije med Slovenci, s tem pa tudi na heteronormativnost našega družbenega okvira.⁹

Homofobija se pojavlja tako na individualnem kot na socialnem nivoju, na različnih mestih, kot so cerkev, politika, šola, služba, zakonodaja in podobno. Mnogo ljudi vsakodnevno izvaja različne oblike homofobije, čeprav se tega pogosto ne zavedajo, saj so sprejeli in ponotranjili negativna stališča do homoseksualnosti na osebni ravni. Homofobija pa ni omejena le na občutja in reakcije heteroseksualcev do homoseksualcev, ampak je prisotna tudi med samimi geji in lezbijkami. Negativne predstave o homoseksualni spolni usmerjenosti, ki jih geji in lezbijke absorbirajo iz heterocentrične družbe, lahko vodijo do internalizirane homofobije. »Gre za strah pred samim seboj, pred svojimi seksualnimi željami, vedenji, identitetami, kar povzroči različne oblike nasilja nad samim seboj« (Švab in Kuhar 2005: 124). Matjaž, eden od intervjuvancev v raziskavi o vsakodnevnom življenju gejev in lezbijk, dobro opiše to sovraštvo do samega sebe: »Na začetku, ko si sam s seboj, zaradi vseh zgrešenih informacij, [...] začneš izvajati sam nad sabo zelo hudo obliko nasilja. Četudi bi me pretepli, ne verjamem, da bi bila to tako huda oblika nasilja, kot sem jo sam nad sabo izvajal nekaj let« (Švab in Kuhar 2005: 60).

⁹ Visoka stopnja homofobije v Sloveniji je razvidna iz vprašanja »Ali bi želeli homoseksualca za soseda?«. Delež tistih, ki za soseda ne želijo imeti homoseksualca, je namreč že vrsto let visok: leta 1992 je bil ta delež 42,5%, naslednje leto se je dvignil na 61,6%, leta 1994 je bil 56,2%, naslednje leto 61,2%, leta 1998 60,3%, leta 1999 je bilo tistih, ki si ne želijo homoseksualca za soseda 44,3%, leta 2000 55,1%, leta 2002 pa 50,7% (Toš v Švab in Kuhar 2005: 128). Zadnja meritev tega indikatorja je bila v javnomnenjski raziskavi izvedena leta 2005. Delež tistih, ki ne želijo homoseksualca za soseda, je bil 35,1% (SJM05).

Učinki internalizirane homofobije na homoseksualce so lahko tragični, saj pogosto vodijo v občutje nizkega samospoštovanja, depresijo ter družbeno izolacijo. Vern L. Bullough navaja izsledke raziskav iz devetdesetih let, ki so pokazale, da so geji in lezbijke, ki so bolj dovzetni za internalizirano homofobijo, pogosteje nagnjeni k alkoholizmu, uporabi drog, imajo pogosteje nezaščitene spolne odnose in celo samomorilska nagnjenja (Bullough 2004). Homofobija ima torej izredno velik vpliv na življenje homoseksualcev. David Plummer govori celo o »homofobiafobiji«, kjer gre za konstanten strah pred homofobičnimi odzivi še preden do njih dejansko pride (Plummer 2001: 73). Ta strah deluje pri gejih in lezbijkah kot konstantna samokontrola svojih dejanj v javnosti, tudi tistih najbolj banalnih (vsaj z vidika heteroseksualcev). Gašper, eden od intervjuvancev zgoraj omenjene raziskave, je takole opisal stisko pri držanju roke v javnosti: »Pride do krča na Čopovi. S teboj je kontrolor, ki ti v glavi govori: 'Pazi zdaj, gledajo te ...'. Potem te mine, ker to ni več nobena intima, [...]. Jaz vedno preverim. Če je okolje tako, da bi ga obvladal, če bi prišlo do incidenta, potem ja, če pa ne, pa rajši ne« (Švab in Kuhar 2005: 95).

Da bi se izognili negativnim odzivom družbe in posameznikov, geji in lezbijke razvijejo različne oblike prilagajanja heteroseksualnemu načinu življenja. Najpogostejša je ta, da si svoje življenje organizirajo v t. i. klozetu.¹⁰ »Klozet je namreč oznaka za čas ali obdobje, ko posameznik skriva svojo spolno usmerjenost. V metaforičnem pomenu si ga lahko zamislimo kot prostor, kjer je posameznik z istospolno usmerjenostjo skrit pred homofobično družbo« (Švab in Kuhar 2005: 45).

Steven Seidman opisuje klozet kot stanje socialnega zatiranja in izpostavi tri pomembne lastnosti, ki ga najboljše opisujejo. Prvič, posamezniki, ki živijo v klozetu, svojo spolno usmerjenost skrivajo pred širšo družbo kakor tudi pred tistimi, ki so jim najbližje, torej njihovo družino, prijatelji, včasih pa celo pred otroci in zakonskimi partnerji. Drugič, gre za družbeno izolacijo, saj so posamezniki pogosto odmaknjeni od drugih homoseksualcev. Poleg tega so emocionalno oddaljeni od ljudi okoli sebe. Kot tretjo lastnost klozeta pa Seidman izpostavi občutja sramu, krivde in strahu, kar na koncu pogosto vodi v ponotranjenje družbenega sovraštva do homoseksualnosti (Seidman 2002: 30). Geji in lezbijke, ki so v klozetu, tako neprestano kontrolirajo svoje vedenje, čustva ter celo način govora, hoje in oblačenja. Mnogi se, da bi prikrili svojo istospolno usmerjenost, celo poročijo in imajo otroke. S tem skušajo oblikovati prepričljivo javno heteroseksualno identiteto. Tak je primer Billa, ki

¹⁰ »V slovenskem jeziku klozet ni zgolj fonetični zapis angleškega izraza »closet« (po slovensko omara), pač pa v nižje pogovorni slovenščini pomeni stranišče, to pa je seveda prostor, kjer smo praviloma skriti pred zunanjim svetom« (Švab in Kuhar 2005: 45).

je celo po poroki ohranil intenzivno raven samokontrole nad svojim življenjem: »Od nekdanj sem previden kaj rečem in kako se vedem, kako držim cigareto, kako se smejem, mislim karkoli« (Seidman 2002: 38). Mnogim takšna integracija v heteroseksualno družbo preko klozeta tudi uspe, vendar, poudarja Seidman, na račun precejšnjih osebnih izgub, saj takšno prilagajanje lahko vodi v življenje brez ljubezni, zakon brez strasti, odtujitev od najbližje družine in prijateljev ter v izolacijo, ki posameznika lahko pahne v depresijo (Seidman 2002). Na številne škodljive učinke življenja v klozetu opozarja tudi lezbična aktivistka Nataša Sukič, ki meni, da živeti življenje, ki je polno pretvarjanja in laži, pomeni, da te osebe »delajo škodo samim sebi, ker nimajo osebnosti, ponosa. To pomeni, da pohodijo svoj ponos. In, če pohodijo svoj ponos, verjetno ne morejo biti samozavestne, suverene osebe« (Sukič 2007). Življenje v klozetu je v današnji sodobni družbi še vedno pogosta značilnost življenja gejev in lezbijk. Mitja Blažič ugotavlja, da je to tudi značilnost homoseksualne skupnosti v Sloveniji. »Predvsem mladi vse bolj pristajajo na klozet. [...] Zdi se mi, da se nova generacija ne zaveda pomena, zakaj moraš biti tudi javno »out«, sprejemati svojo identiteto in zahtevati pravice iz vloge, ki jo imaš v družbi« (Blažič 2007: intervju). Problem je tudi, da se številni geji in lezbijke te internalizirane homofobije, prav tako pa tudi latentne, prikrite homofobije, ki je prisotna v družbi, niti ne zavedajo. Zdi se, kot da živijo v nekem svojem svetu, ki je distanciran od večinske družbe in tako niti ne občutijo nestrpnosti. Sukičeva pravi: »Ja, seveda ne občutijo, če so tako globoko zakriti, skriti, da zagotovo ne bodo čutili. Če igrajo lažno vlogo v zunanjem svetu. Ampak naj se raje vprašajo kaj pomeni živeti v laži dvajset, trideset let. To se verjetno nekje pozna« (Sukič 2007).

To, da se homofobije ne opazi in da ni vedno eksplicitno prisotna, torej še ne pomeni, da ne obstaja. Nasprotno, stopnja homofobije je v mnogih državah po svetu še vedno visoka. Anna Marie Smith govori o konceptu »nove homofobije«, ki naj bi prevladovala v sodobnih družbah. S tem označuje hlinjeno tolerantnost do homoseksualcev, ki se jim obljublja družbena vključenost pod pogojem, da se popolnoma asimilirajo v heteroseksistično družbo. To pa pomeni, da so sprejeti le tisti geji in lezbijke, ki so klozetirani, zdravi in monogamni, ki niso povezani z družbenimi gibanji za pravice homoseksualcev ter tisti, ki svojo spolno usmerjenost prakticirajo le v privatnem okolju (Smith v Segal 1997: 220–221). Vsi ostali, »nekonformni« homoseksualci, pa so še vedno pogosto žrtve homofobičnih odzivov družbe. Ti odzivi so raznovrstni in se lahko izražajo kot fizično nasilje, šikaniranje, žaljenje, lahko pa so tudi bolj subtilni, kot denimo ignoriranje ali pomenljivi pogledi (Švab in Kuhar 2005: 95).

2.2 Homofobno nasilje

Različne oblike nasilja so pogosti izrazi homofobije, tako v privatnem kot v javnem življenju. Kar je skupno vsem tem oblikam so nevednost in predsodki znotraj posamezne družbe, diskriminacija in represija s strani države, ki homofobno nasilje dopušča, ter nekaznovanost napadalcev.¹¹ Medtem, ko nasilje v zasebnem okolju v večini primerov ostane skrito, pa smo v javnem prostoru pogosto priča odkritim homofobnim napadom na geje in lezbijke, kar kaže na heteronormativnost javnega prostora oziroma na heteroseksualizacijo vseh ravni vsakdanjega družbenega življenja, kot so ulice, gostinski lokali, trgovine, delovna mesta ... Vsak znak homoseksualnosti je v javnem prostoru lahko zelo hitro zatrt z nasiljem oziroma z grožnjo nasilja, hkrati pa vsak tak napad reproducira in ponovno vzpostavlja javni prostor kot heteroseksualni prostor. Od osemdesetih let dalje so povsod po svetu zabeležili znaten porast nasilja nad homoseksualci (Tomsen 2006: 390). Pri tem gre za vse tri osnovne oblike nasilja, torej psihično, fizično in spolno nasilje. Študije v Ameriki, Avstraliji, Novi Zelandiji ter Veliki Britaniji so tako pokazale zaskrbljujoče visoko stopnjo nadlegovanja, groženj ter verbalnega in fizičnega nasilja nad geji in lezbijkami (Mason 2001: 24). Slovenija ni nobena izjema kar se tiče visoke stopnje homofobije, saj je v veliki meri samoumevni del družbene vzgoje, ki smo jo deležni in jo najdemo med drugim v politiki, medicini, zakonodaji, homofobični izbruhi nasilja pa se pojavljajo redno in na različnih lokacijah. Podatki iz raziskave o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk v Sloveniji kažejo, da so homoseksualci pri nas največkrat doživeli oziroma bili žrtve psihičnega nasilja (91%), sledita mu fizično (24%) in spolno nasilje (6%). Od vseh anketiranih je bilo 53% tistih, ki so bili zaradi svoje spolne usmerjenosti že žrtve nasilja. Raziskava je pokazala tudi, da je javni prostor najbolj nevaren prostor za geje in lezbijke ter da so najpogostejši akterji nasilnih dejanj neznanci (Švab in Kuhar 2005). Po podatkih nekaterih mednarodnih raziskav naj bi bili »napadom iz sovraštva« v javnem prostoru bolj izpostavljeni geji kot lezbijke, slednje pa naj bi bile pogosteje žrtve v domačem in delovnem okolju (glej Tomsen in Mason 2001: 261). Žrtve najbolj nasilnih homofobnih napadov pa naj bi bili tisti geji, ki so izrazito feminilni (Stein 2005: 603).

Kar je pomembno (in problematično) pri homofobnem nasilju je to, da so žrtve napadene izključno zaradi svoje istospolne usmerjenosti. Gre torej za specifično vrsto nasilja, ki je motivirano s sovraštvom in predsodki zoper določene marginalizirane skupine prebivalstva z

¹¹ Vir: Amnesty International (2001): Crimes of Hate, Conspiracy of Silence: Torture and Ill-treatment Based on Sexual Identity. London: Amnesty International Publications.

malo družbene moči, v tem primeru zoper geje in lezbijke¹², ki jih je družba identificirala kot »sprejemljive žrtve«. Gregory Herek poudarja, da zločini iz sovraštva napadejo temeljni del žrtvine identitete – njeno zavest o samem sebi in o skupnosti, kateri pripada. Herekove raziskave so pokazale tudi, da žrtve homofobnega nasilja utrpijo globlje psihološke težave, ki vključujejo depresijo, stres in jezo, kot tisti homoseksualci, ki so žrtve nasilja, ki ni povezan z njihovo spolno usmerjenostjo. Poleg tega segajo posledice takšnega nasilja preko osebnih izkušenj dejanskih žrtev, saj je preko njih viktimizirana celotna homoseksualna skupnost (Herek v Quinn 1997). Homofobno nasilje je namreč tudi simbolno dejanje, ki posameznikom znotraj homoseksualne skupnosti na nek način služi kot opozorilo na potencialno nevarnost, kateri so podvrženi zaradi svoje spolne usmerjenosti (Mason 2001: 30). Posledica takšnega sporočila je, da se posamezniki znotraj homoseksualne skupnosti pogosto čutijo ogrožene, nezaščitene in ranljive, tudi če niso dejanske žrtve homofobnega nasilja. Ob tem se je treba zavedati, da ostane veliko število homofobnih napadov neprijavljenih, saj se žrtve zaradi homofobične družbe nočejo izpostavljati ali pa se, če živijo v klozetu, nočejo razkriti (Matzner 2004).

Pomembno je vedeti tudi, kdo so storilci homofobičnih dejanj. Velikokrat so to posamezniki (predvsem moškega spola) znotraj mladostniških skupin, ki na ta način pred vrstniki potrjujejo svojo »pravo moškost« ter dokazujejo svojo vdanost družbenospolnim vlogam (Švab in Kuhar 2005: 121). »Nasilje nad homoseksualci tako ni le izraz posameznikove nestrpnosti, pač pa predvsem posledica družbene nestrpnosti in kulturnega heteroseksizma, ki dovoljuje tovrstna dejanja, njihove posledice pa bistveno blaži« (Kuhar 2006: 544). Velika večina homofobnih napadalcev predsodke do homoseksualcev pridobi in ponotranji preko prevladujočega heteroseksističnega družbenega konteksta (Tomsen 2006: 394). V sodobnih družbah se namreč predsodki o gejih in lezbijkah pojavljajo na vseh področjih življenja, od javnosti, medijev, politike, do kulture in znanosti. Mitja Blažič izpostavi prav politiko: »Zdi se mi, da se ljudje naravnajo po tistem, ki vlada ... da so v času, ko vlada desnica, liberalci malo bolj tiho in se ljudje naravnajo na konzervativne vrednote, obratno, ko vlada liberalna struja, pa desnica molči. [...] Zdi se mi, da si v tem času bistveno več ljudi upa reči 'geji in lezbijke, to pa ni normalno', kakor pred recimo štirimi leti, ko še ni bilo te vlade« (Blažič 2007: intervju). Podobno meni tudi Roman Kuhar: »Nestrpnost je v porastu prav zaradi tega, ker je pogosto legitimirana s strani politike« (Kuhar 2007: intervju).

¹² Pogoste žrtve t.i. zločinov iz sovraštva so drugače tudi pripadniki rasnih, etničnih, religiozних in drugih družbenih manjšin (glej Tomsen 2006: 392).

Heteroseksualnost je torej družbena norma, ki pa poleg homoseksualcev vpliva tudi na življenje heteroseksualnih ljudi. Strah, da bi jih označili kot homoseksualne, namreč sili moške in ženske, da dosledno spoštujejo obnašanje, ki pripada določeni spolni vlogi, s čimer nadalje reproducirajo neenakost v osebnih odnosih in družbeni strukturi (Tratnik in Segan 1995: 16).

Ena od možnih pojasnitev za porast homofobije in homofobnega nasilja v zadnjem času je povečana vidnost homoseksualcev v moderni družbi. Geji in lezbijke so, pravi Roman Kuhar, zelo izpostavljena skupina, saj se njihova različnost dotika seksualnosti, ki jo razumemo kot stvar intimnosti, z njo pa je povezanih veliko tabujev in nerazumevanja (Kuhar v Knave 2006). Kot žrtve psihičnega nasilja, v obliki zmerljivk in žaljivk, so pogosto zreducirani na seksualni objekt. Kljub temu si v zadnjem času vedno več homoseksualcev organizira svoje življenje zunaj klozeta, kar pomeni, da tudi v javnosti izražajo svojo spolno usmerjenost. Poleg tega se kot skupnost na političnem nivoju zavzemajo za enakopravnejši položaj v družbi in zahtevajo osnovne človekove pravice. Ta vedno večja izpostavljenost v javnem družbenem prostoru vpliva na povečano stopnjo nasilja in homofobnih napadov, saj obenem z geji in lezbijkami iz klozeta stopi tudi homofobija, ki je bila prej bolj prikrita. Kljub temu Roman Kuhar in Mitja Blažič opozarjata, da je pojavljanje gejevske in lezbične skupnosti v javnosti in v medijih izjemnega pomena, saj »kontinuiran govor o tem pravzaprav stvar na nek način naredi običajno« (Kuhar 2007: intervju) oziroma »več pojavljanja prinese to, da na koncu verjetno ne bomo nič več neobičajnega« (Blažič 2007: intervju).

Gre torej za nekakšen začaran krog: če so homoseksualci bolj vidni, so tudi pogostejše žrtve homofobnega nasilja. Ker so pogosto žrtve nasilja, se številni geji in lezbijke ne upajo izpostavljati in (predvsem) v javnosti skrivajo svojo spolno identiteto, torej ostajajo v klozetu. Vendar pa prav to, da jih v javnosti »ne vidimo«, spodbuja predsodke, ki naprej ohranjajo visoko raven homofobije. Ti predsodki so globoko zasidrani v obstoječi družbeni strukturi in se jih ne da razbiti, obstajajo pa določene strategije njihovega spreminjanja oziroma razgrajevanja. Ena izmed teh strategij je sprejemanje zakonov in predpisov proti diskriminaciji istospolno usmerjenih (Nastran Ule 1997: 189).

2.3 Zakonodaja

V boju proti homofobiji in homofobnemu nasilju ima torej pomembno vlogo država in njena politika. Država namreč ni nevtralna, ampak je pomemben akter, ki nekatere družbene skupine izključuje, druge pa vključuje v družbeno življenje s tem, da oblikuje zakonodajo.

Obveznost države je, da bi morala ščititi pravice vseh državljanov in državljanek, tudi pravice gejevske in lezbične manjšine ter vsem zagotoviti zakonodajno podlago enakih možnosti. Mednarodno pravo, ki ureja človekove pravice, prepoveduje mučenje in druga kruta, nečloveška ali ponižujoča ravnanja.¹³ Ta zakon velja za vse ljudi, ne glede na raso, spol ali katerokoli drugo karakteristiko, vključno s spolno usmerjenostjo. Prav tako temeljne človekove pravice, kljub razlikam med ljudmi, veljajo za vse enako in jih je treba dosledno spoštovati. Nekatere relevantnejše mednarodne pogodbe s področja človekovih pravic in prepovedi diskriminacije, ki se nanašajo na homoseksualno manjšino in katerih podpisnica je tudi Slovenija, so Splošna deklaracija človekovih pravic OZN, Mednarodni pakt o človekovih in državljanskih pravicah, Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah ter Konvencija o odpravi vseh vrst kulturne in rasne diskriminacije. Kljub temu pa so geji in lezbijke zaradi svoje spolne identitete povsod po svetu žrtve homofobnega nasilja s strani posameznikov, organiziranih skupin in celo države. To nasilje in represijo se skuša pogosto odkrito legitimirati v imenu kulture, religije, morale ali zdravja, homoseksualce pa politiki uporabijo kot grešne kozle, ko se na katerem od družbenih področij soočijo s težavami, ki jih ne morejo rešiti.¹⁴ Po drugi strani pa v nekaterih državah homofobno nasilje posebej definirajo v zakonodajah in zanj predvidevajo celo strožje kazni kot za nasilje, ki ni usmerjeno proti gejem in lezbijkam.¹⁵ Vendar so takšni primeri redkost.

Zakonodaja, ki ureja položaj homoseksualcev, se od države do države razlikuje. Odnos družbe in države do istospolne usmerjenosti je odvisen od številnih dejavnikov, kot so odprtost in demokratizacija družbeno-političnih sistemov, velikost države, število homoseksualcev, ki v njej živi, predvsem pa na današnje stanje vplivajo zgodovinske razmere razvoja gejevskega in lezbičnega gibanja v posamezni državi. Ob primerjavi svetovnih držav bi lahko na splošno rekli, da je položaj gejev in lezbijk v modernih razvitih državah mnogo boljši od njihovega položaja v državah tretjega sveta.¹⁶ Države z najbolj liberalnim odnosom do homoseksualnosti so Nizozemska in skandinavske države, kjer je tako družbeni kot zakonski položaj homoseksualcev zelo dober (Adam in drugi 1999). Danska je leta 1989 kot prva

¹³ Vir: Amnesty International (2001): Crimes of Hate, Conspiracy of Silence: Torture and Ill-treatment Based on Sexual Identity. London: Amnesty International Publications.

¹⁴ Vir: Amnesty International (2001): Crimes of Hate, Conspiracy of Silence: Torture and Ill-treatment Based on Sexual Identity. London: Amnesty International Publications.

¹⁵ Ena takšnih držav je Nizozemska, ki je že v devetdesetih letih posvečala veliko pozornost odpravljanju homofobnega nasilja, ki so ga zakonsko opredelili kot eno hujših oblik nasilja (Schuyf in Krouwel v Adam 1999).

¹⁶ Homoseksualnost je danes v približno osemdesetih državah po svetu (predvsem afriške in azijske države) še vedno zakonsko kaznivo dejanje, ki se ga kaznuje z zaporom, bičanjem, kamenjanjem, v devetih državah pa celo s smrtno kaznijo (glej <http://www.sodomylaws.org/world/world.htm>).

država na svetu sprejela zakon o registriranem partnerstvu oseb istega spola (Kolar 2003). Če primerjamo Slovenijo s posameznimi evropskimi državami, bi lahko rekli, da smo v odnosu do homoseksualnosti nekje na sredini kontinuuma liberalno – konzervativno. »V mnogih državah je slabše, recimo na Hrvaškem, v Bosni, Srbiji, v Albaniji, na Kosovem, v Italiji in Avstriji imajo slabše stališče zakonodaje« (Blažič 2007: intervju). V primerjavi z drugimi balkanskimi državami oziroma ostalimi državami bivše Jugoslavije je tako družbeni kot zakonski status gejev in lezbijk v Sloveniji veliko boljši (Gianoulis 2004), medtem ko je na primer na Nizozemskem in v skandinavskih državah njihov položaj bolje urejen.

Ne glede na trenutni položaj homoseksualnosti v posameznih državah pa se je treba zavedati, da na svetu (še) ni države, kjer bi bili homoseksualci tako družbeno kot zakonsko enakopravni heteroseksualcem. Geji in lezbijke imajo tako največkrat status drugorazrednih državljanov, kar pomeni, da jim zakon ne zagotavlja določenih osnovnih človekovih pravic, ki pripadajo ostalim državljanom. Ali kot pravi Tatjana Greif: »Država je heteroseksualni režim, ki lezbijkam in gejem ne zagotavlja dveh ključnih elementov državljanstva: enakosti in participacije. Diskriminacija lezbijk in gejev kaže, da generalni standardi človekovih pravic zanje ne veljajo« (Greif v Velikonja 2004: 75). Takšen je primer slovenskega zakona o registraciji istospolnega partnerstva (ZRIPS) iz leta 2005, ki je po mnenju nevladnih gejevskih in lezbičnih organizacij¹⁷ zelo diskriminatoren. Zakon namreč selektivno uvaja samo delne dolžnosti in pravice v istospolnem partnerstvu, nekatere pravice (predvsem tiste s področja socialne varnosti, ki so sicer bistveni del tovrstnih zakonov v Evropski Uniji) pa namenoma izloča. Po besedah Mitje Blažiča je »toliko komplikacij in toliko lukenj je v zakonu, toliko je neurejenih področij, da imaš občutek, da bi zakon raje še enkrat napisali oziroma ukinili. Ta zakon je tako slab, da ga je težko popraviti« (Blažič 2007: intervju). Ta zakon, menijo predstavniki omenjenih organizacij, gejem in lezbijkam podeljuje status drugorazrednosti oziroma uvaja parcialno, drugorazredno državljanstvo.¹⁸ Na ta način so geji in lezbijke na podlagi socialne neenakosti izključeni iz državljanstva zaradi svoje istospolne identitete. Osnovni konflikt med konceptom državljanstva in skupinsko identiteto¹⁹ naj bi izhajal iz posebnega pojmovanja državljanstva kot univerzalnega in identitete kot partikularne (glej Isin in Wood 1999). Iz državljanstva so torej izključene in diskriminirane bolj ranljive,

¹⁷ Takšno mnenje o zakonu so javno izrazile organizacije Društvo za integracijo homoseksualnosti (DIH), Mirovni inštitut, Lingsium, Škuc-LL ter Magnus.

¹⁸ Vir je članek na spletni strani revije Mladina, avtor ni omenjen (glej <http://www.mladina.si/dnevnik/65830/>).

¹⁹ V tem primeru gre za konflikt med konceptom državljanstva in spolno identiteto, drugače pa so v konfliktu lahko tudi rasne, etnične ... identitete.

marginalizirane skupine, med katere spadajo tudi homoseksualci, katerih identiteta je dojemana kot nekaj tujega, drugega ali drugačnega, kar jih ločuje od večinske družbe. To pa, pravi Roman Kuhar, »ni samo slovenski trend. Tudi v Evropi lahko vidiš dosti tega, kako ta nestrpen, izključevalen diskurz pridobiva na pomenu« (Kuhar 2007: intervju).

Diskriminacija, zatiranje in nasilje v sodobni družbi so geje in lezbijke v petdesetih letih prejšnjega stoletja združila v skupnem boju proti homofobiji in heteronormativnosti, katerega začetek predstavljajo upori pred lokalom Stonewall Inn v New Yorku. Pomembno vlogo pri tem, da je do teh dogodkov sploh prišlo, ima vzpon novih družbenih gibanj, zato v nadaljevanju sledi opis zgodovinskega nastanka teh gibanj med katere spada tudi gejevsko in lezbično gibanje.

3. GEJEVSKO IN LEZBIČNO GIBANJE TER IDENTITETNE POLITIKE

3.1 Začetki gejevskega in lezbičnega gibanja

Prva organizirana družbena gibanja za pravice gejev in lezbijk, imenovana tudi homofilna gibanja, so nastala v Ameriki v petdesetih letih dvajsetega stoletja. To je bil čas, ko je bila homoseksualnost še vedno videna kot nekaj nenaravnega, perverznega in nemoralnega ter je bila zakonsko prepovedana in preganjana. Dve najpomembnejši homofilski organizaciji – gejevska Mattachine Society (ustanovljena leta 1950) ter lezbična Daughters of Bilitis (ustanovljena leta 1955) – sta si prizadevali predvsem za spodbujanje strpnosti do homoseksualcev s strani heteroseksualne večine. »Njihova politika je zavrnila radikalne pristope²⁰ in je prek akomodacije obstoječi družbi poskušala dokazati, da homoseksualci niso prav nič drugačni od heteroseksualcev. Geje in lezbijke so spodbujali, naj se obnašajo čim bolj normalno in se vklopijo v družbo« (Kuhar 2002). Nekateri pripadniki homofilskih gibanj so zagovarjali, naj bodo homoseksualci diskretni glede svoje spolne usmerjenosti oziroma naj jo celo prikrivajo (Kates in Belk 2001: 395). Spodbujali so torej klozet in akomodacijo heteroseksualni družbeni dominaciji. Takšna politika je vodila v vedno večje nezadovoljstvo tistih posameznikov in skupin, ki so si prizadevali za izboljšanje pogojev homoseksualcev.

Konec šestdesetih let pomeni preobrat v zgodovini gejevskega in lezbičnega gibanja. To je čas nastanka novih družbenih in političnih gibanj – več pravic so zahtevali študentje, rasne manjšine, feministke, hipiji ... – ki so v primerjavi s homofilnim gibanjem mnogo bolj

²⁰ Različne radikalne pristope, med katere sodijo na primer nekonformno obnašanje v družbi ter upor oziroma boj proti obstoječemu družbenemu redu, so zagovarjala nekatera druga družbena gibanja.

radikalni in drzni (Miller 1995: 368–369). Vzoru teh novih družbenih gibanj počasi sledi tudi gejevsko in lezbično gibanje, ki postaja drznejše v svojih zahtevah ter napadalnejše v svojih dejanjih. Družbene razmere in nemirna politična klima tedanjega časa pomembno vplivajo tudi na postopno spreminjanje zavesti širše gejevske in lezbične skupnosti. Ideja radikalnega upora proti zatiranju homoseksualcev se zdi vse bolj mogoča (Adam 1999: 37). Vse te okoliščine pripeljejo do zgodovinskega upora pred gejevskim lokalom Stonewall Inn v New Yorku, ki zaznamuje začetek modernega gejevskega in lezbičnega gibanja.

3.2 Stonewallski upor

28. junij 1969 je datum, ki ponazarja prelomni dogodek v zgodovini gejevskega in lezbičnega gibanja. Na ta dan je namreč prvič v zgodovini prišlo do kolektivnega upora gejev in lezbijk kot skupnosti. V tem času je gejevsko in lezbično gibanje vse bolj postajalo boj za državljske in človekove pravice, zavest homoseksualcev kot skupine se je krepila. Dogodki pred lokalom Stonewall Inn tako predstavljajo pomembno manifestacijo vse večje zaskrbljenosti, ki jo je povzročalo zatiranje gejev in lezbijk, ter manifestacijo novo nastale pripravljenosti skupnosti, da s svojimi zahtevami »stopi na ulico in zahteva konec diskriminacije« (Hall 2003).

Prav to se je v noči s 27. na 28. junij 1969 tudi zgodilo. Lokal Stonewall Inn je bil tisti čas eden najpopularnejših gejevskih barov v njujorški četrti Greenwich Village. Kljub nizkim higienskim standardom ter dejstvu, da ga je vodila mafija, je postal priljubljeno zbirališče predvsem črnskih in španskih transvestitov (Miller 1995: 365).

Tisto noč je policija (kot mnogokrat poprej) v lokalu izvedla racijo.²¹ Kot ponavadi so aretirali nekaj gostov ter jih hoteli odpeljati na policijsko postajo. Kar dogodek v Stonewall Innu razlikuje od dotedanjih številnih podobnih incidentov v gejevskih lokalih je reakcija prisotnih. »Takrat je prišlo do danes zgodovinskega upora, ki je pogojeval nastanek vse bolj množičnih zahtev po pravicah za homoseksualce« (Kuhar 2001: 76). Namesto, da bi se preostali obiskovalci, ki jim je policija dovolila zapustiti lokal, razbežali, jih je večina ostala pred lokalom ter opazovala dogajanje. Kaj točno je spodbudilo legendarni upor, ni popolnoma jasno. Ko se je kateri izmed aretiranih transvestitov skušal upreti policistom, ga je množica spodbujala z glasnim vzklikanjem, ljudi pred lokalom je bilo vedno več. Gejevski aktivist Craig Rodwell, ki je prisostvoval uporu, trdi, da je šlo za več različnih incidentov, ki so se

²¹ »Njujorška zakonodaja je konec 70. let prepovedovala gostinsko dejavnost namenjeno homoseksualcem. Policija je zato v gostinskih lokalih, kjer so se najpogosteje zbirali homoseksualci, opravljala racije, aretirala nekaj najbolj »očitnih« predstavnikov tamkajšnje klientele, lastnikom pa najpogosteje prepovedala obratovanje do naslednjega večera« (Kuhar 2001: 76).

odvijali istočasno in so sprožili med prisotnimi močna čustva jeze (Wright 1999). Množica, ki je štela med tristo in štiristo ljudi, je začela metati kovance, steklenice, pločevinke in kamne ter vpiti »gay power«. Policisti so se umaknili v lokal in čakali na okrepitev. Medtem so skušali uporniki celo zažgati lokal. Po prihodu okrepljene policijske patrulje se je množica še nekaj časa upirala, počasi pa jo je policistom uspelo razgnati. Novica o uporju je z veliko hitrostjo še isti dan obkrožila gejevsko in lezbično skupnost.

Naslednji večer so se policisti vrnili pred Stonewall Inn, kjer se je zopet zbrala skupina protestnikov. Sledila je ponovna konfrontacija med policisti in množico, ki so vanje metali kovance, opeke in druge predmete ter glasno izražali svoje zahteve. Če se je upor prvo noč začel kot spontana, neorganizirana akcija proti zatiranju, pa je dogodek naslednjo noč začel dobivati politične razsežnosti. Geji in lezbijke so se zbrali z namenom, da se skupaj uprejo diskriminaciji, ki so jo trpeli desetletja.

Stonewallski upori so hitro postali mit in zaznamujejo simbolični začetek modernega gejevskega in lezbičnega gibanja. Sociolog Dennis Altman je dogodek poimenoval »bostonska čajanka gejevskega gibanja«, člani Mattachine Society ga opisujejo kot »padec lasnice, ki ga je slišati po vsem svetu« (Miller 1995: 367), pisatelj Edmund White pa ga primerja z dnevom Bastilje v Franciji in naj bi pomenil »prelomno točko v naših življenjih« (Altman v Weeks 2000: 76). Takšna poimenovanja kažejo na izjemen pomen, ki ga je homoseksualna skupnost pripisovala (in ga še pripisuje) temu dogodku. Junija leta 1999 so lokal Stonewall Inn uradno umestili v Nacionalni register zgodovinskih krajev. S tem je gostišče postalo prvo ameriško gejevsko prizorišče, ki so mu namenili takšno čast (Bianco 2006).

3.3 Posledice stonewallskega upora

Čeprav je upore pred Stonewall Innom osebno doživelo le nekaj ljudi, so posledice, ki so mu sledile, neizbrisno vplivale na tisoče drugih. V letu, ki je sledilo, so nastale številne gejevske in lezbične organizacije²², med njimi najbolj znana Gay Liberation Front, katerih napredek je bil izjemen. V nasprotju s homofilnimi organizacijami in njihovo politiko v šestdesetih letih, se te nove organizacije osredotočijo predvsem na vidnost homoseksualcev ter zahtevajo odpravo diskriminacije in zatiranja ter dekriminizacijo homoseksualnosti. Geje in lezbijke skušajo prikazati kot družbeno skupino s svojimi lastnimi političnimi in socialnimi interesi. Enega svojih najpomembnejših uspehov gejevski in lezbični aktivisti dosežejo leta 1973, ko

²² V času Stonewalla je bilo v celotnih ZDA le okoli petdeset lezbičnih in gejevskih skupin; do konca leta 1973 je to število naraslo nad tisoč (glej D'Emilio v Adam 1999: 41).

Ameriško psihiatrično združenje homoseksualnost odstrani iz seznama duševnih bolezni (Sender 2004: 29).

Dennis Altman kot cilje novega gibanja navede med drugim konec ločenih spolnih vlog, transformacijo družine kot institucije, konec homofobnega nasilja, zaton kategorij homoseksualnosti in heteroseksualnosti v prid potencialne biseksualnosti ter razumevanje spolnosti kot dejanje užitka namesto le reprodukcije (Altman v Jagose 1996: 41). Po Stonewallu postane najpomembnejša točka novega gibanja za pravice homoseksualcev ponosno in mnogokrat javno razkritje posameznikove homoseksualne spolne identitete (»coming out« oziroma razkritje) ter tudi razkritje homoseksualcev kot družbene skupine. Ken Plummer pravi, da razkritje sicer ni nujna faza, da bi nekega posameznika označili kot homoseksualca, je pa odločilno dejanje pri razumevanju homoseksualnosti kot načina življenja (Plummer v Seidman 1996: 78). Množično gibanje v primeru, da bi istospolno usmerjeni ostali v klozetu, namreč sploh ne bi bilo mogoče. Novo politično geslo zato postane »Ven iz klozeta in na ulice!« (Latimer 2004). »Coming out« tako postane sredstvo ne le večjega osebnega zadovoljstva, ampak tudi pomembno vpliva na izboljšanje življenjskih razmer celotne gejevske in lezbične skupnosti (Tamashiro 2004). Kriterij svobode postane odkrito življenje gejev in lezbijk, kar pa ima tudi nekatere negativne posledice. Skupaj s homoseksualnostjo je namreč iz klozeta stopila tudi homofobija, ki jo liberalisti označijo kot eno izmed oblik družbenih praks, podobno rasizmu, seksizmu ali antisemitizmu (Whisman 1996). To seveda ne pomeni, da prej homofobija v družbi ni bila prisotna, bila je le bolj prikrita. Liberalisti²³ se kljub porastu homofobije in z njo povezanega nasilja uprejo prilagajanju heteroseksualnim družbenim normam ter še naprej poudarjajo pomembnost vidnosti homoseksualne spolne identite. Njihova politika privede do nastanka nekakšnega novega smisla identitete, ki temelji na občutju gejevskega in lezbičnega ponosa (Altman v Jagose 1996: 32). Strategija novega družbenega gibanja za pravice homoseksualcev postanejo t. i. politike identitet, ki sprovcirajo politizacijo spolne identitete.

3.4 Identitetne politike

Homoseksualci se začnejo v obdobju po stonewallskem uporju še močneje zavedati (v političnem smislu), da se jim kot družbeni manjšini odrekajo temeljne pravice, ter zahtevajo enakost pred zakonom in zaščito pred diskriminacijo. Te zahteve utemeljujejo na podlagi svoje homoseksualne spolne identitete. Pojem identitete ima v sodobnem svetu pomembno

²³ S tem mislim na člane organizacije Gay Liberation Front.

vlogo za življenje posameznika. Kathryn Woodward pravi, da ravno identiteta predstavlja povezavo med nami in družbo, v kateri živimo ter da služi za našo percepcijo tega, kdo sploh smo, v kakšni povezavi smo z drugimi posamezniki in s svetom. Identiteta je pogosto najbolj jasno definirana z drugačnostjo do drugih, torej s tem, kar nismo (Woodward 1997: 1–2). Kompleksnost modernega življenja od posameznikov zahteva, da prevzemajo številne različne identitete. Pluralizem identitet pomeni več svobode za posameznika v navezovanju in oblikovanju medosebnih odnosov, hkrati pa se posameznik sooča s številnimi negotovostmi in tveganji, saj so te različne identitete lahko v medsebojnem konfliktu. Ena izmed temeljnih osebnostnih identitet je spolna identiteta, katera postane osrednji princip politike identitet, saj zanje predstavlja temelj za radikalno politiko, ki bi vodila do transformacije družbe.²⁴

Gejevski in lezbični aktivisti zahtevajo v grobem dve (na prvi pogled nasprotujoči si) stvari: pravico, da so drugačni, ter pravico, da se jih obravnava kot enake drugim (Krouwel in Duyvendak v Sandfort 2000: 120). Njihova homoseksualna spolna usmerjenost, ki jih dela »drugačne« od heteroseksualne večine, torej ne sme biti legitimna osnova za neenakopravnost, ki so jo deležni v družbi. Tu je pomembno pojasniti, da se identitetne politike opirajo na esencialistično sociološko perspektivo, ki razume homoseksualnost kot nekaj prirojenega in nespremenljivega. Esencialisti govorijo o homoseksualnosti kot o posameznikovem esencialnem seksualnem bistvu, ki se ne spreminja in torej ni stvar izbire.²⁵ Homoseksualna identiteta je torej dana in je biološko determinirana (Woodward 1997: 25). Takšno razumevanje homoseksualnosti je bistveno za politike identitet. Če je homoseksualnost biološko vnaprej določena (tako kot rasa ali spol), je namreč diskriminacija na podlagi istospolne usmerjenosti nelegitima in jo je potrebno odpraviti.

Politike identitet skušajo pojasniti vzroke, ki so pripeljali do neenakopravnega položaja gejev in lezbijk v družbi, predvsem pa iščejo načine, kako se proti temu boriti (Altman v Weeks 2000: 79). Osrednjega pomena je zavračanje vsiljenih definicij ter boj za družbeni prostor, v katerem te nove identitete lahko nastajajo (Weeks 2000: 184). Pred pojavom identitetnih politik je spolnost spadala na področje zasebnosti in nepolitičnosti, zaradi česar je bilo manko pravic tudi lahko utemeljiti (Velikonja 1997: 81). Identitetne politike pa po novem vidijo spolno identiteto kot tisto, okoli katere je možno politično organiziranje. Predvsem kolektivna akcija znotraj novega družbenega gibanja je tista, ki lahko vodi do uveljavitve individualnosti

²⁴ Identitetne politike so bile značilne tudi za druga družbena gibanja tistega časa, npr. rasna, etnična, feministična gibanja, ki so seveda izpostavljala kot bistveno rasno, spolno ali katero drugo identiteto svojih pripadnikov. Tu se bom osredotočila zgolj na spolno identiteto.

²⁵ Konstruktivisti v nasprotju z esencialisti menijo, da je homoseksualno vedenje nekaj, kar človek počne, in ne nekaj, kar človek je. Homoseksualnost vidijo kot produkt družbenih okoliščin, torej kot stvar specifičnega kulturnega konteksta (Kuhar 2001: 117_118).

ter potrditve homoseksualne identitete. Tanja Renner pravi, da so identitete konstruirane kot sredstva politične mobilizacije ter da ni politika nič drugega kot boj za kolektivne identitete oziroma je ustvarjanje kolektivnih identitet (Renner 2001). Meja med politično in privatno družbeno sfero torej postane s pomočjo identitetnih politik vedno bolj zabrisana. Če je bila homoseksualnost prej tolerirana le v zasebnosti doma, postane vodilno načelo liberalistov javna vidnost gejev in lezbijk, osrednja strategija njihovih identitetnih politik pa razkritje (»coming out«) homoseksualne spolne identitete (Epstein v Adam 1999: 40). Ravno to javno razkritje homoseksualnosti zagovorniki identitetnih politik vidijo kot vplivno sredstvo družbene transformacije (Jagose 1996: 38). V tem smislu lahko kot enega izmed mehanizmov identitetnih politik razumemo tudi parade gejevskega in lezbičnega ponosa, katerih analiza sledi kasneje v nalogi.

Za politike identitet je torej bistvenega pomena, da homoseksualnost ni le del posameznikove zasebnosti, ampak da je tudi del njegove javne podobe. Le na ta način bi homoseksualna spolna praksa lahko postala legitimno prepoznana družbena praksa in se je kot take v javnosti ne bi bilo več potrebno sramovati ali jo skrivati. Javna identifikacija gejem in lezbijkam namreč predstavlja nujni sestavni del pri razvoju njihove identitete (Yalda 1999: 25). Preko socialne participacije v novem družbenem gibanju lahko razvijejo pozitivno samopodobo, saj se začnejo zavedati, da niso sami, da je okoli njih veliko število posameznikov, ki tako kot oni doživljajo diskriminacijo na osnovi svoje homoseksualne spolne identitete. Razkritje pa je poleg te afirmacije pozitivne identitete tudi strategija, s katero geji in lezbijke izrazijo pripadnost gibanju (Segal v Woodward 1997: 207).

Identitetne politike so bile deležne tudi številnih kritik na račun prevelikega poudarjanja spolne identitete kot tiste daleč najpomembnejše, če ne celo edine pomembne osebne značilnosti homoseksualcev, ki naj bi določala njihovo celotno osebnost. Nobenega dvoma sicer ni, da spolna orientacija za mnoge posameznike igra pomembno vlogo pri njihovi percepciji samih sebe (Lance in Tanesini v Morland in Willox 2005: 171), vendar pa se je treba zavedati, da imajo posamezniki več primarnih identitet, ki določajo njihovo osebnost. Rasna, statusna, etnična in druge identitete so lahko ravno tako (ali celo bolj) pomembne za posameznikovo življenje kot spolna identiteta. Danes identitete tudi niso več vnaprej dane in fiksne, ampak se spreminjajo pod vplivi družbenega konteksta. Govorimo lahko o pluralnosti identitet, kar pomeni, da geji in lezbijke niso uniformna družbena skupina, ampak jo sestavljajo posamezniki in posameznice z različnimi življenjskimi stili, situacijami ter številnimi drugimi identitetami. Kot pravi Nataša Sukič: »To, da smo slučajno vsi istospolno

usmerjeni, ne pomeni, da imamo isti svetovni nazor« (Sukič 2007). Homoseksualna spolna identiteta je torej le ena od premis v oblikovanju osebne identitete (Švab in Kuhar 2005: 49). Diana Fuss identitetnim politikam očita, da zanikajo raznolikost, ki obstaja znotraj same homoseksualne skupnosti (Cohen v Fuss 1991: 76). Ravno ta notranja raznovrstnost homoseksualcev kot skupine je najpogostejša točka kritikov. Steven Epstein opozarja, da identitetne politike s tem, ko zagovarjajo značilno skupinsko identiteto, ki se legitimno razlikuje od ostale družbe, obenem vsiljujejo nekakšno oznako popolne enakosti znotraj skupine (Cohen v Fuss 1991: 75). Namesto, da bi ljudi spodbujale k raznolikosti in edinstvenosti, naj bi politike identitet torej vse posameznike obravnavale kot enake (Wilchins 2004: 153). Podobnega mišljenja je tudi Steven Seidman, ki trdi, da izpostavljanje homoseksualne identitete ustvarja večjo izključenost ter zatira drugačnost (Seidman v Warner 2000: 135). Trdi, da je učinek identitetnih politik torej ravno obraten njihovemu prvotnemu namenu. Ob izpostavljanju le ene identitete se namreč pozablja na dejstvo, da imajo istospolno usmerjeni posamezniki več primarnih osebnostnih identitet. Člani gejevske in lezbične skupnosti so lahko moški, ženske, temnopolti, pripadniki delavskega razreda itd. Vse našete identitete imajo lahko močan vpliv na doživljanja posameznikov znotraj homoseksualne skupnosti (Severson in Stanhope 1998).²⁶ »Ni dovolj to, da si gej ali lezbijka, da se družiš. Moraš imeti še kakšne druge skupne stvari« pravi Mitja Blažič, ko govori o različnosti identitet oziroma o raznolikosti znotraj gejevske in lezbične skupnosti (Blažič 2007: intervju).

Steven Seidman poleg tega identitetnim politikam očita, da zagovarjajo le tiste homoseksualce, ki so ugledni in vredni spoštovanja – to pa so tisti, ki se razen v spolni usmerjenosti ne razlikujejo od heteroseksualcev (Seidman v Morland in Willox 2005: 11). Ob tem izločijo številne subkulture in različne spolne prakse znotraj homoseksualne skupnosti, ki so v očeh heteronormativne družbe bizarne in nenormalne²⁷, npr. transseksualce, transvestite, »dykes on bikes«, geje v usnju, pripadnike S/M scene, »drag queens« in »kings«, gejevske prostitute, lezbične prostitutke in druge.

Kritike identitetnih politik so ena od osrednjih točk »queer« teoretikov, ki so si za cilj zastavili sistematično dekonstrukcijo konvencionalno pojmovanih kategorij (npr. moški, ženska) in binarnih opozicij (moškost/ženskost ali heteroseksualnost/homoseksualnost)

²⁶ Primer: za temnopolto lezbijko nižjega sloja je zelo verjetno, da ima njena rasna ali pa statusna identiteta veliko večji pomen za potek in kakovost njenega življenja ter za dožemanje same sebe, kot pa dejstvo, da je lezbijka.

²⁷ Po Michaelu Warneru pomeni »biti normalen« to, da se pomešaš v dominantno družbo in torej ne izstopaš ter da nisi z njo v nobenem konfliktu (Warner 2000: 60).

(Walters v Morland in Willox 2005: 13). »Queer« teorija je teoretski in politični projekt, ki je v svojem pristopu radikalno protiesencialističen in zavrača fiksirane, vrojene in univerzalne koncepcije identitete. Namesto tega se zavzema za bolj začasne in fluidne identitete. Ali drugače: »queer« študije prevprašujejo fiksno seksualnih meja in ponujajo podobo seksualnosti kot fluidne in spremenljive zadeve (Rener 2001). Identitetnim politikam očitajo, da s poudarjanjem pomembnosti skupinske identitete zanemarjajo raznolikost znotraj homoseksualne skupnosti in s tem producirajo družbeno izključenost (Seidman v Warner 2000: 135). Očita se jim tudi, da se zavzemajo le za tiste homoseksualce, ki dosledno sledijo heteroseksualnim družbenim normam, ki se torej »uspešno« asimilirajo v heteroseksualno družbo. Nataša Sukič to asimilacijo slikovito opiše kot »zlitje z večino, kjer so vsi brezbarvni, 'blank page', kot sive miške, ki stopamo po cesti in nihče več ne odstopa« (Sukič 2007).

Pojem »queer« tako združuje vse tiste heterogene želje in interese, ki so marginalizirani in izključeni tako iz heteronormativnega sveta kot tudi iz homoseksualnega »mainstreama« (Seidman v Warner 2000: 133). »Queer« teoretiki izpostavljajo heteronormativnost kot enega najmočnejših diskurzov v sodobni zahodni kulturi, ki se kaže preko promoviranja heteroseksualnosti in na drugi strani preko obsojanja homoseksualnosti, oziroma vseh razmerij, ki niso monogamna, heteroseksualna in usmerjena v družino. Identitetne politike naj bi takšno družbeno stanje dopuščale. »Queer« teoretiki pa ne izpostavljajo skupne identitete, ampak zagovarjajo raznolikost identitet. Geji in lezbijke se namreč od heteroseksualcev kakor tudi med seboj lahko razlikujejo glede na razred, raso, etnično pripadnost, nacionalnost, spol, religijo, glede na specifične seksualne prakse, erotične vloge, politična prepričanja in številne druge aspekte svoje osebne identitete (Epstein v Adam 1999: 33), kar politike identitet zanemarjajo. Kot pravi Nataša Sukič: »Ni treba navdušeno izjaviti 'vsi smo enaki, sedeli bomo za isto mizo', ker nismo. Nikoli ne bomo vsi enaki in to je jasno kot beli dan. Ni problem v razlikah. Problem je v tem, da moramo doseči, da se te razlike spoštujejo v družbi. [...] Treba je sprememb v kulturi, ki bo spoštovala različnost in bo čimbolj omogočala enake možnosti za vse, ne glede na njihove okoliščine« (Sukič 2007). In »queer« teorija si prizadeva ravno za to družbeno sprejemanje različnih identitet posameznikov in posameznic.

Kljub omenjenim kritikam pa ni dvoma, da pomeni pojav identitetnih politik velik korak naprej za gejevsko in lezbično skupnost, saj so uspešno opozorile na marginalizacijo, neenakopravnost ter diskriminacijo te skupnosti v družbi. Bistveno so pripomogle k večji vidnosti homoseksualcev in njihovi prepoznavnosti v družbi ter spodbudile, da so začeli posamezniki na svojo spolno usmerjenost gledati s ponosom in ne več z odporom ali sramom.

Ta novi trend gejevskega in lezbičnega ponosa ter javne vidnosti homoseksualcev se najboljše pokaže 28. junija 1970, ko v New Yorku ob prvi obletnici uporov v Stonewall Innu organizirajo prvo gejevsko in lezbično parado ponosa. Ta dogodek gejevski in lezbični aktivisti poimenujejo tudi kot »prvi rojstni dan gejevske in lezbične osvoboditve« (Marotta 2006: 35).

4. PARADE GEJEVSKEGA IN LEZBIČNEGA PONOSA

4.1 Kaj je parada ponosa?

Parada gejevskega in lezbičnega ponosa je največji družbeni in politični dogodek gejevske in lezbične skupnosti ter predstavlja najpomembnejše sodelovanje te skupnosti v javnem življenju (Kates in Belk 2001: 393), ki veliko pripomore k njeni vidnosti in prepoznavnosti v širši družbi. Za vsako družbeno manjšino je namreč, po besedah nekdanjega slovenskega ombudsmana Matjaža Hanžka, bistvenega pomena, da je prepoznavna. Ker ravno ta prepoznavnost je prvi korak pri vključevanju v družbo, v javnost (Hanžek v Blažič 2007: 42). Tudi za homoseksualno skupnost je prisotnost in vidnost v javnem prostoru bistvenega pomena, saj vpliva na razvoj njene spolne identitete in kulture. »To je prikaz kulture, življenja in dela gejevske in lezbične skupnosti. Pomembna je zaradi vidnosti, zato, da se opozori, da tudi geji, lezbijke, biseksualci in transeksualci obstajamo, da živimo, plačujemo davke in da moramo imeti iz tega naslova tudi enake pravice kakor vsi ostali« (Blažič 2007: intervju). Odnos med »prostorskim« in »seksualnim« pa je še vedno zaznamovan heteronormno: organizacija »zahodne družbe« je še vedno heteroseksualizirana (Velikonja 1999: 66). S prostorskimi akcijami, kot so parade ponosa, se skupnost torej bori proti takšni heteroseksualizaciji prostora in družbe v celoti.

Tradicija parad ponosa se je razvila eno leto po uporih pred lokalom Stonewall Inn, konec junija 1970, v počastitev spomina na te dogodke. Takrat se gejevske in lezbične skupine prvič v zgodovini združijo v organizaciji javne prireditve (Warner 2000: 209). Prve parade ponosa se je v New Yorku udeležilo nekaj tisoč ljudi. Od tedaj v Ameriki in tudi drugod po svetu vsako leto prirejajo takšne parade, ki imajo močno in pomembno simbolno vlogo v gejevski in lezbični skupnosti. Z njimi namreč geji in lezbijke izražajo svoj ponos ter na javnem prostoru, na ulici, zahtevajo svoje pravice in odpravo diskriminacije. Parado zato lahko vidimo tudi »kot orodje vidnosti in sporočanja političnih stališč« (Sukič 2007). Ravno ta vidnost v javnosti se zdi mnogim zagovornikom pravic spolnih manjšin bistvenega pomena v boju proti homofobiji (Hubbard 2001: 62). Bistvena se zdi tudi Mitji Blažiču, ki meni, da »če

bi izginili s parado ponosa ali pa z drugimi oblikami pojavljanja v javnosti, bi bil to korak nazaj, ker če te ni v javnosti, če te ni v medijih, potem te ni« (Blažič 2007: intervju).

Eden bistvenih vidikov parade ponosa je torej njen politični značaj – parada kot politično dejanje, kot priložnost, da geji in lezbijke javno izrazijo svoje zahteve. Obenem ima prireditelji izraziti praznični značaj, saj gre konec koncev za proslavitev gejevskega in lezbičnega ponosa. Steven Epstein v svoji definiciji združi oba zgornja vidika ter parado opiše kot dogodek, ki je istočasno uradni praznik²⁸ ter politični dogodek gejevske in lezbične skupnosti (Epstein v Adam 1999: 43). Ali drugače: »Parada je tako praznovanje naših uspehov kot tudi politična demonstracija izzivov, s katerimi se spopada homoseksualna skupnost« (Looyssen 2002). Treba pa se je zavedati, da je politična akcija še vedno tisti ključni vidik parade ponosa, iz katerega celotni dogodek pravzaprav izvira, ter da je zabava obenem tudi politično dejanje. Ali kot pravi Roman Kuhar: »Že to, da se pojavi na ulici v neki zabavni funkciji, je vsekakor tudi neko politično sporočilo« (Kuhar 2007).

Ken Plummer trdi, da se je značaj parad ponosa v zadnjem času spremenil ter da ti dogodki izgubljajo svoj politični značaj in so vedno bolj podobni množičnim prireditvam, performansu oziroma predstavi, namenjeni zgolj komercialni zabavi (Plummer v Adam 1999: 140). Pravi, da gre za trend komercializacije celotne gejevske in lezbične scene (Plummer v Adam 1999: 149).²⁹ Takšen trend opazajo Blažič, Kuhar in Sukičeva tudi na slovenskih paradah. Vendar pa kljub temu, da se pravica do zabave in druženja na prvi pogled morda res ne zdi kakšen pomemben politični cilj, njene pomembnosti ne gre zanemariti. Za geje in lezbijke kot stigmatizirano socialno manjšino je namreč vsak skupinski javni nastop, tudi zabava, hkrati tudi politična gesta. Kljub temu pa, meni Roman Kuhar, »političen del vsekakor mora biti. Če je zvečer zabava ali če je to prepleteno z nekimi zabavnimi elementi, v tem ne vidim nobenega problema. Da pa zabavni del nekako prekrije politično sporočilo ali političnost tega, pa ne, s tem se pa ne bi strinjal« (Kuhar 2007: intervju).

Preko parad ponosa udeleženci družbi sporočajo tudi, da imajo pravico svobodno živeti svoje življenje na način, ki si ga sami izberejo, ter da se jim za to ni potrebno nikomur opravičevati ali se česarkoli sramovati (Hensher 1999), tudi če to ni eksplicitno izraženo preko političnih zahtev. To svojo svobodo izražajo z veliko pestrostjo stilov (npr. bizarno oblačenje, žive

²⁸ V večjih svetovnih prestolnicah, kjer je parada ponosa množičen dogodek, ki traja več dni, si udeleženci in udeleženke na dan parade čestitajo kot ob drugih praznikih – se objamejo in si zaželiyo »Srečen dan ponosa« (Happy Pride Day)! (Kates in Belk 2001: 397)

²⁹ Kot primer Plummer navede katalog za britansko parado ponosa iz leta 1996, ki obsega 150 barvnih strani oglasov za znane kreatorje, alkoholne pijače, avtomobile, kozmetiko, fitness centre itd.

barve, bleščice ...) ter z velikim poudarkom na spolnosti preko raznovrstnih seksualnih gest in z goloto. Ravno s tem poudarjenim razkošjem in izzivalnostjo parade ostajajo dogodki, ki pomembno prispevajo k vedno večji vidnosti GLBT skupnosti povsod po svetu. Ta vidnost pa je tesno povezana z večjo strpnostjo in sprejetostjo homoseksualcev s strani celotne družbe. Mitja Blažič pomen vidnosti razlaga takole: »Zdi se mi, da večkrat ko vidijo, bolj se jim zdi vsakdanje in manj se jim zdi čudno. Zato se mi zdi škoda, da parada ne bi več obstajala, da je ne bi več organizirali. Pomembno je, da ljudje vsako leto vidijo, da skupnost obstaja. Gre tudi za to, da se mediji ukvarjajo s temi zgodbami. [...] Ko izgineš z agende medijev, potem izgineš« (Blažič 2007: intervju).

Poleg tega so parade ponosa na subjektivnem nivoju izjemnega pomena za mnoge geje in lezbijke, ki so se na njih prvič javno razkrili. Kot pravi Batie: »Za mnoge med nami pomeni naša prva parada ponosa prelomnico v življenju. Takrat smo se prvič razkrili, od ljudi okoli nas smo črpali moč, občutili smo ponos naše skupnosti« (Batie 2006). Parade ponosa so torej nekakšen skupinski »coming out« oziroma kolektivno razkritje gejev in lezbijk v javnosti in imajo kot take močan (pozitiven) vpliv na občutja udeležencev in udeleženk, saj krepijo kolektivno in subjektivno identiteto ter gejem in lezbijkam sporočajo, da niso sami. Le-ti s svojo udeležbo na paradi sporočajo: »Tukaj smo. Ponosni smo na to kar smo. Slavimo sami sebe, ne glede na to kaj si drugi mislite« (Belge 2006). Številni udeleženci parade ponosa v Torontu leta 1994 so opisovali, da so se na ta dan počutili prav posebno dobro glede svoje homoseksualne identitete in da jim je dal dogodek moč v boju proti homofobnemu nasilju. Parado so opisovali kot gejevski božič, kot čas ljubezni, kot nekaj magičnega, mističnega, čudovitega ... (glej Kates in Belk 2001). Tudi Roman Kuhar opisuje občutke sreče, ki jih je doživljal na prvi slovenski paradi ponosa: »Ko sem na prvi paradi pri nas hodil na koncu, ko nam je ta politična manifestacija uspela in smo šli potem dejansko na paradni del, takrat sem se pa res počutil pet centimetrov nad tlemi. In tudi ljudje okoli mene« (Kuhar 2007: intervju). Parade ponosa so do danes postale dogodek, ki v številna mesta po svetu privabi veliko število ljudi, tako homoseksualcev kot heteroseksualcev. V večjih svetovnih prestolnicah so dan lezbičnega in gejevskega ponosa, ko poteka sama parada, razširili v tedenski festival s številnimi zabavnimi in kulturnimi prireditvami. Najbolj množično obiskane so parade v ameriških mestih New York, San Francisco in Washington, avstralska parada, imenovana Mardi Gras, ki so jo prvič organizirali leta 1978 kot protest za zaščito pravic homoseksualcev, pa danes velja za enega največjih svetovnih gejevskih in lezbičnih dogodkov (Gianoulis 2004). Omenjene parade vsako leto privabijo ogromno množico ljudi iz vseh delov sveta, medtem ko se takšnega dogodka v manjših mestih lahko udeleži le nekaj sto ali le nekaj deset

udeležencev. Ne glede na velikost parade pa je prav vsak tak dogodek pomemben za homoseksualno skupnost države v kateri poteka, saj je že javna vidnost skupnosti, ki se pojavi na ulici, močna politična izjava (Loudes 2006: 6).

Parade ponosa imajo kot javni politični dogodek tudi nekatere negativne vidike, ki jih izpostavljajo tako člani heteroseksualne skupnosti kot tudi nekateri pripadniki homoseksualne skupnosti. Nasprotniki parad (to so predvsem člani različnih verskih skupin in organizacij) opozarjajo, da ima lahko njihova izzivalna narava, ki naj bi pretirano poudarjala spolnost ter naj bi pogosto mejila na vulgarnost³⁰, več negativnih kot pozitivnih posledic za GLBT skupnost in njihov ugled v družbi. Skrbi jih, da bi takšno predstavljanje homoseksualcev v javnosti vodilo v zasmehovanje s strani heteroseksualne družbe. Poleg tega se nekateri geji in lezbijke bojijo, da bi zaradi izrazitega poudarka na spolnosti in erotiki prišlo do stereotipizacije, ki bi njihovo skupnost zreducirala na golo seksualnost (Forsyth 2001: 354). Mnogi so tudi mnenja, da so parade ponosa nepotrebno provociranje javnosti³¹ ter da udeleženci s pretirano izzivalnostjo celo sami spodbujajo k homofobnemu nasilju. Ti nasprotniki parad ponosa so po besedah Mitje Blažiča »točno tisti ljudje, ki definirajo izzivanje na ulici že to, da se držiš za roko. To so ljudje, ki še niso sprejeli svoje homoseksualnosti in imajo hude probleme s ponotranjeno homofobijo. [...] To so ljudje, ki bi bili radi čimbolj všečni heteroseksualni publiki« (Blažič 2007: intervju).

Zagovorniki parad ponosa, nasprotno, poudarjajo njihov praznični, karnevalski značaj in jih po njihovem mnenju ne smemo jemati kot realne projekcije vsakdanjega življenja istospolne skupnosti. Tako kot celotno človeštvo je tudi homoseksualna skupnost pestra, raznolika in heterogena, parade ponosa pa so sredstvo, s katerim lahko geji in lezbijke svojo raznolikost in drugačnost brez zadržkov tudi javno pokažejo. Blažič vidi parado kot »izraz raznolikosti gejevske in lezbične skupnosti, vsega kar se dogaja« in meni, da »če se to ne sklada z vrednotami neke širše publike, to ne bi smelo biti problem« (Blažič 2007: intervju). Tudi Nataša Sukič močno nasprotuje tistim, ki znotraj GLBT skupnosti opozarjajo na omenjene negativne vidike parad, in zagovarja prikaz raznolikosti gejevskega in lezbičnega življenjskega stila in gibanja: »To je katastrofa, če kdo tako razmišlja. Transvestiti, »dykes on bikes« oziroma katerikoli imidž in identiteta so še kako relevantne in resnične eksistence na sceni. In

³⁰ Na večjih paradah ponosa (predvsem v ameriških mestih) sta postali golota ter pretirano poudarjanje seksualnosti nekaj običajnega. Leta 1994 so npr. v Torontu med parado udeleženci lahko opazovali žensko golih prsi pred katero je klečal moški ter izvajal oralni seks na umetnem penisu, ki ga je imela ženska privezanega okoli pasu.

³¹ Takšen je bil na primer komentar poslanca Draga Korena iz stranke Nova Slovenija na temo organiziranja slovenske parade ponosa 2006 (glej TV Klub 2006).

zakaj bi se te eksistence morale poskriti? [...] Že dovolj velik je pritisk družbe na njih, zdaj naj jih pa še znotraj skupnosti sankcioniramo, ker so malo »weird«. Katastrofa« (Sukič 2007).

Steven Kates in Russel Belk vidita parade ponosa kot priložnost, da homoseksualci enkrat letno stopijo v ospredje ter zavladajo javnemu prostoru, heteroseksualce pa potisnejo na obrobje družbenega sveta (Kates in Belk 2001: 405). Če so ob tem za nekatere pretirano izzivalni, jim ne bi smeli šteti v škodo. Pretiravanje je namreč kritični vidik ritualov marginaliziranih manjšin kot so geji in lezbijke, saj le-ti preko metaforičnih prisodob opozarjajo na družbeno nepravico. Ravno s pretiranimi izrazi seksualnosti izzivajo dominantni družbeni red in zahtevajo spremembe – se torej borijo proti statusu quo v družbi (Kates in Belk 2001). Tudi ustvarjanje paradije oziroma parodičnega učinka je eden izmed elementov, s pomočjo katerih na paradah ponosa opozarjajo na nepravico in nestrpnost. Vendar pa Sukičeva opozarja, da je treba biti pri teh stvareh zelo previden in je »potrebno premisliti kako tisti, ki to gleda, stvar razume« (Sukič 2007).

S tega vidika lahko gledamo na parade ponosa kot na nekakšno obliko simbolnega upora proti heteronormativnosti, saj s poudarjanjem seksualnega značaja podirajo heteronormne predstave in družbeno moralo o »normalni« spolnosti. So torej način spreminjanja družbenega reda oziroma vsaj njegova kritika, saj skušajo podreti družbene stereotipe o tem, kaj je v spolnosti primerno in kaj ne. Zavedati se je treba, da so bile številne oblike spolnosti, ki danes v razvitih družbah veljajo za »normalne«, v preteklosti imenovane za greh ali bolezen in so bile preganjane. Odkloni od družbenih norm torej niso nujno znaki patologije, ampak lahko nekoč postanejo nove norme (Warner 2000: 58). Različne oblike spolnosti so bile vedno hierarhizirane, pravi Gayle Rubin. Če se posameznik nahaja na napačni strani te hierarhije med dobrimi in slabimi spolnimi praksami, je stigmatiziran (Rubin v Warner 2000: 25–26).³² Gejevska in lezbična skupnost skuša torej podreti konzervativne stereotipe, ki še danes veljajo o spolnosti, in pestrost različnih seksualnih načinov (kot tudi celotne skupnosti) prikazati kot nekaj normalnega in vsakdanjega.

³² Dobre, normalne, naravne oblike spolnosti naj bi bile heteroseksualnost, monogamija, kjer je pomembno, da spolni akt poteka med le dvema osebama iste generacije, ki sta v osebni zvezi, ter da se odvija v zasebnosti. Na drugi strani pa je slaba, abnormalna in nenaravna spolnost, ki vključuje homoseksualnost, promiskuiteto, spolni akt poteka med večjim številom posameznikov, ki si izmenjavajo partnerje in se med seboj ne poznajo, pogosto tudi poteka na javnih mestih (Rubin v Warner 2000: 25_26).

4.2 Mavrična zastava

Notranjo pestrost gejevske in lezbične skupnosti dobro simbolizira mavrična zastava. Kot simbol gejevskega in lezbičnega ponosa se na paradah ponosa uporablja že od leta 1978, ko jo je oblikoval umetnik Gilbert Baker (Rapp 2002). Pred tem se je kot simbol ponosa najpogosteje uporabljal roza trikotnik.³³ Prvotna verzija zastave je bila sestavljena iz osmih barv, današnja verzija mavrične zastave pa je šestbarvna (rdeča, oranžna, rumena, zelena, kraljevo modra in vijolična), ob tem različne barve simbolizirajo raznolikost gejevske in lezbične skupnosti.³⁴

Simbol mavrice je postal popularen v homoseksualnih skupnostih povsod po svetu. Mavrična zastava tako ni le kos blaga, ampak je simbol, vizualna metafora, s katero geji in lezbijke pokažejo svojo moč, svoj ponos ter so vidni (Labrecque 1994: 142). Leta 1986 jo je Mednarodno društvo za zastave tudi uradno sprejelo na svoj seznam.

4.3 Parade ponosa in homofobija

Javne demonstracije, kot so parade ponosa, pogosto izzovejo negativne reakcije tistih, ki so proti idejam, ki se jih na teh dogodkih zagovarja in izpostavlja. Večja vidnost gejev in lezbijk na paradah ponosa je tako pogosto povezana z različnimi oblikami homofobičnega nasilja katerega žrtve so udeleženci in udeleženke teh parad. Aktivisti in aktivistke, ki se borijo proti homofobiji, ugotavljajo, da s porastom vidnosti gejev in lezbijk naraste tudi stopnja nasilja usmerjenega proti njim. Letne parade ponosa tako spremlja pojav povečanja števila zločinov, ki so usmerjeni proti gejem in lezbijkam (Quinn 1997). Izvajalci homofobnega nasilja so tako posamezniki in skupine kot tudi država. Pogosti so primeri diskriminacije, ko je homoseksualcem s strani države kršena pravica do mirnega zbiranja in svobodnega združevanja, ki je ena od mednarodno sprejetih temeljnih človekovih pravic. Svoje odločitve za prepoved parade vlade upravičujejo na različne načine, med drugim z argumentom, da ščitijo družbeno moralo ali skrbijo za javni red (Loudes 2006: 26). Takšni argumenti seveda niso legitimni in pomenijo kršitev temeljnih človekovih pravic.³⁵ Pravica do mirnega zbiranja in svobodnega združevanja, ki zajema tudi organiziranje parad gejevskega in lezbičnega ponosa, namreč velja za vse ljudi, ne le za heteroseksualno večino, zato bi morala država

³³ Narobe obrnjen roza trikotnik je bil simbol, ki so ga morali prišitega na obleke nositi homoseksualci v koncentracijskih taboriščih v času Hitlerja.

³⁴ Rdeča (življenje), oranžna (zdravljenje), rumena (sonce), zelena (sožitje z naravo), kraljevo modra (harmonija), vijolična (duša).

³⁵ Vir: Amnesty International (2001): Crimes of Hate, Conspiracy of Silence: Torture and Ill-treatment Based on Sexual Identity. London: Amnesty International Publications.

dopustiti organizacijo parad ponosa ter zagotoviti zaščito udeležencev in udeleženek teh dogodkov (Loudes 2006: 11).

Diskriminacija in nasilje se na paradah ponosa še pogosteje kot s strani države pojavljata s strani posameznikov ali skupin, ki nasprotujejo homoseksualnosti. Pogosti so primeri protidemonstracij, ko določena skupina na ulicah izvede protest zoper parade ponosa. Prihaja pa tudi do številnih individualnih ter skupinskih homofobnih napadov, tako verbalnih kot fizičnih, ki v ekstremnih primerih lahko privedejo do predčasne prekinitve parade. Dejstvo, da takšne demonstracije motijo ali celo žalijo posameznike, ki so proti istospolni usmerjenosti, ne preseneča, vendar pa to ni legitimni razlog, da se parado prepove (Loudes 2006: 21). V takšnem primeru je namreč država po zakonu dolžna ščititi udeležence in udeleženke manifestacije pred homofobnimi izpadi njihovih nasprotnikov (Loudes 2006). Poudariti velja tudi, da nobena oblika homofobnega nasilja, ki nastane kot nestrpen odziv na domnevno provokacijo ali izzivanje, ne bi smela biti legitimna. Heteroseksualna družba lahko pod provokacijo razume že zgolj nevsakdanje (za heteronormativni kontekst) fizične podobe gejev in lezbijk na paradi, na primer transvestiti, feminilni geji, maskuline lezbijke, »dykes on bikes«, geji, oblečeni v usnje, lezbijke, ki razkazujejo golo oprsje ... Vendar se je treba vprašati, kaj je s temi raznovrstnimi podobami ali subkulturami pravzaprav narobe in zakaj predstavljajo tako veliko grožnjo heteronormativni družbi? Kot pravi Mitja Blažič: »To so pač življenske izbire in to je stvar svobode posameznika. [...] Pogoji je seveda, da moja svoboda ne omejuje svobode drugega« (Blažič 2007: intervju). To, da se recimo odrasel moški obleče v mini krilo in visoke pete, ne bi smelo predstavljati grožnje nikomur, saj je le stvar njegove izbire lastne identitete, ki ne rabi biti všečna celotni družbi. Vsak ima (ali naj bi vsaj imel) pravico biti to kar je in, če se njegove vrednote ne skladajo z vrednotami nekoga drugega, to ne bi smel biti problem in razlog za nasilje. Blažič o tem meni: »Če to³⁶ ne bo ustrezalo neki katoliški skupnosti, to ni, ne sme biti problem. Verjetno neke vrednote katoliške skupnosti tudi ne ustrezajo gejevski skupnosti. Nihče ne bo poskušal preprečiti procesij, ker je to njihova legitimna pravica, izražanje verskega prepričanja in združevanja, druženje in svoboda bivanja. To so svoboščine« (Blažič 2007: intervju).

In te svoboščine naj bi veljale za vse ljudi enako. Kljub temu na paradah ponosa pogosto prihaja do številnih homofobnih incidentov, kar ima lahko trajnejše posledice za udeležence in udeleženke dogodka, kot tudi za celotno homoseksualno skupnost. Bistvenega pomena pri razumevanju nasilja, ki se pojavlja na paradah gejevskega in lezbičnega ponosa, je namreč to,

³⁶ Organiziranje parade ponosa.

da je to nasilje homofobno nasilje. Žrtve so torej napadene le na podlagi svoje istospolne usmerjenosti.

V nadaljevanju je navedenih nekaj mednarodnih primerov homofobnih odzivov na paradah ponosa.

Italija

Julija 2000, ko naj bi v Rimu organizirali prvo svetovno parado ponosa, so pripadniki neofašistične organizacije Forza Nuova udeležencem in udeleženkam že tedne prej grozili z nasiljem. Na velikih protestnih plakatih je pisalo: »Naj damo Koloseum gejem? Le v primeru, če bodo notri levi«. ³⁷ Gejevski in lezbični aktivisti so za takšno nestrpno ozračje krivili Vatikan, ki je bil uradno proti organizaciji parade.

Poljska

Oblasti so večkrat prepovedale organizacijo parad ponosa v številnih poljskih mestih, med drugim leta 2004 in leta 2005, ker naj bi dogodki predstavljali resno grožnjo obstoječemu družbenemu redu. ³⁸

28. aprila leta 2006 so udeležence parade v Krakovu napadli mladi aktivisti katoliške stranke in jih obmetavali s kamenjem, jajci, steklenicami ter žaljivkami (Kitlinski in Leszkowicz 2006).

Srbija

V Beogradu je 30. junija 2001 načrtovano prvo parado ponosa prekinila številna množica nogometnih navijačev, radikalnih nacionalistov in pripadnikov skinheadov, ki so napadli in težje poškodovali več gejev in lezbijk (Gianoulis 2004). Kljub temu, da je bila o načrtovani paradi zaradi varnostnih razlogov obveščena lokalna policija, prisotni policisti (bilo jih je le trideset) ob napadu niso bili sposobni zaščititi udeležencev. V pretep so se vmešali šele, ko je bilo nekaj gejev in lezbijk že brutalno pretepenih (Kuhar 2001: 111). Napadalci so se po dogodku zmagoslavno sprehodili po beograjskih ulicah ter prepevali, kako bodo pobili vse geje in lezbijke. Do danes so se na tem območju ponesrečili tudi vsi naslednji poskusi organiziranja parade ponosa. Ta primer jasno kaže na povezavo med homofobijo in nacionalizmom, kar ima pogosto lahko tragične posledice.

³⁷ Vir: Amnesty International (2001): Crimes of Hate, Conspiracy of Silence: Torture and Ill-treatment Based on Sexual Identity. London: Amnesty International Publications.

³⁸ Glej http://www.queerday.com/2005/nov/16/gay_pride_parade_banned_in_polish_city_of_poznan.html.

Hrvaška

Prva parada ponosa je v Zagrebu potekala leta 2002. Udeležilo se jo je okoli dvesto ljudi, ki jih kljub spremstvu policije nadlegovala množica skinheadov, ki je vanje metala steklenice in jajca ter jih zmerjala (Gianoulis 2004). Parada je bila prekinjena, ko je nekdo iz množice zasmehujočih se opazovalcev vrgel solzivno bombo. Kasneje je prišlo tudi do številnih pretefov.

ZDA

V Houstonu so leta 1980 na dan parade ponosa aretirali gejevskega aktivista Freda Paeza, ki je v policijskem priporu umrl zaradi strela v zadnji del glave. Policisti so trdili, da jih je Paez spolno zapeljeval in je bil ustreljen po nesreči. Za zločin ni bil nihče obsojen (Barry 1995: 142).

Ekvador

28. junija 2000 se je v mestu Guayaquil zbralo okoli tristo ljudi, da bi proslavili zgodovinske dogodke pred lokalom Stonewall Inn. Organizatorji parade ponosa kljub dolgotrajnim prizadevanjem od policije niso dobili dovoljenja za organiziranje dogodka. Na dan parade so zato policisti zbrano množico napadli s solzivnim plinom.³⁹

Ko govorimo o homofobiji in homofobnem nasilju, ni Slovenija nobena izjema. Tudi pri nas sta namreč stopnja homofobije in družbene nestrpnosti do homoseksualne manjšine še vedno visoki, na kar kaže med drugim tudi precej nizko število udeleženk in udeležencev na slovenskih paradah ponosa. Preden se osredotočim na slovenske parade ponosa in z njimi povezano homofobijo, pa je potrebno opisati zgodovinske razmere, ki so vplivale na to, da je organiziranje takšnih dogodkov v naši državi sploh mogoče.

5. PARADE GEJEVSKEGA IN LEZBIČNEGA PONOSA V SLOVENIJI

5.1 Zgodovina slovenskega gejevskega in lezbičnega gibanja

Slovensko gejevsko in lezbično gibanje se je pojavilo v osemdesetih letih prejšnjega stoletja kot eno izmed novih družbenih gibanj tistega časa. To so bila, po besedah Nataše Sukič, »leta družbenega osvobajanja in v družbi je bil velik naboj. Entuziazem je obstajal, to si čutil v

³⁹ Vir: Amnesty International (2001): Crimes of Hate, Conspiracy of Silence: Torture and Ill-treatment Based on Sexual Identity. London: Amnesty International Publications.

vseh pogledih, ne samo na naši sceni« (Sukič 2007). Ravno ta družbena klima, ki je med ljudmi ustvarjala nekakšno povezanost ter medsebojno podporo, je navsezadnje eden od elementov, ki je omogočil nastanek tega gibanja. »V tem obdobju je znotraj tako imenovanega alternativnega gibanja nastalo več organizacij, ki so se s tematiko homoseksualnosti ukvarjale predvsem na ravni medijskega, socializacijskega ali kulturniškega aktivizma, manj pa z neposredno politično angažiranostjo« (Velikonja 1997: 81).

Prvi projekt teh organizacij postane festival Magnus, ki z otvoritvijo 23. aprila leta 1984 predstavlja prvi slovenski gejevski in lezbični filmski festival (Lešnik 2004). Decembra⁴⁰ istega leta v prostorih Študentskega kulturnega centra (ŠKUC) v Ljubljani poteka ustanovni sestanek gejevske sekcije Magnus, ki tako postane prva gejevska organizacija v socialističnih državah (Velikonja 2004: 10). Prvi aktivisti skupine Magnus so se borili proti diskriminaciji na osnovi spolne usmerjenosti ter zahtevali opustitev antihomoseksualnih zakonov na področju celotne Jugoslavije. V Sloveniji so homoseksualnost sicer dekriminalizirali že leta 1976, medtem ko je v nekaterih drugih balkanskih državah še vrsto let veljala za zločin.⁴¹

V letih, ki sledijo, geji in lezbijke v Sloveniji ustanovljajo številne nove organizacije, ki se borijo za pravice homoseksualne manjšine. Leta 1985 lezbijke ustanovijo feministično skupino Lilit⁴², znotraj katere leta 1987 nastane lezbična sekcija LL (Lešnik 2004). Leta 1990 člani in članice Magnusa ter ŠKUC-LL ustanovijo Roza klub, samostojno politično združenje za preprečevanje in odpravljanje diskriminacije zaradi spolne usmerjenosti ter uveljavljanje načela enakopravnosti na vseh ravneh zasebnega in javnega življenja (Velikonja 2004: 25). Roza klub v svojem prvem sporočilu za javnost trdi, da so homoseksualni ljudje v Sloveniji še vedno državljani in državljanke drugega razreda in kot taki diskriminirani. Od države med drugim zahteva, da se v slovenski ustavi med primere, za katere je diskriminacija izrecno prepovedana, eksplicitno navede tudi spolno usmerjenost⁴³, ter da naj zakon, ki obravnava družinska in partnerska razmerja, homoseksualne in heteroseksualne primere obravnava enako (Velikonja 2004: 26). Lezbična sekcija ŠKUC-LL leta 1997 v reviji Lesbo izda manifest, v katerem izrazi podobne zahteve kot Roza klub: enakost in enakopravnost,

⁴⁰ Bogdan Lešnik navaja datum 13. december, Nataša Velikonja pa 8. december.

⁴¹ V Srbiji homoseksualnost dekriminalizirajo leta 1994, v Makedoniji leta 1997, v Bosni pa šele leta 1998 (Lešnik 2004).

⁴² V mitologiji je Lilit prva Adamova žena, ki od moža zahteva enakost in je seksualno neuklonljiva, zato jo Adam zavrže. Lilit je poslana v pekel in postane demon, nadomesti pa jo bolj pokorna Eva. Lilit predstavlja žensko samostojnost.

⁴³ 14. člen Ustave Republike Slovenije, ki zagotavlja enakost človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem državljanom in državljanke, še danes eksplicitno ne izpostavlja spolne usmerjenosti, saj naj bi bila le-ta v zakonu zaobjeta pod navedbo »katerokoli drugo osebno okoliščino« (glej Ustava RS 2007).

polnopravno državljanstvo in družbo, v kateri bodo imeli lezbijke in geji enake pravice in odgovornosti kot ostali državljani in državljanke Republike Slovenije (Velikonja 2004: 43). Zdi se, da potreba po ponavljanju vedno istih zahtev s strani gejevskih in lezbičnih organizacij kaže na to, da se v sedmih letih v Sloveniji na področju odnosa do homoseksualnosti ni veliko spremenilo. Takšne družbene razmere vodijo v vedno večje nezadovoljstvo, ki doseže vrh junija leta 2001, ko gejevski in lezbični aktivisti in aktivistke organizirajo prvo slovensko parado ponosa. Organizirano gejevsko in lezbično gibanje si je po besedah Romana Kuharja sicer že dolgo želelo zagotoviti dovolj kritično maso, ki bi tudi v Sloveniji omogočila organizacijo takšnih parad, vendar pa je bilo dovolj energije in jeze zbrane šele leta 2001 (Kuhar 2001: 106).

5.2 Cafe Galerija

Tudi v Sloveniji se je tradicija organiziranja gejevskih in lezbičnih parad ponosa torej razvila iz podobnih razlogov kot v tujini – kot upor proti diskriminaciji in razraščajoči se homofobiji. 8. junija 2001 se je zgodil t. i. ljubljanski Stonewall. Gre za reakcijo gejev in lezbijk na dogodek, ki se je zgodil v ljubljanskem lokalu Cafe Galerija. Redar lokala je namreč prepovedal vstop gejevskemu aktivistu in pesniku Branetu Mozetiču in kanadskemu gejevskemu pesniku Jean-Paul Daoustu. Slednji je bil v Ljubljani kot gost festivala Živa književnost, ki ga je organiziral Klub ŠKUC. Po literarnem večeru sta hotela na pijačo v omenjeni lokal, vendar ju je pred vhomom ustavil varnostnik ter jima preprečil vstop, rekoč »da se bomo morali pač navaditi, da lokal ni za take vrste ljudi«. Dodal je še, da ima navodila, naj »take vrste ljudi« ne spušča v lokal (Petković 2001: 172). Homofobični dogodek sproži med geji in lezbijkami veliko ogorčenje. Aktivisti in aktivistke zato izpeljejo protestno akcijo počasnega pitja mineralne vode v lokalu Cafe Galerija, s katero skušajo opozoriti javnost na očitno diskriminacijo. V petek, 15. junija, protestniki in protestnice dve uri pijejo po en deciliter mineralne vode in tako manjšajo dobiček lastniku lokala. Akcijo ponovijo tudi naslednji petek.⁴⁴ Ker pa državni organi še vedno ne reagirajo na homofobični dogodek ter ga ne obsodijo, se začnejo priprave na »Obvoznico mimo nestrpnosti – pohod proti homofobiji« (Velikonja 2004: 63).

⁴⁴ Akcija protestnega pitja mineralne vode v lokalu Cafe Galerija postane tradicionalni dogodek, ki ga gejevski in lezbični aktivisti in aktivistke organizirajo vsako leto v tednu, ko v Ljubljani poteka parada ponosa.

5.3 »Obvoznica mimo nestrpnosti – pohod proti homofobiji«

Aktivisti in aktivistke sklenejo organizirati posebno manifestacijo proti nestrpnosti s katero hočejo tudi širšo javnost opozoriti na vse pogostejšo homofobijo v Sloveniji. V ta namen se gejevske in lezbične organizacije združijo kot GLBT sekcija Urada za intervencije (UZI) z imenom bUZI⁴⁵, ki javnost opozori »na nevzdržen položaj seksualnih manjšin v Sloveniji, ki jih prazne obljube oblasti za ureditev njihovega enakopravnega statusa v družbi, njen molk, njena popolna ignoranca in sprenevedanje, cerkveno mišljenje moralne panike, nenehna stigmatizacija manjšin ipd. grobo diskriminirajo in jim odrekajo osnovno človeško dostojanstvo« (bUZI 2001).

V petek, 6. julija, se v Ljubljani pod geslom »Obvoznica mimo nestrpnosti – pohod proti homofobiji« zgodi prva slovenska parada gejevskega in lezbičnega ponosa. Po pisanju Slovenske tiskovne agencije se pred Galerijo Škuc, kjer je zborna mesto prireditve, zbere tristo ljudi (Petković 2001: 173). Roman Kuhar, eden izmed organizatorjev manifestacije, opisuje: »Šokiran sem bil, da se je pojavilo toliko ljudi. Dejansko smo razmišljali o dvajsetih, tridesetih ljudeh, ki bodo mogoče prišli« (Kuhar 2007: intervju). Tudi soorganizatorica Nataša Sukič pravi, da je bila udeležba na dogodku proti vsem pričakovanjem: »To smo takrat počeli prvič in bi bilo lahko tam pet ljudi. Nismo vedeli, kaj se bo zgodilo. Lahko bi bil strah tako močan, da ne bi prišli. Vendar so prišli« (Sukič 2007). V enournem programu predstavita Tatjana Greif in Roman Kuhar besedilo manifestacije, ki ga sestavi bUZI in v katerem opiše dogodke pred lokalom Cafe Galerija, obsodi homofobijo, opozori na sistematično kršenje človekovih pravic ter vso svobodomiselno javnost pozove, »da prepozna sleherno kršitev človekovih pravic kot ogrožanje lastne svobode« (Petković 2001: 173). Poleg njiju imajo kratke govore še člani številnih nevladnih uradov in organizacij, ki se ukvarjajo s področjem človekovih pravic in se zavzemajo proti diskriminaciji, del programa pa so tudi kulturne in pevske točke. Po končanem programu pred Galerijo ŠKUC sledi pohod do Mestne hiše. »Tako je na simbolen (in tudi fizičen) način izpeljana *obvoznica mimo nestrpnosti*« (Kuhar 2001: 108). »Obvoznica mimo nestrpnosti pomeni, da smo načrtali pot, ki je obšla Galerijo. V tem je bil koncept« (Sukič 2007). Prva slovenska parada ponosa se po razvitju petnajstmetrske mavrične zastave pred Mestno hišo tudi uradno zaključi.

»Če je bil cilj prvega pohoda gejevskega in lezbičnega ponosa v Sloveniji glasen izstop iz homofobične tišine in nevidnosti, potem je manifestacija vsekakor uspela« (Kuhar 2001: 109).

⁴⁵ »Takrat smo znotraj UZI-ja poimenovali to parado bUZI. To je bila „zajebancija“. Ampak vse je bila parodija.« (Intervju z Natašo Sukič).

O manifestaciji namreč poroča večina slovenskih medijev⁴⁶, končno pa se na dogodek v lokalu Cafe Galerija odzovejo tudi visoki državni organi. Med drugimi dogodek obsodijo predsednik države Milan Kučan, varuh človekovih pravic Matjaž Hanžek ter ljubljanska županja Vika Potočnik.

Manifestacija »Obvoznica mimo nestrpnosti – pohod proti homofobiji« po mnenju Romana Kuharja pomeni »pomemben psihološki moment v zgodovini gibanja na Slovenskem, saj se je tristo ljudi odločno postavilo proti homofobiji na najbolj javnem od vseh javnih prostorov, na ulici« (Kuhar 2001: 110). Prvo slovensko parado ponosa opisuje kot prelomno točko, ki je kljub razlikam združila različne ljudi in skupine znotraj aktivizma. »Na tisti točki sem dejansko čutil absolutno povezanost. Res, prav tiste bariere so za tistih par trenutkov, pol ure, odpadle« (Kuhar 2007: intervju). Šlo je torej za dogodek, ki so ga spremljala močna čustva udeležencev. To lahko pripišemo številnim dejavnikom, med katerimi je brez dvoma tudi tedanja politična klima v državi, ki je dopuščala homofobijo v družbi, homoseksualce pa posredno silila, naj ostajajo v klozetu. Za številne udeležence »Obvoznice mimo nestrpnosti« je ta dogodek torej lahko predstavljal prvi javni »coming out« v homofobični družbi. O izjemno pozitivnih občutjih govori tudi Roman Kuhar: »Ko je bilo programa konec, sem zelo močno občutil, da je prostor, kjer smo hodili, dejansko prostor za srečo. Jaz sem to takrat zelo močno občutil, priznam. To, da sem kot gej v skupini gejev in lezbijk hodil po ulici in bil prepoznaven s strani ljudi, ki so to gledali. Zame je bil to res pravi izstop... res pravi coming out vsem tistim ljudem, brez besed, ampak samo to, da si bil tam« (Kuhar 2007: intervju).

5.4 »Država, veš svoj dolg?«

V soboto, 6. julija 2002, je v Ljubljani pod geslom »Država, veš svoj dolg?« potekala druga parada lezbičnega in gejevskega ponosa. Organizatorji so jo zastavili manj protestno kot leto prej in bolj podobno siceršnjim paradam ponosa, ki jih organizirajo po svetu. Po pisanju časopisa Dnevnik se je na Metelkovi zbralo okoli stopetdeset udeležencev, ki so s petimi tovornjaki s katerih je odmevala glasba, krenili po ljubljanskih ulicah (Mager 2002). Vendar po besedah Miha Lobnika, predstavnika organizacije Legebitra, »v osnovi tudi letos ne bo šlo za zabavo, temveč bo en del razvedrilno obarvan« (Mehle 2002). Roman Kuhar, tudi to leto eden izmed organizatorjev dogodka, pojasnjuje takšno odločitev: »Tudi zabava ima seveda

⁴⁶ »POP TV je pokril, pri TV SLO pa ni bilo pri poročilih. So potem na protest gejevskih in lezbičnih organizacij tri dni kasneje imeli nek daljši prispevek v zvezi s tem. [...] Kasneje se ni to nikoli več zgodilo.« (Intervju z Romanom Kuharjem).

politično sporočilo, ampak mislim, da mora to politično sporočilo [...] biti zelo eksplicitno in ta politični del se mi zdi bistveno bolj pomemben kot zabavni del« (Kuhar 2007: intervju).

Kljub večjemu poudarku na paradi kot zabavnem, veselem dogodku, je bilo torej tudi v ospredju parade 2002 eksplicitno politično sporočilo. Tokrat so želeli organizatorji opozoriti, da spolna usmerjenost ne sme biti opravičilo ali razlog za neenakopravnost v družbi. Miha Lobnik je v svojem govoru na Prešernovem trgu v središču Ljubljane poudaril, da »ne zahtevamo posebnih pravic, ampak tiste, ki so drugim zagotovljene in se zdijo povsem samoumevne. Pravice istospolno usmerjenih so temeljne človekove pravice! Enakopravnosti pa ne moremo pričakovati le na načelni ravni, zato od države zahtevamo sprejem tistih zakonov, ki jo bodo udejanjili v praksi« (Lobnik 2002).

Nekatere izmed teh temeljnih pravic, ki jih zahtevajo geji in lezbijke in ki leta 2002 še niso zakonsko urejene, so npr. enake pravice glede sklenitve zakonske zveze, enake starševske in posvojitvene pravice, enake možnosti na trgu dela in zaposlovanja ter enaka obravnava homoseksualcev v procesih vzgoje in izobraževanja.

5.5 »Mi drugačni, vi enakopravni«

Tretja slovenska parada gejevskega in lezbičnega ponosa je potekala 20. junija 2003 pod geslom »Mi drugačni, vi enakopravni«. S tem sloganom so želeli organizatorji še posebej opozoriti na pravno neurejen status istospolnega partnerstva. Poleg porok so zahtevali še vse tisto, kar so že na paradi leto dni prej, pa se ni izpolnilo.

Parada, ki se je je to leto udeležilo okoli tristo ljudi, se je začela v Tivoliju. Sledil je pohod do parlamenta, kjer so udeleženci razgrnili mavrično zastavo ter z »živo mavrično verigo objeli parlament«.

5.6 »Poroka bo!«

Četrta slovenska parada ponosa se odvija v soboto, 3. julija 2004 v Ljubljani, z geslom »Poroka bo!«. Glavna tema parade je zakon o istospolnih partnerstvih. Po trditvah organizatorjev država namreč že sedem let obljublja zakon, ki bi uredil praznino na področju istospolnih partnerstev. Roman Kuhar pojasnjuje, da je »vsako leto slogan ali pa tisto sporočilo, ki ga posredujemo, odsev časa v katerem živimo. Tako kot je bila četrta parada »Poroka bo!« neko sporočilo, ki se veže točno na tisto leto in točno na tisti čas« (Kuhar 2007: intervju). To je bilo namreč obdobje, ko je gejevska in lezbična skupnost čakala na odgovor vlade, ali bo takratna različica zakona o registraciji istospolnega partnerstva sprejeta ali ne.

Prisotne je to leto med drugimi nagovoril Mitja Blažič, predsednik Društva za integracijo homoseksualnosti, ki je poudaril, da je pravica ljubiti osnovna človekova pravica. Program je med drugim vseboval pohod iz Tivolija do parlamenta, kjer so poslanke in poslance povabili na slavnostno homoseksualno poroko pred Magistrat. Tam so se udeležili simboličnega poročnega obreda dveh lezbijk⁴⁷, dogodek pa je spremljalo izredno čustveno vzdušje vseh prisotnih udeležencev parade. Roman Kuhar opisuje svoja doživljanja na tej paradi, ko jo primerja z vsemi prejšnjimi in tudi kasnejšimi: »Vse tisto se je tako lepo... prav to besedo moram uporabiti... izšlo, da bi to parado izpostavil. Mislim, da se je tudi v medijih najpogosteje pojavljala. [...] Skratka, tista parada je bila verjetno najboljša. [...] Razen prve, ki je izjema, ki je ne morem, prav ne morem jo primerjati z vsemi ostalimi« (Kuhar 2007: intervju).

Poleg ljubljanske parade so to leto tudi v Mariboru organizirali svojo prvo gejevsko in lezbično manifestacijo imenovano Akcija strpnosti. Organizatorji, skupina za istospolno usmerjene mlade LINGSIUM, so 2. julija 2004 na Grajskem trgu postavili stojnice in pod geslom »Lezbijke in geji želijo lep dan« mimoidočim delili brošure in drobna darila ter s tem mariborsko javnost opozarjali nase.

5.7 »Registracija je diskriminacija!«

Peta slovenska parada ponosa, ki je potekala 2. julija 2005 v Ljubljani pod geslom »Registracija je diskriminacija!«, je še posebej opozorila na sprejem Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti (ZRIPS), ki je po mnenju gejevskih in lezbičnih aktivistov in aktivistk zelo diskriminatoren.

To leto je poleg glavnega dogodka – parade ponosa v tednu od 27. junija do 3. julija potekalo več manjših spremljevalnih prireditev in dejavnosti. Organizacijski odbor za parado je v spomin na dogodke iz leta 2001 in zato, da so opozorili javnost, da so istospolno usmerjeni v Sloveniji še vedno drugorazredni državljani, v sredo, 8. junija, organizirali že peto protestno pitje mineralne vode v lokalni Cafe Galerija.

Na program parade ponosa je bila uvrščena tudi Akcija strpnosti, ki je 27. junija že drugič potekala v Mariboru.

⁴⁷ V intervjuju mi je Roman Kuhar zaupal, da punc, ki sta se »poročili«, nista bili ne domačinki ne par, ampak sta sodelovali pri dogodku, ker se nobeden od domačih gejev in lezbijk ni upal izpostaviti (Intervju z Romanom Kuharjem).

5.8 »Dovolj! Odvrzimo maske!«

Šesta, zaenkrat zadnja slovenska parada ponosa, je potekala pod geslom »Dovolj! Odvrzimo maske!«, v soboto, 1. julija 2006. Tudi to leto je v tednu pred parado potekalo več prireditev, med drugim tretja Akcija strpnosti v Mariboru ter že šesta akcija protestnega pitja mineralne vode v Cafe Galerija.

Mitja Blažič, eden od organizatorjev parade, je dejal, da »v Sloveniji drugačni še vedno živijo v razmerah, kjer je treba nositi masko in skrivati svojo identiteto. S parado ponosa se želijo geji in lezbijke upreti temu trendu družbe in države. Tokratna parada zato ni namenjena zgolj opozarjanju družbe na pravice gejev in lezbijk, ampak želijo organizatorji slednje spodbuditi, naj odprto in svobodno živijo svojo spolno usmerjenost«. ⁴⁸ Mnogi namreč še vedno živijo globoko v klozetu in skrivajo svojo spolno usmerjenost ter s tem, po besedah Romana Kuharja »preprosto tiho pristajajo na neko diskriminacijo« (Kuhar 2007: intervju) Organizatorji torej želijo opozoriti na pomembnost razkritja, če hočemo živeti suvereno življenje v današnji družbi. Mitja Blažič vidi problem predvsem v tem, da »eni ljudje sploh ne vedo, kaj je homofobija. [...] Živijo v nekih svojih omejenih svetovih, kjer ni nič homofobije. Vendar homofobije ni zato, ker je ne vidijo« (Blažič 2007: intervju).

Parado so to leto zaznamovali homofobični napadi, ki so se zgodili po dogodku in so podrobneje analizirani v nadaljevanju naloge.

Če vse dosedanje slovenske parade ponosa primerjamo med seboj, je opaziti obrat v večjo komercializacijo ali »mainstreamizacijo« teh dogodkov, kar pomeni med drugim tudi, da je večji poudarek na zabavnem delu parade. Ta pojav je že vrsto let opaziti povsod v zahodnem svetu. V Sloveniji ta komercializacija sicer (še) ni dosegla ravni (kot na primer v New Yorku, Londonu in drugih večjih svetovnih prestolnicah), ko bi bile parade namenjene izključno le še zabavi. Se pa glede tega, kako naj bi stvar potekala, pojavljajo nesoglasja med različnimi gejevskimi in lezbičnimi organizacijami: »Vedno je ta dilema. Po eni strani se pojavlja en del organizatorjev, ki bi rajši imeli lahkotnejšo parado, parada, ki bi bila bolj praznovanje, bolj žur, apolitična. Po drugi strani smo pa tisti, ki pravimo, 'ali ste zmešani, kdaj bomo protestirali, če ne protestiramo zdaj, dokler nimamo enakih pravic?' Saj se bomo zabavali, ko bodo stvari relativno urejene. Meni se ne zdi to čas za zabavo« (Blažič 2007: intervju). Tudi Roman Kuhar meni, da »še ni čas, ko bi parada ponosa bila lahko samo izključno zabava« (Kuhar 2007: intervju). Na koncu med organizatorji ponavadi nastane nek kompromis in v

⁴⁸ Vir je članek na spletni strani revije Mladina, avtor ni omenjen (glej <http://www.mladina.si/dnevnik/83844/>).

paradi upoštevajo oba vidika, zabavo in politiko. Vendar pa nekatere skrbi, da bi ta zabavni vidik popolnoma prekril politično sporočilo, ki je še kako pomembno. Nataša Sukič opozarja, da je pomembno kaj in na kakšen način s parado sporočaš gejevski in lezbični populaciji. »Če prevladuje samo še zabava, potem si lahko mislijo 'zakaj bi prišel v mesto, saj bom šel zvečer na žur na Metelkovo ali v K4'. To je ta poguben učinek komercializacije. Ker ljudje ne vidijo drugega smisla kot zabavo, nek žur« (Sukič 2007). Ravno zato Sukičeva, ki je sodelovala že pri organizaciji prve parade, meni, da so poleg vidnosti pomembne tudi druge stvari: »Mi⁴⁹ vsekakor verjamemo v velik reprezentacijski potencial tovrstnih dogodkov, zato po našem mnenju ni vseeno kaj sporočamo navzven. S tem ne želimo delati izključno samo na vidnosti, ampak želimo precizno in jasno sporočati točno določena politična stališča. [...] V bistvu je treba gledati na učinek« (Sukič 2007). Za primer navaja prvo slovensko parado ponosa, ki je bila pravzaprav politična manifestacija, katere koncept je bil izredno jasen in političen, in vzoru katere bi se moralo po njenem mnenju pri organizaciji parade slediti. »Parado se da narediti hitro, učinkovito in praktično brez sredstev. Takrat nismo imeli niti tolarja in naredili smo jo v enem tednu. In je uspela. Treba se je vprašati, kateri so bili tisti elementi za uspeh.« (Sukič 2007). Zaradi nestrinjanja s sedanjim konceptom organiziranja parad ponosa, ki je šel torej po njihovem mnenju preveč v smeri komercializacije, ŠKUC-LL že nekaj let ne sodeluje več pri organizaciji teh dogodkov. Kljub temu pa jim, po besedah Sukičeve, »ni vseeno, kaj se s to parado dogaja« (Sukič 2007).

Pri analizi slovenskih parad ponosa pa je poleg omenjene fizične spremembe poteka teh dogodkov opaziti tudi spremembe v sporočilih, ki jih sporočajo. Opaziti je namreč trend, ki velja tudi v sodobnem gejevskem in lezbičnem aktivizmu, in sicer obrat v intimnost. Urejanje istospolnih partnerskih razmerij in pravic, homoseksualne poroke ter vprašanje posvojitve otrok so trenutno v vrhu politične agende gejevskega in lezbičnega gibanja v Evropi in Ameriki (Weeks, Donovan, Heaphy 1999: 84). »To so tiste stvari, ki so zdaj najpomembnejše teme, tudi politično gledano. In parade seveda odsevajo to. Mislim, da se temu ne da izogniti oziroma parade pravzaprav hočejo prikazati tudi nek odsev časa« (Kuhar 2007: intervju). Tudi na paradah so torej vedno bolj v ospredju intimnejše tematike, vprašanja osebnih odnosov, intimnega državljanstva in ne več toliko vprašanja družbenih pravic gejev in lezbijk. Ali slogan parade oziroma tematika, ki jo sporoča, vplivata na uspešnost dogodka (število udeležencev, odziv medijev ...), pa je težko oceniti. Roman Kuhar pravi, da »bi težko rekel, da

⁴⁹ ŠKUC-LL

so bila nekatera od teh sporočil bistveno bolj pomembna« (Kuhar 2007: intervju). Organizatorji prvih dveh slovenskih parad (leta 2001 in 2002) so opozarjali na diskriminacijo istospolno usmerjenih, kršenje temeljnih človekovih pravic, družbeno neenakopravnost in homofobijo, od leta 2003 naprej pa je opaziti premik k bolj intimnim temam, kot so položaj istospolnega partnerstva ter s tem povezane istospolne poroke. Na zadnji slovenski paradi ponosa leta 2006 pa je bilo v ospredju vprašanje javnega razkritja homoseksualne identitete, ki je bistveno za večjo vidnost in sprejetost istospolne skupnosti v družbo.

Homofobni napadi, ki so jih zabeležili po zadnji paradi, jasno kažejo na to, da slovenska družba še vedno ni dovolj tolerantna in odprta do homoseksualnosti.

5.9 Homofobno nasilje na slovenskih paradah ponosa

Alenka Švab in Roman Kuhar sta v svojo raziskavo o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk v Sloveniji vključila tudi parade ponosa, ki po njunem mnenju spadajo med pomembnejše aktivistične dogodke, s katerimi se geji in lezbijke zavzemajo za izboljšanje njihovega položaja v družbi. »Vendar se tega dogodka udeležuje le majhen del gejev in lezbijk. Večina anketiranih v naši raziskavi se parade ponosa v Ljubljani še ni udeležila nikoli (66%). Ta delež je pričakovan, med poglavitnimi razlogi zanj pa je gotovo strah pred javno izpostavljenostjo, prisotnost množičnih medijev ipd« (Švab in Kuhar 2004: 67). Udeleženci parad ponosa so lahko tudi žrtve homofobnega nasilja (tako verbalnega kot fizičnega) s strani posameznikov ali skupin, ki so nestrpni do gejev in lezbijk. V Sloveniji do leta 2006 na teh dogodkih sicer niso zabeležili kakšnih večjih izrazov nasilja.

Prva parada ponosa leta 2001 je potekala mirno. Organizatorji (bUZI) so v publikaciji Lesbo objavili, da »razen posamičnih poskusov skinov (ti so nekaj dni pred demonstracijami na svojih spletnih straneh »pederski golazni« napovedali Armageddon in boj do končne iztrebitve), ki so želeli povzročati pretepe (policija jih je pri tem ustavila), izgrediv ni bilo« (bUZI 2001). Pravzaprav so, kot pravi Roman Kuhar, od tedaj pa do leta 2006 vse parade minile mirno. »Tudi letos je bilo tako, vendar pa vse do letos – z izjemo lanskega lažjega napada na geja na Metelkovi – po paradi nismo zabeležili nobenega nasilja. Prvič po petih letih moramo tako, žal, poročati o homofobnem nasilju« je dejal Kuhar na izredni novinarski konferenci, ki so jo pripravili ravno zaradi homofobičnih dogodkov, ki so se zgodili po paradi (Kuhar v Zupančič 2006). To je, razlaga Kuhar, »znak prikrite homofobije, te neizražene homofobije, te latentne nestrpnosti, ki mislim, da je najhujša in mislim, da je v Sloveniji zelo prisotna. To pomeni neka nestrpnost, ki živi med nami, pogosto pa ni verbalizirana« (Kuhar 2007: intervju).

Po šesti paradi ponosa, ko se je praznovanje udeležencev do zgodnjih jutranjih ur nadaljevalo na Metelkovi, je prišlo do dveh primerov homofobičnega nasilja. Najprej je skupina neznancev v bližini železniške postaje v Ljubljani napadla dva mlada moška, ki sta se vračala z Metelkove. Napadalci, oblečeni v črno, so ju podrli na tla in ju brcali, brez da bi spregovorili besedo. Ko je mimo pripeljal avto, so zbežali. Malo kasneje je skupina v črno oblečenih moških pred Metelkovo grdo zmerjala in žalila skupino deklet. Ena izmed njih je imela na majici napis »Lesbians wanted«. Poleg incidentov v Ljubljani pa je do homofobnega napada prišlo tudi v Mariboru, ko so dan pred ljubljansko parado ponosa geji in lezbijke organizirali Akcijo strpnosti. Prizorišče dogodka je napadla skupina oboroženih moških, ki so udeležencem grozili z noži, prevrnili stojnice ter jih pošiljali »nazaj med svoje štiri zidove«.⁵⁰

Vsem omenjenim žrtvam fizičnega in verbalnega nasilja je skupno to, da so bili napadeni zato, ker so geji oziroma lezbijke. Metka Mencin Čeplak ugotavlja, da to skupaj z dejstvom, da so storilci delovali v skupinah, utemeljuje sum, da je šlo za primer zločina iz sovraštva (Čeplak v Knavs 2006). Šlo je torej za nasilje, motivirano s sovraštvom ter s predsodki do istospolno usmerjenih. Organizatorji parade ponosa so nad tem izrazili globoko ogorčenje. Opozorili so na porast nasilja in nestrpnosti do istospolno usmerjenih, ki so ga zaznali v zadnjem času. Obenem so oblasti pozvali, naj obsodijo homofobne napade. »Od oblasti pričakujemo, da bodo z ustreznimi mehanizmi ukrepale in zaščitile svoje državljanke in državljane ter tako jasno sporočile, da v naši družbi in državi ni prostora za sovražne govore, homofobno nasilje in diskriminacijo« je dejal Mitja Blažič (Blažič v Zupančič 2006). Pozivu organizatorjev se med drugimi odzovejo predsednik Janez Drnovšek, premier Janez Janša, predsednik državnega zbora France Cukjati, ljubljanska županja Danica Simčič ter varuh človekovih pravic Matjaž Hanžek. Vsi sicer obsodijo homofobno nasilje, problematično pa je, da to storijo šele, ko so k temu pozvani.

Na trend naraščanja nestrpnosti do istospolno usmerjenih v slovenski družbi so gejevske in lezbične nevladne organizacije intenzivno opozarjale že kakšni dve leti pred dogodki v letu 2006. Homofobni napadi v Mariboru in Ljubljani so ta trend samo potrdili. Mitja Blažič je prepričan, »da imajo takšna in podobna dejanja legitimacijo v vrhu slovenske politike, ki s strategijo sprenevedanja, molka, ignoriranja, pometanja pod preprogo in neukrepanja, tudi ob najbolj evidentnih primerih sovražnega govora in nestrpnosti v parlamentu napaja vzdušje sprejemljivosti sovražnih, diskriminatornih in nasilniških praks do vseh različnih, manjšin in

⁵⁰ Vir je članek na spletni strani časopisa Delo, avtor ni omenjen (glej http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,1735,145800&src=rp).

marginaliziranih skupin« (Blažič 2006). Tudi Tatjana Greif, Roman Kuhar in Matjaž Hanžek opozarjajo na to, da sovraštvo ter homofobija prihajata z vrha politične oblasti. Tu gre predvsem za t. i. sovražni govor nekaterih slovenskih politikov.⁵¹ Hanžek trdi, da »politiki s svojimi izjavami podpirajo nestrpnost, namigujejo, da lahko delamo karkoli« (TV Klub 2006). Enako pozicijo zagovarja Blažič, ko trdi: »Ker je zdaj dominanten glas javnosti in družbe naravnano na konzervativne tone, ker je iz parlamenta in od nosilcev oblasti med razpravo o zakonu⁵² prihajalo do jasnih sporočil, ki niso bila ravno prijazna gejem in lezbijkam, se mi zdi, da so si ljudje pač jemali to kot legitimno, da nasilje nad geji in lezbijkami ni nič hudega in da to ni vrednota« (Blažič 2007: intervju).

Homofobni napadi v Mariboru in Ljubljani so pustili posledice na večih nivojih, tako za posameznike, ki so jih osebno doživeli, kot tudi za celotno slovensko GLBT skupnost. Maja Pan, aktivistka organizacije Lingsium, izpostavi, da rednih mesečnih srečanj v Galeriji Media nox ni več, ter da je napad povzročil tudi različne individualne strese udeležencev (Pan v Kuhar 2007: 16). To pa je že en korak nazaj v klozet. Maja Mojškerc, aktivistka Legebitre in ena izmed deklet, ki so jih verbalno napadli po paradi v Ljubljani, pa opisuje, da je strah po enem letu sicer manjši, še vedno pa ponoči raje ne gre sama ven (Mojškerc v Kuhar 2007: 17). Napadalci so dosegli svoj namen, torej ustrahovati skupnost.

Posledice tega ustrahovanja so do neke mere vidne še danes, skoraj eno leto po dogodkih, med drugim tudi na organizacijskih sestankih letošnje parade ponosa. »Prejšnja leta, ko smo se pripravljali na parado, strah pred tem, da bi se zgodilo kakšno nasilje, ni bil prisoten. Zdaj pa je tako, da sigurno pade tudi ta tema« (Blažič 2007: intervju). Kako (oziroma če) bodo lanskoletni napadi vplivali na število udeležencev in udeleženk ter na splošno vzdušje na letošnji paradi, pa je težko napovedati. Roman Kuhar meni, da »verjetno to ne bo razlog, da ne boš prišel na parado, ker stvar se je zgodila ponoči, na samem, ne na paradi ponosa. Na žalost pa je verjetno vsa ta publiciteta tudi prispevala k temu, da se bodo te potencialne nasilne skupine mogoče prepoznale kot tiste, katerih slog je, 'aha, danes imajo parado, danes bomo nekaj naredili'. Malo se bojim, da bi to lahko bil tudi efekt tega« (Kuhar 2007: intervju). Problematično je tudi, da storilci za svoja homofobna dejanja (še) niso bili kaznovani. Policija je po napadih sicer izprašala žrtve in priče ter naredila zapisnike, vendar pa še do danes niso identificirali storilcev. Pred dvema mesecema so bili, po besedah Mitje Blažiča, »še v fazi

⁵¹ Za primer navajam dve nestrpni izjavi predsednika državnega zbora Saša Pečeta: »Nikakor ne bi mogel iti na pijačo s človekom, ki ni po mojih merilih. Ne bi mogel iti niti s temnopoltim človekom ali pa s homoseksualcem. V tem ne vidim nič slabega...« (Mars, julij 2001). »Predlog liberalne demokracije je usmerjen v potešitev psiholoških problemov samskih žensk, ki zaradi kompleksov ne morejo zanositi. Od takšne rešitve je le še korak k poroki istospolnih partnerjev, to pa bi bilo za našo državo škodljivo.« (Mladina, julij 2000)

⁵² Tukaj misli na ZRIPS.

zbiranja obvestil in informacij. Niso še zaključili primera« (Blažič 2007: intervju). Takšno stanje brez dvoma lahko spodbudi k nasilju tiste, ki so proti gejem in lezbijkam. Poleg tega politična klima letos ni najbolj naklonjena dogodkom, kot je parada ponosa, saj se, po besedah Blažiča, »radikalizira, katolizira in postaja vse bolj konzervativna«, to pa po njegovem mnenju posledično pomeni, da »je še večja možnost, da bi prišlo do kakšnih incidentov« (Blažič 2007: intervju). Po drugi strani pa Kuhar ne izključuje možnosti, da bo »zdaj, ko je neka vlada, ki načeloma ni preveč naklonjena, prišlo več ljudi, več ljudi bo to prepoznalo kot pomembno« (Kuhar 2007: intervju). Vendar pa ob tem ne smemo pozabiti na že omenjeni strah, ki je brez dvoma prisoten v zavesti gejev in lezbijk, in prav tako lahko pomembno vpliva na celoten potek letošnje parade ponosa.

Opisani dogodki po paradi ponosa 2006 jasno kažejo na to, da je tudi Slovenija ena izmed tistih svetovnih držav, kjer je stopnja homofobije in nasilja nad geji in lezbijkami še vedno visoka. Takšne razmere bi lahko pripisali dejstvu, da je Slovenija majhna, zaprta država, ki da veliko na tradicijo in vero. Tudi javnomnenjske raziskave jasno kažejo na konzervativnost slovenskega prebivalstva.⁵³ Roman Kuhar meni, da je »deloma ta nestrpnost posledica ekonomske situacije, nezadovoljstva ljudi, ki potem iščejo grešne kozle« (Kuhar 2007: intervju). Vse to pa je brez dvoma v tesni povezavi z že omenjeno politično klimo v državi, ki takšno stanje nestrpnosti dopušča, če ne celo spodbuja.⁵⁴ Nekdanji ombudsman Matjaž Hanžek je v letu 2006 opazil znaten porast nestrpnosti do drugačnih, predvsem do homoseksualcev in romov. Meni, da je to posledica nekajletnega spodbujanja nestrpnosti, predvsem v predvolilnem času ter da bi bile stvari gotovo drugačne, če bi politika delala v smeri seznanjanja, izobraževanja ljudi, sprejemala zakone in odpravljala napetosti, kar je navsezadnje njena naloga (glej Hanžek v Blažič 2007: 41–42). Ljudje se namreč oklepajo stereotipnih razlag in podob pri tistih stvareh, ki so jim tuje in jih ne poznajo. Sem pa sodijo tudi različne marginalne družbene skupine, med njimi tudi geji in lezbijke. Andrej Lukšič navaja nekatere takšne stereotipne predpostavke glede homoseksualcev, ki so pogosto splošno sprejete med ljudmi, tudi med Slovenci. Med njimi so naj homoseksualci ostanejo tam, kjer so, naj se ne mešajo v svet naroda, naj ne silijo na sveta mesta ... Njihovo mesto je nekje na obrobju, svoja srečanja pa naj imajo na skritih, nemotečih mestih, kajti njihova dejavnost je moteča ali celo umazana. Homoseksualci naj se ne silijo imeti nekaj zase, ampak naj se

⁵³ Dokaz temu je na primer velik homofobičen izbruh slovenske javnosti ob zmagi tria Sester na izboru popevke za Evrovizijo leta 2002.

⁵⁴ Tu imam v mislih predvsem sovražni govor in homofobne izjave, ki prihajajo iz parlamenta.

vključijo v družbo kot vsi ostali (Lukšič 1995: 11). Takšno mišljenje je razširjeno tudi med slovensko populacijo prebivalstva in je v tesni povezavi z odnosom ljudi do parad ponosa in GLBT skupnosti nasploh. Ker so parade dogodki, ki izpostavljajo, celo slavijo homoseksualnost, med ljudmi torej niso priljubljene in zaželene, to pa pogosto vodi v homofobne odzive.

Alenka Švab in Roman Kuhar v že omenjeni raziskavi ugotavljata, da v Sloveniji javni prostor še vedno ohranja močne okvire heteronormativnosti, kjer so vsi znaki homoseksualnosti še vedno močno stigmatizirani ali z uporabo nasilja zatrti. Zato geji in lezbijke v javnem prostoru prevzamejo določeno mero mimikrije s katero se želijo zavarovati pred možnim nasiljem. Mnogi svoje življenje v javnem prostoru tako le stežka organizirajo zunaj klozeta (Švab in Kuhar 2005). To pa posledično pomeni, da se geji in lezbijke nočejo javno izpostavljati na slovenskih paradah ponosa, čeprav je raziskava pokazala, da imajo o njih precej pozitivno mnenje.⁵⁵ Udeležba gejev in lezbijk na teh dogodkih je posledično vsako leto relativno nizka. Roman Kuhar sicer ugotavlja: »Parada ni tako slabo obiskana. Večji problem vidim v tem, da na parado ne pridejo geji in lezbijke sami« (Kuhar 2007: intervju). Številni udeleženci parad ponosa so namreč heteroseksualci, prijatelji, sorodniki in drugi, ki s svojo prisotnostjo gejevski in lezbični skupnosti izražajo podporo in razumevanje. Tisti, katerim je ta dogodek pravzaprav namenjen, pa se parade pogosto ne udeležijo, ampak le opazujejo od daleč. Mitja Blažič opiše tak primer: »Dostikrat sem jezen ... Grem na parado in vidim, koliko ljudi je v lokalih, ki pridejo samo opazovat ... pa bi bilo lepo, da bi bili v paradi. In si včasih mislim, zakaj se trudim« (Blažič 2007: intervju). Tudi Roman Kuhar opisuje podobne občutke: »Vedno me pa zaboli... [...] Ko osebno tako veliko vložiš v eno tako stvar, je potem seveda slab občutek, ko vidiš kako gej, ki ga sicer spoznaš iz Tiffanyja⁵⁶ [...], sedi z nekaj ljudmi na primerni distanci na kavi in opazuje« (Kuhar 2007: intervju). Takšne zgodbe jasno kažejo na to, da je klozet še vedno pogosta značilnost življenja gejev in lezbijk v Sloveniji. Mitja Blažič celo ugotavlja, da so se homoseksualci s takšno situacijo na nek način sprijaznili in je ne vidijo več kot diskriminacijo. Izpostavlja internet in spletne klepetalnice, ki v teh časih nudijo ljudem veliko možnosti anonimnega srečevanja in komuniciranja. »To se mi zdi, da je posledično povzročilo, da se ljudje ne udeležujejo več teh javnih oziroma poljavnih, organiziranih aktivnosti, kjer je potrebna fizična prisotnost. Kot da so ljudje ubrali neko lažjo pot« (Blažič 2007: intervju). Brez dvoma pa so tudi tisti, ki se s konceptom

⁵⁵ 44.2% vprašanih se popolnoma strinja s trditvijo »Parade so dober način za opozarjanje na položaj gejev in lezbijk v družbi«, 49.4% pa se jih sploh ne strinja s trditvijo »Parade naredijo več škode kot koristi« (glej Švab in Kuhar 2005: 155).

⁵⁶ Gejevski klub na Metelkovi.

dogodka preprosto ne strinjajo oziroma se ga ne udeležijo zaradi osebnih prepričanj in ideologij, ki so v nasprotju s stališči organizatorjev. Nataša Sukič tako ne izključuje možnosti, da je za nizko udeležbo gejev in lezbijk na paradah krivo to, da določeni posameznik ali posameznica (predvsem starejša generacija) »mogoče na neki točki tudi razmišlja malo bolj osveščeno o nekaterih stvareh in se mogoče tudi več ne najde v tem. Ker lahko izraziš stališče tudi, če si samo tam ali pa te ni« (Sukič 2007). Vendar pa dodaja, da je takšno pojasnilo zgolj spekulacija.

Kljub številnim omenjenim težavam s katerimi se srečujejo organizatorji slovenskih parad ponosa in slovenska homoseksualna skupnost v celoti, pa imajo parade po besedah vseh treh vprašanih aktivistov vseeno pomembno vlogo v skupnosti. Mitja Blažič meni, da imajo še vedno velik sporočilni vpliv: »Menim, da je še vedno zelo pomembna, vendar se ljudje vse manj zavedajo pomena parade« (Blažič 2007: intervju). Tudi Roman Kuhar ugotavlja, da parade glede na medijsko odzivnost, ki so je deležne, do določene mere dosežejo tisto, čemur so namenjene. »Vsaj v smislu opozarjanja ali pa večje vidnosti« (Kuhar 2007: intervju). To izpostavi tudi Nataša Sukič, ki kljub nestrinjanju z novejšim konceptom parade, ki daje večji poudarek zabavnemu delu, pravi: »Na koncu je važno, da parada vseeno je, in če ne drugo, vsaj vidnost ostaja« (Sukič 2007).

Poleg tega aktivisti verjamejo, da prihodnost za gejevsko in lezbično skupnost v Sloveniji ni tako negativna. »Mislim, da stvari skozi čas valovijo in se mogoče sedaj nahajamo na eni nižjih točk, ampak stvari se bodo kmalu obrnile. Nemogoče je, da ne bi ravno najmlajše generacije postale spet nosilke nekih novih idej. Vedno je tako v zgodovini« (Sukič 2007). Pomembno je torej, da se geji in lezbijke, predvsem mladi, zavedajo družbene pomembnosti GLBT gibanja ter da ne pristajajo na klozet, ampak skušajo živeti neko suvereno življenje. Za to je potrebno precej poguma in včasih tudi velike osebne žrtve, predvsem pa se te stvari spreminjajo izredno počasi in so odvisne od številnih družbenih dejavnikov, med katerimi bi še posebno izpostavila politično klimo v državi. Trenutna slovenska politika homoseksualcem ni naklonjena, kar brez dvoma vpliva na miselnost ljudi. Sukičeva tako pravi, da »se je splošno stanje duha v družbi spet začelo obračati nazaj h konzervativizmu« (Sukič 2007). Cerkev ima v državi še vedno pomemben vpliv, komentarji poslancev in poslank so bili v zadnjem času večkrat izrazito homofobični, zakon o registraciji istospolnih partnerstev pa je zelo diskriminatoren. Vse to vpliva na stopnjo nestrpnosti in homofobije v slovenski družbi, ter posledično tudi na višino udeležbe in uspešnost parad gejevskega in lezbičnega ponosa. Kljub vsemu pa Mitja Blažič opaža: »In vendar se mi zdi, da družba bolje sprejema... Ni več tak »bav bav« govoriti o homoseksualnosti. Mediji recimo govorijo o homoseksualnosti. Tudi

na forumih, v družbi se govori, v šolah se vedno več govori. Ni več to tako tabuizirana tema. Zdi se mi, da gre naprej, zelo počasi« (Blažič 2007: intervju). Pomembno je torej, da so geji in lezbijke vidni v družbi, da se o njih govori in piše v medijih, da se pojavljajo v javnosti, na primer na paradah ponosa, in ne ostajajo skriti v klozetu. Pomembno je tudi, da se ljudi izobražuje in se jim predstavi realno sliko homoseksualnosti, ki ne temelji na družbenih predsodkih in stereotipih. Vse to sčasoma pripomore k večjemu sprejemanju s strani heteronormativne družbe. Vendar pa se te stvari ne spreminjajo čez noč, ampak so potrebna neka daljša časovna obdobja. »To gre zelo počasi. Preveč počasi. [...] Ampak drugače očitno ne gre« (Blažič 2007: intervju).

6. ZAKLJUČEK

Odnos družbe in posameznikov do gejevske in lezbične skupnosti je povsod po svetu še danes problematičen, saj so geji in lezbijke tudi v modernem času socialna manjšina, ki je stigmatizirana, diskriminirana in zatirana s strani dominantne (heteroseksualne) družbe. Nestrpnost in diskriminacija do istospolno usmerjenih, ki sta značilnosti heteronormativnega oziroma heteroseksističnega družbenega konteksta, se kažeta v različnih oblikah, ki jih lahko združimo pod pojmom homofobija. Termin namreč vsebuje obsojanje, odpor, nestrinjanje, nasilje ter omalovaževanje istospolno usmerjenih posameznic in posameznikov. Homofobija se pojavlja na vseh družbenih ravneh, kot so družina, cerkev, politika, šola, služba in zakonodaja, ter je posledica predsodkov, ki so institucionalizirani in vgrajeni v obstoječo heteronormativno družbeno strukturo. Del homofobije, na katerega sem se osredotočila v svoji nalogi, so različne oblike homofobnega nasilja, tako fizičnega kot psihičnega in spolnega nasilja, ki so pogosta izkušnja mnogih gejev in lezbijk, predvsem v sferi javnega prostora, na ulici, kjer še vedno prevladuje heteronormativni družbeni kontekst. Še posebno problematično pri homofobnem nasilju je, da so žrtve napadene izključno zaradi svoje istospolne usmerjenosti. Gre torej za nasilje, ki je motivirano s sovraštvom in predsodki zoper geje in lezbijke, stopnja tega nasilja pa je med drugim povezana tudi z vidnostjo homoseksualcev v družbi. V zadnjem času, ko gejevska in lezbična skupnost povsod po svetu vedno bolj vzpostavlja življenje izven klozeta, zahteva svoje temeljne pravice in je s tem tudi bolj vidna ter izpostavljena v družbi, stopnja homofobije oziroma homofobnega nasilja narašča. Z vse pogostejšimi izstopi homoseksualcev iz klozeta je torej povezana stopnja homofobije, ki je brez dvoma v družbi obstajala že prej, le da je bila bolj prikrita. Ta latentna homofobija, ki jo celo geji in lezbijke sami pogosto ne opazijo, je bila vedno prisotna, z večjo vidnostjo homoseksualne skupnosti pa postaja vedno bolj odkrita in se manifestira v konkretnih homofobnih dejanjih. Kljub morebitnim nasilnim odzivom družbe pa sta prisotnost in vidnost v javnem prostoru bistvenega pomena za homoseksualno skupnost, saj vplivata na razvoj njene identitete in kulture. Eden izmed uspešnih načinov pojavljanja v javnosti in v medijih so dogodki, imenovani parade gejevskega in lezbičnega ponosa. Te parade, ki se torej odvijajo v javnem prostoru, na ulici, so povsod po svetu eden pomembnejših družbenih in političnih dogodkov homoseksualne skupnosti, s katerimi geji in lezbijke širši javnosti sporočajo, da so enakovredni državljani in državljanke družbe, v kateri živijo, delajo ter vstopajo v medsebojne odnose, in kot taki zahtevajo zase tudi enake pravice. Poleg pozitivnih učinkov, ki jih imajo parade na večjo vidnost oziroma prepoznavnost

skupnosti v družbi, pa na teh dogodkih pogosto prihaja do različnih oblik homofobnega nasilja. Parade so namreč dogodki, kjer je homoseksualnost izpostavljena in slavljena, kar lahko sproži različne homofobne reakcije s strani posameznikov, organiziranih skupin in celo države.

V diplomski nalogi sem raziskovala, kako pomembno vlogo imajo parade gejevskega in lezbičnega ponosa pri večji vidnosti in vključenosti homoseksualne skupnosti v družbo ter v kakšni povezavi so ti dogodki s povečano stopnjo homofobije in homofobnega nasilja. Poleg tega sem skušala poiskati vzroke za relativno nizko udeležbo gejev in lezbijk na slovenskih paradah ponosa. Na podlagi prebrane literature in intervjujev, ki sem jih opravila z lezbično aktivistko Natašo Sukič ter gejevskima aktivistoma Mitjo Blažičem in Romanom Kuharjem, sem prišla do sklepa, da so parade ponosa tako v Sloveniji kot drugod po svetu nadvse pomembni dogodki, ki imajo velik vpliv na večjo vidnost in posledično večjo sprejetost gejevske in lezbične skupnosti s strani heteronormativne družbe. Kljub homofobnim reakcijam, ki smo jim lahko priča na teh dogodkih, je vidnost v javnosti izjemnega pomena pri procesu zmanjševanja stopnje nestrpnosti do neke marginalizirane manjšine. Pogosto pojavljanje v javnosti in v medijih je v pozitivni korelaciji s tem, da homoseksualna spolna usmerjenost v družbi sčasoma postane nekaj vsakdanjega, običajnega in »normalnega« ter da geji in lezbijke dosežejo status enakovrednih državljanov in državljanek. Vendar se je potrebno zavedati, da kljub prizadevanjem gejevskega in lezbičnega gibanja ter kljub organiziranju parad ponosa, nikjer na svetu danes (še) ni države, kjer bi bil status gejev in lezbijk tako družbeno kot zakonsko enakopraven statusu heteroseksualcev. Homofobija in družbena nestrpnost do homoseksualne skupnosti sta prisotni povsod. Ena izmed držav z relativno visoko stopnjo homofobije je tudi Slovenija, na kar med drugim kažejo raziskave slovenskega javnega mnenja, sovražni govor, ki smo mu priča v samem vrhu slovenske politike, ter relativno nizka udeležba gejev in lezbijk na slovenskih paradah ponosa. Homoseksualna skupnost je v naši državi pogosto izpostavljena homofobnemu nasilju ali vsaj grožnji tega nasilja, ki se dogaja predvsem v sferi javnega prostora. Strah pred nasiljem tako sili številne posameznike in posameznice, da si organizirajo svoje življenje v klozetu, kjer so relativno varni pred javnimi homofobnimi odzivi heteroseksistične družbe. Tovrstna privatizacija posledično pomeni, da se mnogi ne udeležujejo dogodkov, kot so parade ponosa, kjer bi se morali izpostaviti, javno razkriti svojo homoseksualno spolno identiteto ter s tem tvegati, da bodo žrtve homofobnega nasilja.

Gre za nekakšen začarani krog: če so homoseksualci bolj vidni v družbi, so tudi pogosteje žrtve homofobnega nasilja in, ker so pogosto žrtve nasilja, se številni geji in lezbijke ne upajo izpostavljati in (predvsem) v javnosti skrivajo svojo spolno identiteto, torej ostajajo v klozetu. Vendar pa prav to, da jih v javnosti »ne vidimo«, spodbuja predsodke, ki še naprej ohranjajo visoko raven homofobije.

Kako torej ta krog prekiniti? Eden od načinov reševanja tega družbenega problema je brez dvoma izobraževanje in informiranje družbe ter s tem postopno razbijanje predsodkov do homoseksualcev. Ljudi je potrebno stalno opominjati oziroma opozarjati na to, da homoseksualnost ni nič slabega in da geji in lezbijke ne predstavljajo družbi nikakršne grožnje. Predvsem se zdi pomembno, da so takšna sporočila jasno vidna v odnosu države oziroma politične oblasti do te problematike. Slovenija mora na tem področju še veliko spremeniti, saj je nestrpnost do istospolno usmerjenih pogosto legitimizirana s strani politikov, ki z nestrpnimi izjavami ljudem sporočajo, da je sovraštvo do »drugačnih« upravičeno. Začeti je treba torej v politiki.

Brez dvoma pa imajo na zmanjševanje stopnje nestrpnosti in homofobije nadvse pomemben vpliv geji in lezbijke sami. Od dominantne heteroseksualne družbe je namreč težko pričakovati, da si bo aktivno prizadevala izboljšati položaj homoseksualcev. Za spremembe si morajo prizadevati predvsem geji in lezbijke, torej tisti, ki se jih to področje osebno dotika. Le-ti se morajo zavedati pomembnosti življenja zunaj klozeta in s tem vse večje javne vidnosti. Samo preko kontinuiranega pojavljanja v javnosti lahko neka odklonskost sčasoma postane med ljudmi sprejeta kot del družbe, če ne celo običajna. Potrebno je torej, da se geji, lezbijke, biseksualci, transeksualci in vsi ostali istospolno usmerjeni posamezniki in posameznice pojavljajo na ulici, da se zavedajo pomena parad ponosa in se teh dogodkov množično udeležujejo, ter da ne pristajajo na življenje v klozetu, ampak si prizadevajo živeti odprto, suvereno življenje. Menim, da homoseksualna skupnost le tako lahko postopoma doseže, da začne družba spoštovati njeno »drugačno« identiteto ter ji sčasoma omogoči enake možnosti in pravice, kot jih imajo vsi ostali. Družba, ki izključuje različne marginalizirane socialne manjšine in ne vidi, da je raznovrstnost v bistvu njena vrlina in ne slabost, namreč, kot pravi Roman Kuhar, nima prihodnosti.

7. LITERATURA

Adam, D. Barry, Jan Willem Duyvendak in André Krouwel (ur.) (1999): *The Global Emergence of Gay and Lesbian Politics: National Imprints of a Worldwide Movement*. Philadelphia: Temple University Press.

Amnesty International (2001): *Crimes of Hate, Conspiracy of Silence: Torture and Ill-treatment Based on Sexual Identity*. London: Amnesty International Publications.

Batie, Alan (2006): *The history of the Stonewall rebellion*. Dostopno na <http://www.qrd.org/qrd/events/stonewall25/history.of.stonewall.rebellion> (16. december 2006).

Beemyn, Genny Brett (2004): Marches on Washington. *Glbtc: An Encyclopedia of Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender, and Queer Culture*. Dostopno na http://www.glbtc.com/social-sciences/marches_washington.html (18. december 2006).

Belge, Kathy (2006): *What is the History of Gay Pride?* Dostopno na <http://lesbianlife.about.com/od/lesbianactivism/f/HistoryofPride.htm> (17. december 2006).

Belge, Kathy (2006): *Why do Gays and Lesbians Need a Pride Day?* Dostopno na <http://lesbianlife.about.com/od/lesbianactivism/f/WhyPride.htm> (17. december 2006).

Bianco, David (2006): *Gay New York*. Dostopno na <http://www.planetout.com/news/history/archive/newyork.html> (16. december 2006).

Blasius, Mark (ur.) (2001): *Sexual Identities, Queer Politics*. Princeton: University Press.

Blažič, Mitja (2006): *Izjava ob napadu v Mariboru*. Dostopno na <http://www.ljudmila.org/cgi-bin/mailman/private/mreza/2006-June/001195.html> (18. december 2006).

Blažič, Mitja (2007): Presek mandata Matjaža Hanžka: Demokracija na psu. *Narobe* 1(1), 40–43.

Bullough, L. Vern (2004): Homophobia. *Glbtc: An Encyclopedia of Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender, and Queer Culture*. Dostopno na <http://www.glbtc.com/social-sciences/homophobia.html> (18. december 2006).

bUZI (2001): Ljubljana po Stonewallu. *Lesbo* 13/14. Dostopno na http://www.ljudmila.org/lesbo/lesbo_1314not5.htm (16. december 2006).

bUZI (2001): *Obvoznica mimo nestrpnosti – pohod proti homofobiji*. Dostopno na <http://www.ljudmila.org/siqrd/index.php?id=24> (16. december 2006).

Forsyth, Ann (2001): Sexuality and Space: Nonconformist Populations and Planning Practice. *Journal of Planning Literature* 15(3), 339–358. Dostopno na <http://jpl.sagepub.com/cgi/content/abstract/15/3/339> (15. september 2006).

Fuss, Diana (ur.) (1991): *Inside / Out: Lesbian Theories, Gay Theories*. New York, London: Routledge.

Gianoulis, Tina (2004): Balkan States. *Glbtc: An Encyclopedia of Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender, and Queer Culture*. Dostopno na http://www.glbtc.com/social-sciences/balkan_states.html (18. december 2006).

Hall, Donald Eugene (2003): *Queer Theories*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.

Hensher, Philip (1999): We've Still Got to Fight for Our Right to Party. *The (London) Independent*. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qn4158/is_19990702/ai_n14256126 (16. december 2006).

Herek M. Gregory (1992): The Social Context of Hate Crimes: Notes on Cultural Heterosexism. V Herek M. Gregory in Kevin T. Berrill (ur.): *Hate Crimes: Confronting Violence Against Lesbians and Gay Men*, 89–104. Newbury Park, London, New York: Sage Publications.

Hočevar, Barbara (2005): Simčič: Kako je ljudi lahko strah ljubezni? *Delo*, 2.7. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,35,72755&src=rp (18. december 2006).

Hrvatín, Anton in Mateja Hrastar (2000): Boj za ponos: Ali smo v Sloveniji sposobni organizirati Gay World Pride? *Mladina* 30. Dostopno na <http://www.mladina.si/teednik/200030/clanek/n-pedri/> (18. december 2006).

Hrvatín, Anton (2001): Očistimo to deželó: Pedrom, lezbijkam in psom vstop prepovedan. *Mladina* 24. Dostopno na <http://www.mladina.si/teednik/200124/clanek/m-mestna/> (18. december 2006).

Hubbard, Phil (2001): Sex Zones: Intimacy, Citizenship and Public Space. *Sexualities* 4(1), 51–71. Dostopno na <http://sexualities.sagepub.com/cgi/content/abstract/4/1/51> (16. september 2006).

Isin, F. Engin in Patricia K. Wood (1999): *Citizenship and Identity*. London: Sage Publications.

Jagose, Annamarie (2005): *Queer Theory: An Introduction*. New York: New York University Press.

Johnson, G. Allan (2000): *The Blackwell Dictionary of Sociology. A User's Guide to Sociological Language*. Oxford: Blackwell Publishing.

Kates, M. Steven in Russel W. Belk (2001): The Meaning of Lesbian and Gay Pride Day. *Journal of Contemporary Ethnography* 30(4), 392–429. Dostopno na <http://jce.sagepub.com/cgi/content/abstract/30/4/392> (15. september 2006).

Kitlinski, Tomek in Pawel Leszkowicz (2006): Poland: Gay Pride Parade Is Attacked In Krakow. *Gay&Lesbian Review Worldwide*. Dostopno na http://findarticles.com/p/articles/mi_hb3491/is_200607/ai_n18862765 (11. maj 2007).

Kolar, Damjana (2003): Slovenija, Evropska unija in istospolno usmerjeni. *Mladina*, 29.10. Dostopno na <http://www.mladina.si/dnevnik/38606/> (30. marec 2007).

- Knave, Nina (2006): Napadli so jih zato, ker so geji. *Dnevnik*, 4.7. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/novice/> (10. december 2006).
- Kuhar, Roman (2001): *Mi, drugi: oblikovanje in razkritje homoseksualne identitete*. Ljubljana: ŠKUC.
- Kuhar, Roman (2002): Amerika: Epizode iz lezbične in gejevske zgodovine. *Lesbo* 17/18. Dostopno na http://www.ljudmila.org/lesbo/lesbo_1718porno.htm (16. december 2006).
- Kuhar, Roman (2006): Homofobija: kultura strahu pred homoseksualnostjo. *Teorija in praksa* 43(3/4), 540–556.
- Kuhar, Roman (2007): Homofobija: žlahtna družinska vrednota. *Narobe* 1(1), 12–17.
- Labrecque, Lisa (ur.) (1994): *Unity: A Celebration of Gay Games IV and Stonewall*. San Francisco: Labrecque Publishing.
- Latimer, Tirza True (2004): The Closet. *GLBTQ: An Encyclopedia of Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender, and Queer Culture*. Dostopno na <http://www.glbtq.com/social-sciences/closet.html> (18. december 2006).
- Lešnik, Bogdan (2004): *Melting the Curtain: the Beginnings of the GLBT Movement in Slovenia*. New Social Movements and Sexuality: Conference Papers from the Sixth Meeting of the Socialism and Sexuality Network, Sofia University, October 2004. Sofia: Bilitis Resource Center.
- Lippmann, Walter (1999): *Javno mnenje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lisker, Jerry (1969): Homo Nest Raided, Queen Bees Are Stinging Mad. *The New York Daily News*. Dostopno na <http://www.yak.net/ian/stonewall.html> (16. december 2006).
- Lobnik, Miha (2002). *Govor na paradi ponosa 2002*. Dostopno na <http://www.ljublanapride.org/2002/govor.html> (18. december 2006).

Looyesen, Chelsea (2002): Pride Week celebrates diversity and strenghtens communities – Brief Article. *Briarpatch magazine*. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0JQV/is_5_31/ai_87146755 (16. december 2006).

Loudes, Christine (2006): *Handbook on Observations of Pride Marches*. Dostopno na http://www.ilga-europe.org/europe/publications/non_periodical/handbook_on_observations_of_pride_marches_june_2006 (18. december 2006).

Lukšič, Andrej (ur.) (1995): *Gejevske in lezbične študije*. Ljubljana: Študentska organizacija univerze.

Mager, Ingrid (2002): S strpnostjo nad predsodke. *Dnevnik*, 8.7. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/clanek.asp?id=26809> (18. december 2006).

Marotta, Toby (2006): What Made Stonewall Different? *The Gay&Lesbian Review Worldwide* 13(2), 33–35.

Mason, Gail (2001): Body Maps: Envisaging Homophobia, Violence and Safety. *Social&Legal Studies* 10(1), 23–44.

Matzner, Andrew (2004): Gaybashing. *Glbq: An Encyclopedia of Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender, and Queer Culture*. Dostopno na <http://www.glbq.com/social-sciences/gaybashing.html> (18. december 2006).

Mehle, Borut (2002): »Navadite se že, da lokal ni za take«. *Dnevnik*, 6.7. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/clanek.asp?id=26708> (18. december 2006).

Miller, Neil (1995): *Out of the Past: Gay and Lesbian History from 1869 to the Present*. London: Vintage.

Morland, Iain in Annabelle Willox (ur.) (2005): *Queer Theory*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.

Nastran Ule, Mirjana (1997): *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Noelle Neumann, Elisabeth (1993): *The Spiral of Silence: Public Opinion, Our Social Skin*. Chicago: University of Chicago Press.

Petković, Brankica (ur.): *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti (2001)*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Plummer, Ken (ur.) (1992): *Modern Homosexualities: Fragments of Lesbian and Gay Experience*. London, New York: Routledge.

Plummer, David (2001): Policing Manhood: New Theories about the Social Significance of Homophobia. V Carl Wood (ur.): *Sexual Positions*, 60–75. Melbourne: Hill of Content. Dostopno na <http://www.xyonline.net/downloads/policingmanhood.pdf> (15. september 2006).

Quinn, Dan (1997): Hate: the Crime That's Not Necessarily a Crime – Antygay Crimes. *The Advocate*, 10.6. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1589/is_n735/ai_20164882 (15. februar 2007).

Rapp, Linda (2002): Rainbow Flag. *Glbtc: An Encyclopedia of Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender, and Queer Culture*. Dostopno na http://www.glbtc.com/arts/rainbow_flag.html (18. december 2006).

Rapp, Linda (2004): Parades and Marches. *Glbtc: An Encyclopedia of Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender, and Queer Culture*. Dostopno na http://www.glbtc.com/social-sciences/parades_marches.html (16. december 2006).

Ray, Diana (2000): Pride & Politics – Gay Rights. *Insight on the News*. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1571/is_44_16/ai_72274829 (19. september 2006).

Reber, Tanja (2001): Identitetne politike na univerzi ali zakaj so gejevske in lezbične študije najvitalnejši del univerze. *Emzin* 11(1/2), 83–85.

Sandfort, Theo, Judith Schuyf, Jan Willem Duyvendak in Jeffrey Weeks (ur.) (2000): *Lesbian and Gay Studies: An Introductory, Interdisciplinary Approach*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Segal, Lynne (1997): *New Sexual Agendas*. Basingstoke, London: Macmillan Press.

Seidman, Steven (ur.) (1996): *Queer Theory / Sociology*. Cambridge, Oxford: Blackwell.

Seidman, Steven, Chet Meeks in Francie Traschen (1999): Beyond the Closet? The Changing Social Meaning of Homosexuality in the United States. *Sexualities* 2(1), 9–34. Dostopno na <http://sexualities.sagepub.com/cgi/content/abstract/2/1/9?ck=nck> (16. september 2006).

Seidman, Steven (2002): *Beyond the Closet: The Transformation of Gay and Lesbian Life*. New York, London: Routledge.

Sender, Katherine (2004): *Bussines, Not Politics: The Making of the Gay Market*. New York: Columbia University Press.

Severson, Kristin in Victoria Stanhope (1998): Identity Politics and Progress: Don't Fence Me In (or Out). *Off Our Backs*. Dostopno na http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3693/is_199804/ai_n8791326 (19. september 2006).

Skillings, Pamela (2006): *The Stonewall Riots*. Dostopno na <http://manhattan.about.com/od/glbtsce/a/stonewallriots.htm> (17. december 2006).

Švab, Alenka in Roman Kuhar (2004): *Vsakdanje življenje lesbijk in gejev. Preliminarna analiza*. Ljubljana: Mirovni inštitut. Dostopno na <http://www.mirovni-institut.si/glb/Preliminarna.pdf> (15. februar 2007).

Švab, Alenka in Roman Kuhar (2005): *Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lesbijk*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.

Tamashiro, Dustin (2004): Coming Out. *Glbqt: An Encyclopedia of Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender, and Queer Culture*. Dostopno na http://www.glbqt.com/social-sciences/coming_out_ssh.html (18. december 2006).

Tatchel, Peter (2002): Gay Pride Is Now Respectable, and the Worse for It. *The (London) Independent*. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qn4158/is_20020706/ai_n12641640 (16. december 2006).

Tomsen, Stephen in Gail Mason (2001): Engendering Homophobia: Violence, Sexuality and Gender Conformity. *Journal of Sociology* 37(3), 257–273.

Tomsen, Stephen (2006): Homophobic Violence, Cultural Essentialism and Shifting Sexual Identities. *Social&Legal Studies* 15(3), 389–407. Dostopno na <http://sls.sagepub.com/cgi/content/abstract/15/3/389> (15. september 2006).

Tratnik, Suzana in Nataša S. Segan (1995): *L: zbornik o lezbičnem gibanju na Slovenskem: 1984-1995*. Ljubljana: ŠKUC.

Tratnik, Suzana (2001): Kdo krati pravice močnejših. *Lesbo* 13/14. Dostopno na http://www.ljudmila.org/lesbo/lesbo_1314not2.htm (16. december 2006).

Velikonja, Nataša (1997): Politike identitet v državotvornem momentu. *Družboslovne razprave* 13(24/25), 77–88.

Velikonja, Nataša (1998): Izobraževanje proti homofobiji. *Delta* 4(1/2), 151–156.

Velikonja, Nataša (1999): Lezbična in gayevska scena. V Peter Stankovič (ur.): *Urbana plemena*, 65–74. Ljubljana: ŠOU.

Velikonja, Nataša (ur.) (2004): *Dvajset let gejevskega in lezbičnega gibanja (1984–2004)*. Ljubljana: ŠKUC.

Warner, Michael (ur.) (2000): *Fear of a Queer Planet: Queer Politics and Social Theory*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press.

Weeks, Jeffrey, Catherine Donovan in Brian Heaphy (1999): Everyday Experiments: Narratives of Non-heterosexual Relationships. V Elisabeth B. Silva in Carol Smart (ur.): *The New Family?*, 83–99. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Weeks, Jeffrey (2000): *Making Sexual History*. Cambridge: Polity, Malden: Blackwell.

Whisman, Vera (1996): *Queer by Choice: Lesbians, Gay Men and the Politics of Identity*. London, New York: Routledge.

Wilchins, Riki (2004): *Queer Theory, Gender Theory: An Instant Primer*. Los Angeles: Alison Books.

Woodward, Kathryn (ur.) (1997): *Identity and Difference*. London: Sage Publications.

Wright, Lionel (1999): *The Stonewall Riots – 1969*. Dostopno na <http://www.socialistalternative.com/literature/stonewall.html> (16. december 2006).

Yalda, A. Christine (1999): Walking the Straight and Narrow: Performative Sexuality and the First Amendment After Hurley. *Social&Legal Studies* 8(1), 25–45. Dostopno na <http://sls.sagepub.com/cgi/content/abstract/8/1/25> (15. september 2006).

Zupančič, Jana (2006): Oblast obsodila homofobno nasilje. *Delo*, 4.7. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,35,146607&src=rp (10. december 2006).

INTERNETNI IN TELEVIZIJSKI VIRI:

Wikipedia (2006): *Gay Pride Parade*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Gay_pride_parade (16. december 2006).

Homoseksualci v Sloveniji morajo skrivati svojo identiteto (2006). *Mladina*, 27.6. Dostopno na <http://www.mladina.si/dnevnik/83844/> (30. marec 2007).

In the Spotlight for Pride: Performers at Gay Pride Celebrations Around the Country Talk about Why These Festivals Are Important to Them (2005). *The Advocate*, 21.6. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1589/is_2005_June_21/ai_n14837256 (16. december 2006).

Napadli skupino istospolno usmerjenih (2006). *Delo*, 30.6. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,1735,145800&src=rp (10. december 2006).

Nevladne organizacije kritične do zakona o istospolni skupnosti (2005). *Mladina*, 23.6. Dostopno na <http://www.mladina.si/dnevnik/65830/> (30. marec 2007).

Stonewall: The Historical Event. Dostopno na <http://www.qrd.org/qrd/events/stonewall25/history.of.stonewall.reflections> (16. december 2006).

Ustava Republike Slovenije (1991). Ljubljana: Uradni list RS 33. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=27&showdoc=1> (30. marec 2007).

Slovenska parada ponosa (2001–2007). Dostopno na <http://www.ljubljanapride.org/> (5.6.2007).

TV3 (2006): O pravicah istospolnih partnerjev. *Oddaja Marlenna*, 50. oddaja.

POP TV (2006): *Oddaja TV Klub*, 9.7.

EMPIRIČNI VIRI:

Intervju z Mitjo Blažičem, gejevskim aktivistom in predsednikom organizacije DIH (Društvo za integracijo homoseksualcev). Ljubljana, 16. 5. 2007.

Intervju z Romanom Kuharjem, gejevskim aktivistom in soorganizatorjem prvih šestih parad ponosa v Ljubljani. Ljubljana, 17. 5. 2007.

Intervju z Natašo Sukič, lezbično aktivistko in soustanoviteljico lezbične sekcije ŠKUC-LL.
Ljubljana, 23. 5. 2007.

8. PRILOGE

Priloga A: Prepis intervjuja z Mitjo Blažičem, gejevskim aktivistom in predsednikom organizacije DIH (Društvo za integracijo homoseksualcev).⁵⁷

I: Lepo pozdravljen. Naj ti za začetek na hitro povem nekaj o svoji diplomski nalogi. Pišem o homofobiji in s tem povezanimi paradami ponosa. Bistveno v nalogi mi je pokazati, kakšen vpliv imajo ti dogodki na homoseksualno skupnost, koliko vplivajo k večji vidnosti gejev in lezbijk in kako je s tem povezano homofobno nasilje. Pri nas je udeležba na paradah zelo nizka. Meniš, da imajo kljub temu ti dogodki pomemben vpliv na homoseksualno skupnost v Sloveniji?

M.B.: Govoril bom na pamet, neke svoje občutke. Analize, tiste, ki so narejene, je ta velika Romanova raziskava skupaj z Alenko Švab, ko sta delala raziskavo o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk. Ne vem na pamet rezultata koliko ljudi se udeležuje parad ponosa.

I: Malo. Mislim, da se jih 66% ni še nikoli.

M.B.: To pomeni, da se je koliko... 34% od vprašanih 460... udeležilo. Iz prakse, iz vsakdanjega življenja in iz izkušenj o teh paradah, se mi zdi, da se relativno malo število ljudi, gejev in lezbijk, pri nas udeležuje... po občutku govorim... parad ponosa. Zakaj? Ne vem. Mislim, da predvsem zaradi strahu in zaradi vse večje odtujenosti znotraj homoseksualne skupnosti pri nas. Saj o tem bi lahko še malo kasneje. Cel kup pojavov se mi zdi povezanih s to, z eno besedo, odtujenostjo. Se mi zdi, da se je gejevska in lezbična skupnost v zadnjem času povlekla nekoliko nazaj. Recimo, če so bila v osemdesetih letih pomembna nova družbena gibanja, ki so skupaj spravila dosti ljudi, ki so vlivala nov pogum, ko se je videlo, da narašča samozavest za neko suvereno življenje gejev in lezbijk, za neko pojavljanje v javnosti, za neko čisto običajno življenje v družbi in državi... se mi zdi da sedaj, ko se je razrasel internet, ko so se razširili forumi, klepetalnice, da se je ponudila ena velika možnost anonimnega srečevanja in komuniciranja. To se mi zdi, je posledično povzročilo, da se ljudje ne udeležujejo več teh javnih oziroma pol-javnih, organiziranih aktivnosti, kjer je potrebna

⁵⁷ Intervju sem posnela in je potekal 16. maja 2007 v Ljubljani.

fizična prisotnost. To recimo vidimo iz izkušenj, da v društvo, na fizična srečanja in pogovore ne prihaja več toliko ljudi, da je na paradah ponosa manj ljudi. Na delavnice, debate, srečanja, na te fizične oblike srečanj v obliki samopomoči ni več takega odziva. Kot da so ljudje ubrali neko lažjo pot. Ni se treba outirat, to zahteva nek manjši imput, energije in živcev, in ljudje pač... vsaj taka je moja zaznava... predvsem mladi vse bolj pristajajo na klozet. Meni se zdi, da imajo parade ponosa še vedno velik sporočilni vpliv. To je prikaz kulture, življenja in dela gejevske in lezbična skupnosti pri nas. Pomembna je zaradi vidnosti, zato, da se opozori, da tudi geji, lezbijke, biseksualci in transeksualci obstajamo, živimo tukaj, plačujemo davke in, da moramo imeti iz tega naslova enake pravice kakor vsi ostali, kakor piše v ustavi. Če bi izginili s parado ponosa ali pa z drugimi oblikami pojavljanja v javnosti, bi bil po mojem to korak nazaj, ker če te ni v javnosti, če te ni v medijih, potem te ni. Mislim na tej medijski agendi, niti ne na državni in vladni. Državna in vladna pa sta ponavadi povezani s pravicami. Ja, meni se zdi, da je še vedno zelo pomembna, se mi pa zdi, da se ljudje vse manj zavedajo pomena parade. Sploh se mi zdi ta nova generacija mladih, ali pa zadnja generacija mladih... najbolj priljubljena oblika druženja... po mojem, spet govorim na pamet, občutku... so forumi in klepetalnice. Anonimno srečevanje in komuniciranje, ki se včasih prelevi tudi v neko fizično srečanje, ki je ponavadi zabava ali šport. Se mi zdi, da ni zavedanja pomena politične agende, socialnih pravic in tako naprej. Terapije v smislu sprejemanja samega sebe, razvijanja odnosov s starši, na fizični ravni... Moja opažanja so, da mladi najraje malo poklepetamo in gremo na kakšen žur ali kakšen šport, najraje tako, da se ne outiramo. Lahko, da se motim, lahko, da sem že toliko star, da postajam kakor moji starši, ko so vedno govorili »ja mladina«, ampak opažam tako. Tudi v društvu imamo dostikrat konflikte zaradi banalnosti, recimo zato, ker se lahko zgodi, da bo neka aktivnost zahtevala coming out in nekateri mladi se tukaj ustavijo. Zdi se mi, da se nova generacija ne zaveda pomena, zakaj moraš biti tudi javno out, sprejemati svojo identiteto in zahtevati pravice iz vloge, ki jo imaš v družbi. Se mi zdi, da tako lahko jemljejo vse skupaj... Upam, da se motim.

I: Zadnjič mi je prijateljica, ki je lezbijka, rekla, da ona in njeni prijatelji ne občutijo homofobije, ker se ji zdi, da živijo kot v vati in se sploh ne zavedajo kaj je okoli njih. Okoli sebe ima neko skupino ljudi in...

M.B.: Ne vem, ali je to mehanizem iskanja nekih novih rešitev, ker meni je recimo cilj, vrednota, da živim neko suvereno življenje. Doma, med svojimi sorodniki, v svoji rodni družini, v novo ustanovljeni družini, v zasebnem življenju, v službi in v javnosti. Da sem kot

identiteta integriran, v smislu, da s svojo osebnostjo lahko suvereno obstajam. Da ne rabim skrivat, lagat, da ne rabim neke mimikrije, da se ne rabim pretvarjat, igrat, da sem lahko kar sem. Kakor sedaj opažam, mladi pri našem društvu lažje sprejemajo... težje jim je iti v boj, da to dosežeš, in pristajajo na to, da se bomo malo družili po forumu, malo poklepetali pa potem šli na kakšen žur. Ali v manjših krogih, zasebno, ali na kakšen večji žur, lahko se gremo tudi neke športne aktivnosti. Ne bomo pa se šli zavzemat za pravice, na ulici se raje ne bomo držali za roke zaradi tega, ker vemo, da to ni zaželjeno in bomo lahko žrtev. Če me bodo v službi diskriminirali, ker prej ali slej bodo itak izvedeli... ljudje mislijo, da se ne ve, ampak seveda se vedno izve... bomo rajši tiho, ne bomo povedali, da imamo partnerja istega spola zaradi tega, da ne bodo vedeli, da sem gej in me ne bodo diskriminirali, ampak, če me pa bodo, bom rajši tiho, ne bom se boril za svoje pravice. Družijo se v teh izoliranih krogih in zdi se mi, da so popustili boj.

I: Se pravi, da živijo v klozetu, ampak se niti ne zavedajo njegovih omejitev?

M.B.: Ja. Meni je taka tipična ravno fraza »Ja kakšna homofobija? Saj smo v državi v kateri se lahko registriraš, kjer lahko živim s svojim partnerjem doma, nobeden me ne ubija...«. Se mi zdi, da eni ljudje sploh ne vedo, kaj je homofobija oziroma za nekatere ljudi ni homofobija nič. Za nekatere ljudi je homofobija samo to, da nas ne zapirajo v taborišča, da nas več ne zdravijo, da ni več kaznivo dejanje. Ni homofobije v službi... ja seveda ni homofobije, če nisi razkrit. Ja zakaj bi pa bil razkrit? Kaj tvoja kolegica nikoli ne reče, sem šla z možem včeraj v vrtec po otroka? Kaj pa je naredila sedaj drugega kot razkritje? To je razkritje, če rečeš, da imaš moža. To pomeni, da si heteroseksualno usmerjen. Ali boš ti kdaj rekel »sem šel s fantom včeraj v kino«? Ne, ne boš. Seveda potem ne bo homofobije. Ko boš pisal dohodnino, ali boš lahko napisal zraven svojega partnerja? Ne, ne boš mogel. Ali to ni homofobija? To je homofobija, diskriminacija na osnovi spolne usmerjenosti s strani države. Imam občutek, da ljudje sploh ne razumejo, kaj je homofobija. Živijo v nekih svojih omejenih svetovih, kjer ni nič homofobije. Vendar homofobije ni zato, ker je ne vidijo.

I: Kaj pa misliš, da bi bilo treba v tej smeri narediti? Če bi homoseksualne organizacije bolj delovale skupaj, bile bolj povezane, misliš, da bi bilo kaj bolje?

M.B.: Ne. Razhajanja so ideološke narave. Tukaj se ne da nič narediti. En del gibanja je dosti radikalen. To je ŠKUC-LL, kjer gre, kakor jaz razumem, za neko obliko skrajne levice, ki

noče imeti stikov z nikomer, ki ni v njihovem obsegu vrednot. Na drugi strani imamo bolj zmerna društva. Jaz štejem DIH in Legebitro v to stran, ki pravi, da je potrebna raznolikost in komunikacija. Meni se zdi, da je v skupnosti dobro, da so razhajanja, da imamo različne organizacije z različnimi vrednostnimi sistemi in ideologijami. Imamo malo bolj leve, malo bolj sredinske in desne. Ljudje lahko potem na osnovi svojih prepričanj izbirajo. To se mi zdi zaradi raznolikosti dobro. Dobro bi se mi zdelo tudi, da bi organizacije prišle skupaj za skupne vrednote. Recimo zakon o registraciji je tak primer, ko smo prišli skupaj, čeprav se nismo mogli poenotiti glede podrobnosti, ampak je bila smer ista. Parada ponosa je bila še do pred kratkim tudi nek skupen projekt. Zdaj se je ta bolj radikalen del distanciral, ampak nič za to. Ljudje si pač potem izberejo. V glavnem te pravice... tukaj smo pa na istem. Mislim, da ljudje doživljajo to, da v enih pogledih nisi enoten, kot moteče. Meni osebno to ni moteče. Smo pač različni, imamo različne zorne kote in poglede, ne rabimo biti vedno enotni. Rabimo različna stališča, saj nenazadnje je edina stvar, ki nas druži to, da smo geji in lezbijke. Vse ostalo je lahko čisto drugače. Ni dovolj to, da si gej ali lezbijka, da se družiš. Moraš imeti še kakšne druge skupne stvari. Jaz sem zagovornik nekih bolj zmernih gibanj, ampak mislim, da so potrebna tudi radikalna gibanja. Recimo v Sloveniji nimamo gibanja, ki bi bilo tako radikalno kot so na primer tisti aktivisti, ki delajo v tujini akcije v smislu, da pridejo v parlament, navržejo listke in outirajo ljudi, ki so homofobi in sami geji in lezbijke. Nimamo tako radikalne skupine. Zdajle se ne spomnim, kako se tej skupini reče. Bi bila potrebna tudi v Sloveniji. Dobro je, da imamo radikalne lezbijke. Bivanje mora biti raznoliko, ceniti moramo različnost ljudi. Če smo enotni v enih stvar, ki zadevajo pravice, je lahko koristno... pa tudi, če ne bi bili enotni... ne vem zakaj mora biti ta enotnost. Saj v bistvu so temeljne vrednote nekako jasne. Če bi bilo neko gibanje, ki bi trdilo obratno, bi bilo samo sebi kontroverzno. Te evropske zahodne vrednote ali recimo krščanske vrednote so čisto jasne. Ne bojim se raznolikosti gibanja in ne vidim nuje, da bi bilo to gibanje enotno. Mislim, da je bolje, da je raznoliko, ker bo zajelo več ljudi. Vsi se ne morejo identificirati z integracijo. Eni zato, ker je ne razumejo, eni zato, ker je nočejo. Jaz sem predsednik društva za integracijo. Eni razumejo integracijo kot asimilacijo, jaz jo razumem kot to, da si svoje bitje, ki ima položaj v družbi in ima pravice v družbi in je sprejet zato, ker je. Nič se ne odpoveduje svoji identiteti. Eni razumejo integracijo kot asimilacijo, kjer se odrečeš nečemu. Eni nočejo integracije. Vsak naj živi v skladu s svojimi vrednotami. Ne rečem, dobro je, da smo kar zadeva pravic na skupni fronti, ker je fronta močnejša, če nas je več. To se strinjam, ne rabimo pa biti enotni v vsemu, absolutno ne. Je pa včasih brez dvoma boleče in težko. Razlagati ljudem zakaj nismo enotni je popolnoma nesmiselno... smo si različni in tako pač je.

Če bi imeli enoumnost na strani organizacij, ne bi nič pomagalo. Kar se mi zdi, da bi res pomagalo, bi bilo ... to bo tako radikalno... pomagalo bi, da bi bilo huje kot je. Pomagalo bi recimo, da bi homoseksualce preteпали, da bi jih zapirali, da bi bilo to kaznivo dejanje, da bi bilo hudo. Če bi bilo hudo, bi se ljudje uprli. Zdaj pa je ravno tako, da ni tako hudo in je še znosno. V mnogih državah je slabše, recimo na Hrvaškem, v Bosni, Srbiji, v Albaniji, na Kosovem, v Italiji in Avstriji imajo slabše stališče zakonodaje, v Iranu je smrtna kazen. To je tako bogokletno, ampak pri nas je gibanje v dvajsetih letih naredilo toliko korakov, da ni hudo biti gej ali lezbijka. Informacijske tehnologije so pripomogle zraven in ljudje so tako otopeli. Razmišljal sem, da bo morda ta politični premik v desno malo premaknil stvari. Se mi zdi, da jih malo že premika. Ampak tudi ta desna opcija verjetno ne bo nikoli tako radikalna kakor recimo na Poljskem. Če bi bilo kakor na Poljskem, da bi se vlada spomnila, zdaj bomo pa homoseksualnost umaknili iz šol, potem bi se verjetno skupnost uprla. Ker pa ni radikalno, ker ni hudo, je še znosno. To si jaz tako razlagam. Ampak si ne želim, da bi bilo hudo.

I: Saj hudo je že bilo. Bi si mislili, da bo šlo sedaj samo na boljše...

M.B.: Hudo je bilo in ker je bilo hudo, se je zgodil premik, se mi zdi. Ampak to je res tako, če bi sedaj radikalna gibanja poslušala kaj govorim, bi seveda ponoreli. Ja res je bogokletno, ker izgleda kakor, da si želim, da bi bilo hujše. Ne, ne želim si, da bi bilo hujše. Želim si, da bi se ljudje premaknili. Da ne bi bili več tako... ne želim si tega kolektivnega duha v duhu socializma, ampak se mi zdi, da je individualizacija malo pozabila, da živimo v družbi. Zdi se mi, da so posamezniki preveč posamezniki in se premalo zavedajo, da je še nekaj za nami. Da je treba živeti, ne vem, sedemdeset let.

I: Do sedaj sva govorila samo o homoseksualni skupnosti. Kaj pa ostali ljudje v družbi... ali ne bi pričakovali, da se bo sčasoma, po dekriminalizaciji homoseksualnosti, sprejemanju novih zakonov, spremenilo tudi mišljenje v glavah heteroseksualcev?

M.B.: Ena stvar je, da ponavadi ne delamo stvari, ne razumemo in se ne zavzemamo za stvari, kjer nismo osebno sami vpleteni. Se pravi, da smo bolj ali manj sami tisti, ki moramo nekaj narediti. Ker homoseksualna skupnost v nek aktiven boj za recimo pravice gluhtonemih ni šla. Vsak ponavadi svoj vrt obdeluje. S tem, da se seveda zavedamo in se podpiramo med sabo. Seveda tudi homoseksualna skupnost podpira vsa gibanja, ki grejo v smeri enakih pravic za vse... vse te kampanje. Ampak aktivno prizadevanje je ponavadi na področju, ki se te dotika.

Zato jaz ne pričakujem od družbe, da si bo kakorkoli prizadevala, ampak pričakujem, da bo počasi sprejemala.

I: Saj nisem mislila tega. Bolj to, da bi bilo pričakovati, da bo stopnja tolerance v družbi malo višja...

M.B.: Saj to se mi zdi, da se popravlja iz leta v leto. Imamo tako: dva koraka naprej, en korak nazaj. V tem času imamo verjetno korak nazaj. Čeprav je paradoksalna situacija, da smo ravno zdaj dobili zakon, ki izgleda kot korak naprej, v resnici je pa malo kot cepetanje na mestu. Edino kar je dobro je to, da imamo sedaj zakon, ki ga lahko popravljamo. V resnici pa v praksi, ko prebereš zakon in ko vidiš kakšne implikacije v realnem življenju prinaša... to je toliko komplikacij in lukenj v zakonu, toliko je neurejenih področij, da imaš občutek, da bi zakon raje še enkrat napisali oziroma ukinili. Ta zakon je tako slab, da ga je težko popraviti. In vendar se mi zdi, da družba bolj sprejema. Ni več tak »bav bav« govoriti o homoseksualnosti. Mediji recimo govorijo o homoseksualnosti... čez stereotipe na eni strani, ampak dobiš tudi medije, ki se ne držijo stereotipov. Tudi na forumih, v družbi se govori, v šolah se vedno več govori. To ni več tako tabuizirana tema kot je bila na primer v sedemdesetih letih. Zdi se mi, da gre naprej, zelo počasi. Na področju pravic gre malo naprej malo nazaj, tudi na področju sprejemanja, malo naprej malo nazaj, ampak načeloma se mi zdi, da ta tok gre naprej. Tako jaz dojemam.

I: Kako pa potem pojasnjuješ to, da so vse parade ponosa do lani potekale mirno, lani pa je prišlo do nasilnih incidentov po dogodku?

M.B.: Zdi se mi, da se ljudje naravnajo po tistem, ki vlada. Ko je na oblasti liberalna struja, se mi zdi, da so ljudje dosti bolj odprti in dopuščajo različnost. Ko je na oblasti konzervativna struja, se ljudje naravnajo na vrednote konzervativne struje. Sami, nič jih ni potrebno silit, da bodo to naredili. Tako opažam recimo med novinarji, v medijih... kar neka samocenzura nastane... »sedaj ne bomo govorili o spolnosti, ker ta tema ni zaželjena, dajmo raje govorit o družini«. Se mi zdi, da se ljudje s pomočjo teh mehanizmov samocenzure, nekih identifikacij sami naštimajo in ker je zdaj dominanten glas javnosti in družbe naravnani na konzervativne tone, ker je iz parlamenta in od nosilcev oblasti med razpravo o zakonu prihajalo do jasnih sporočil, ki niso bila ravno prijazna gejem in lezbijkam, se mi zdi, da so si ljudje jemali kot legitimno, da nasilje nad geji in lezbijkami ni nič hudega in da to ni vrednota. Jaz to tako

razumem. Mislim, da se ljudje naravnajo in da se družba naravna... tak občutek imam... da so v času, ko vlada desnica, liberalci malo bolj tiho in se ljudje naravnajo na konzervativne vrednote, obratno, ko vlada liberalna struja, pa desnica molči. Ali pa imamo vsaj v glavi to. Jaz zaznavam to v poklicu, ko se pogovarjam z ljudmi zaznavam te mehanizme... katere teme so recimo v novinarski agendi zdaj zaželjene in katere so bolj proti dnu desnice. Pa nihče ni nič naredil, name recimo ni nihče pritiskal. Jaz si to tako razlagam. Ta naravnost družbe je sigurno vzor nosilcev oblasti, kar prinaša tudi to, da si ljudje upajo reči stvari v javnosti. To se mi zdi, da se reproducira. Zdi se mi, da si v tem času bistveno več ljudi upa reči »geji in lezbijke, to pa ni normalno«, kakor pred recimo štirimi leti, ko še ni bilo te vlade. Ne znam dati enega enoznačnega odgovora, to je zelo kompleksno. Vsi ti vzorci se med seboj prepletajo in reproducirajo.

I: Počasi se približuje letošnja parada. Kakšna se ti zdi letos politična klima, je kaj bolj naklonjena dogodku?

M.B.: Moje osebno mnenje je, da se politična klima radikalizira, katolizira in postaja vse bolj konzervativna. In, da je še večja možnost, da bi prišlo do kakšnih incidentov. Se mi zdi, da so ljudje do različnosti manj tolerantni, ker imamo neke vzorce, ki se neprestano reproducirajo. V teh dneh je recimo dan družine in govorimo samo o družini. Kateri družini? V Italiji je imela desnica shod za družino, ki naj ne bi bil shod proti nikomur. V resnici je bil shod za eno obliko družine, kar po logični konsekvenci absolutno pomeni, shod proti vsem drugim oblikam družine, ker je družina samo poročen par z otroki. In ta diskurz se krepi. O katerih družinah govorijo mediji zdaj, ko govorimo o dnevu družine? Mediji se sploh ne poglobljajo, torej je sporočilo ponavadi jasno o kateri družini se govori.

Tudi to, prejšnja leta, ko smo se pripravljali na parado, strah pred tem, da bi se zgodilo kakšno nasilje, ni bil prisoten. Zdaj pa je tako, da sigurno pade tudi ta tema, da nekdo reče.

I: To pomeni, da boste skušali letos bolj poskrbeti za varnost?

M.B.: Sigurno ja, sigurno bomo. Ampak problemi niso v paradi, sredi belega dneva, takrat ponavadi ne pride do ničesar. Ponavadi pride to potem, ko se vse konča. Takrat pa nimaš več niti vpliva. Ne moremo poslati enega varnostnika z vsakim domov.

I: Misliš, da lahko pričakujemo, da bo udeležba letos še nižja?

M.B.: Lanski napad je bil zelo uspešen. V Mariboru so dosegli svoj namen, skupina se je ustrašila, tam kjer so se stvari dogajale so hoteli imeti varnostnika, oni niso imeli denarja zanj in se niso več srečevali. Namen je bil dosežen. Letos se oni sigurno ne bodo hoteli pojaviti na stojnici, tisti od lani iz Ljubljane pa tudi ne, zato, ker so bili razočarani nad reakcijo, nad razvojem dogodkov po napadu.

I: Kaj pa se je pravzaprav potem dogajalo? V medijih se ni več veliko govorilo o dogodkih...

M.B.: Jaz sem še enkrat vprašal policijo in takrat so bili še v fazi zbiranja obvestil in informacij. To je bilo vse. To je informacija stara en mesec ali dva. Niso še zaključili primera, zbirajo in to je to. Ampak v Mariboru ni več aktivnosti, take kot so bile. To je že en korak nazaj v klozet.

I: Imate za letošnjo parado že kakšno temo, se že kaj dogovarjate?

M.B.: Včeraj smo imeli sestanek, ne moremo se dogovoriti okoli teme. Razmišljamo kaj bi imeli. To je vedno dilema. Po eni strani se pojavlja en del organizatorjev, ki bi rajši imeli lahkotnejšo parado, parada, ki bi bila bolj praznovanje, bolj žur, apolitična. Po drugi strani smo pa tisti, ki pravimo, »ali ste zmešani?. Kdaj bomo protestirali, če ne protestiramo zdaj, dokler nimamo enakih pravic?« Saj se bomo zabavali, ko bodo stvari relativno urejene. To ni Amsterdam. Meni se ne zdi to čas za zabavo. Je pa en del, ki bi radi bolj lahkotno. Ker ne pridejo ljudje, ker smo preveč politični.

I: To je ravno to razhajanje med številnimi gejevskimi in lezbičnimi teoretiki – eni poudarjajo zabavni vidik parad, drugi političnega. Ampak, ali ni tudi zabavni del obenem politični del in obratno?

M.B.: Ponavadi vedno nastane nek kompromis. Ponavadi je nek program, to je zabaven del, in je neko politično sporočilo. Tako bo verjetno tudi letos. Včeraj smo razmišljali okoli slogana. Eni ne bi imeli političnega slogana, eni bi imeli bolj politični slogan, tak bolj udaren. Se še menimo. Manjka še mesec in pol do parade, a še nimamo koncepta. Vemo, da bi radi letos parado bolje reklamirali. Vemo, da bi radi imeli en teden pred parado tovornjak raznolikosti, mavrični kombi, ki bi hodil po večjih mestih. Notri bi imeli stojnico, ki bi jo postavili zunaj skupaj z materiali in bi ljudi vabili na parado in malo govorili, predstavljali delo gejevske in

lezbične skupnosti. Vključili bi radi tudi druga mesta, Celje, Maribor, Murska Sobota, Slovenj Gradec, Kranj, Nova Gorica, Koper. Radi bi vključili študentska gibanja in mladinske centre v to dogajanje. Radi bi imeli nek regionalni meeting teh organizacij, ki smo tukaj Alpe-Jadran, se pravi Trst, morda Videm, Reka, Zagreb, Ljubljana. Da bi imeli eno srečanje, da bi se spoznali in morda zastavili kakšne skupne stvari. Da bi se pobratili oziroma naredili sestrski pride. Na teh stvareh se letos dela. Glede sporočila se še nismo odločili na kaj bomo ciljali. Tukaj imamo sigurno ZRIPS, ki dela zelo velike težave ljudem. Imamo primer dveh azilantov, ves čas delamo na primerih parov, ki se hočejo poročiti s tujo državljanke ali državljanom, ki živijo v tujini pa bi se prišli v Slovenijo registrirati. Imamo primer, da v Rusiji živi Slovenka s punco pa bi se radi preselili, imamo primer v Kanadi, primer v Avstriji... So tudi problemi s pridobitvijo dovoljenj za bivanje, ker ni nobena olajševalna okoliščina, če si registriran. Če si poročen, pa lahko dobiš. Na tem področju je recimo ZRIPS spet aktualna tema. Na Poljskem se stvari radikalizirajo, mislim, da bi morali tudi nekako imeti protest proti poljskim oblastem, ker tam je res vse hujše... namerno. Cel kup je takšnih tem, nismo še fokusirali ene bistvene, tiste, ki bo letos tema parade.

I: Kakšen pa je odziv ljubljanskega župana Jankoviča glede parade?

M.B.: Pred volitvami sem ga spraševal, ali bi bil, če bi bil izvoljen za župana, častni pokrovitelj parade kot je bila tradicija. Rekel je, da ja. Zdaj ga še nismo vprašali, to bomo naredili ta teden. Pričakujemo, da bo držal besedo. Ne vem, kakšna so njegova osebna stališča do družbenih vprašanj.

Razmišljamo, da bi bila parada letos res parada, da se ne bi nikjer ustavili, ampak bi samo šli čez mesto. Ali pa bi se morda na koncu ustavili za govore. Ne vem še točno. Ampak, da bi bili v paradi tudi recimo politiki, ki paradirajo. Jankovič bi moral hoditi v paradi... pa ne vem, če bi on sprejel. Tukaj je še tako nedorečeno. Parado se ubistvu dela, je sedaj v intenzivni fazi priprave in stvari še niso definirane.

I: Kaj pa meniš o tem, ko nekateri nasprotniki parad poudarjajo pretirano izzivalnost, poudarek na spolnosti, te negativne vidike parad, ki naj bi javnosti dali napačno sliko o homoseksualni skupnosti?

M.B.: Meni se zdi, da ti nasprotniki parad... to so točno tisti ljudje, ki definirajo izzivanje na ulici že to, da se držiš za roko. Meni se zdi to tako... bom pa zdaj jaz malo radikalen... ampak

res to mislim... to mislim, da so ljudje, ki še niso sprejeli svoje homoseksualnosti in imajo hude probleme s ponotranjeno homofobijo. Zato ker, tudi, če bi na paradi nastopali poženščeni geji, možačaste lezbijke, dykes on bikes, geji v usnju, vsi na pol nagi in bi dajali sporočilo, ne vem, recimo dekadence... je s tem kaj narobe? Zakaj človek nima pravice biti poženščen gej? In zakaj človek ne sme biti promiskuiteten? To so pač življenske izbire in to je stvar svobode posameznika. Jaz sem lahko gej, ki se mi na ven ne vidi, če si tako želim. Ali pa, če bi hotel biti poženščen gej, ali če sem poženščen gej, tudi če ne bi hotel, imam enako pravico obstajati, živeti in razvijati svojo kulturo. Če želim imeti sto partnerjev, imam pravico imeti sto partnerjev. Pogoj je seveda, da moja svoboda ne omejuje svobode drugega. Se pravi, da se v tem primeru upošteva varna spolnost. Hočem reči, ne smeš raznašati AIDSa okoli oziroma HIVa. Meni se zdi, da so to ljudje, ki bi bili radi čimbolj všečni heteroseksualni publikli. Meni se pa to ne zdi vrednota. Meni se zdi vrednota, da ti si kar si. Če si poženščen, če nisi poženščen, če si totalno butch lezbijka, če si trans... ne rabiš biti všečen. Si kar si in imaš pravico biti. In parada mora biti izraz raznolikosti gejevske in lezbične skupnosti, vsega kar se dogaja. Če se to ne sklada z vrednotami neke širše publike, to ne bi smelo biti problem. Če to ne bo ustrezalo neki katoliški skupnosti, to ni, ne sme biti problem. Verjetno neke vrednote katoliške skupnosti tudi ne ustrezajo gejevski skupnosti. Nihče ne bo poskušal preprečit procesij, ker je to njihova legitimna pravica, izražanje verskega prepričanja in združevanja, druženja in svoboda bivanja. To so svoboščine.

I: Misliš, da bo pri nas kdaj prišlo do tega, da bo parada množičen dogodek z vsemi omenjenimi subkulturami?

M.B.: Jaz sem bil lani na paradi v Montrealu. Tam je parada eno uro. Eno uro smo stali ob cesti, ko je šla parada mimo in gledali. Tam je bilo od gejevskih družin z otroki do prvega poročenega gejevskega para, do mišičastih in kosmatih tipov v usnju, do go-go plesalcev, navijačic, starejših gejev in lezbijk, trans skupnosti. Tista parada je bila res parada. Nas pa je dva milijona. Pri tako majhnem narodu težko dobiš neko veliko skupnost. Lahko, da bo enkrat v prihodnosti v sodelovanju z Italijani, Avstrijci, Madžari, Hrvati, da bo kakšna parada, ki bo večja. Si lahko predstavljam, da bi v roku parih let bila skupna parada vseh teh dežel, kjer bi bilo večje število udeležencev. Je pa to seveda trud, odvisno je od poguma ljudi in tega ni dosti... tega je res bolj malo. In ljudi, ki bi se zavedali družbene pomembnosti gejevskega in lezbičnega gibanja. Dostikrat sem jezen. Grem v K4 ali na kakšen žur ali na parado in vidim, koliko ljudi je v lokalih, ki pridejo samo opazovat... pa bi bilo lepo, da bi bili v paradi. In si

včasih mislim, zakaj se sploh trudim? Zakaj, če je ljudem dovolj, da se malo žurira in malo športa. Seks itak zdaj ni več problem, ko imaš internet, se zмениš in se dobiš. Če jim je to dovolj, zakaj se trudim za več?! Si mislim dostikrat. Potem si vedno rečem ne, to pač...

I: To gre zelo počasi kaj ne?

M.B.: To gre zelo počasi. Preveč počasi. Jaz bom verjetno živel še petdeset let, teoretično, če mi bo šlo dobro. Ampak jaz bi zdaj imel otroka, nočem čakati petdeset let. Jaz bi se zdaj poročil. Zdaj imam to aktivno obdobje življenja, ko bi partnerja lahko vpisal za davčno olajšavo oziroma, ko bi se zavaroval po partnerju. Ti ljudje, ki se obračajo na DIH, na pravni team, ki ga imamo, zdaj rabijo pomoč. Oni bi se zdaj preselili v Slovenijo in zdaj rabijo dovoljenje za bivanje, ne čez petdeset let. To je vse prepočasi. Ampak drugače očitno ne gre in včasih je pač treba požreti, da verjetno družba ne bo nikoli toliko ozaveščena in ji nikoli ne bo toliko mar za druge, da bi se vsi aktivno vključili. Vedno je neka manjšina, ki bo poganjala stvar naprej. Saj verjetno je tako povsod. Je pa res, da recimo črnsko gibanje, delavsko gibanje... to je šlo na eni strani za bistveno manjše tabuje, po drugi strani pa za bistveno večjo diskriminacijo, če gledamo iz današnjega zornega kota. Pri nas ni kriminalizacije in ni kaznovanja. Pa tudi večja masa ljudi je bila. Gejevsko in lezbično gibanje je... ne vem koliko procentov prebivalcev je istospolno usmerjenih, biseksualnih, trans... meni se zdi, da ni tako, da bi se identificirali, živeli na morda neke načine kot na primer v črnem gibanju. Želel bi si takega gibanja, takega upora kot je bil takrat v Stonewallu. Da bi naredili en korak naprej. Samo to bi rad. Tu v bistvu manjka, da bi naredili en velik korak naprej. Meni je tega cepetanja počasi zadosti.

I: Kako bi pa lahko vplivali na to, da bi se mišljenje v glavah ljudi spremenilo?

M.B.: Dalo bi se spremeniti tako, da bi ustavno sodišče reklo, da je zakon diskriminatoren. Parlament pa v šestih mesecih zakon popraviti tako, da ne bo diskriminatoren. To bi bil jasen signal »aha, res je diskriminacija, res je zakon diskriminatoren, ni to samo pet gejev in lezbijk, ki se nekaj grejo«. Res ni vrede. In to sporočilo bi bilo za vse državljane. To bi bil po mojem dober korak naprej, ki bi mu moralo takoj kot posledica slediti popravilo zakona. ...

I: Kaj pa parada, se ti zdi, da s tem, ko geji in lezbijke stopite na ulice in ste vidni, ljudje lažje sprejemajo homoseksualnost?

M.B.: Zdi se mi, da večkrat ko vidijo, bolj se jim zdi vsakdanje in manj se jim zdi čudno. Zato se mi zdi škoda, da parada ne bi več obstajala, da je ne bi več organizirali. Pomembno je, da ljudje vsako leto vidijo, da skupnost obstaja. Gre tudi za to, da se mediji ukvarjajo s temi zgodbami, da ljudje vidijo, da obstaja skupnost istospolno usmerjenih ljudi, ki živi v Sloveniji, ki je seveda razpršena. In ti ljudje morajo živeti in imeti tudi enake pravice. Ko izgineš z agende medijev, potem izgineš. Meni se zdi pomembno, da se to ves čas pojavlja. Več pojavljanja prinese to, da na koncu verjetno ne bomo nič več neobičajnega. Da našim sosedom ne bi bilo nič več neobičajno da vedo, da imajo za soseda dva geja aktivista. Saj tudi, če sklepam iz sebe... ko sem bil še mlajši, v obdobju sprejemanja svoje seksualne identitete, se mi je tudi zdelo strašno čudno videti dva fanta, ki se poljubljata. To mi je bilo totalno čudno, kaj pa je zdaj to. Ampak sedaj se mi zdi pa čisto običajno.

I: Problem je to, da se otrokom teh stvari ne razloži, da se v šolah o tem ne govori. Se ti ne zdi?

M.B.: Dobro bi bilo, da bi bilo to sistemsko urejeno, da bi v vrtcu, v osnovni, v srednji šoli povedali, da obstajajo različni ljudje, različnih spolov, različnih ras, različnih ver, različnih spolnih usmerjenosti in, da ni s tem nič narobe. Problem pa je, da je to povezano s seksualnostjo, ki je že tako tabuizirana. Zato je ta tema tak tabu.

I: Mislim, da na tej točki lahko zaključiva. Hvala lepa!

I: Pozdravljen! Začela bi s pomenom parad ponosa za gejevsko in lezbično skupnost pri nas. Na slovenskih paradah udeležba ni prav visoka. Se ti zdi, da kljub temu dogodki dosežejo svoj namen?

R.K.: Glede na medijsko odzivnost teh parad se mi zdi, da do določene mere vseeno dosežejo tisto, čemur so namenjene. Vsaj v smislu opozarjanja ali pa večje vidnosti. Glede na to, da je bilo do sedaj že šest, sedem parad, je kljub vsemu prepoznaven dogodek in se mi zdi, da je v tej prepoznavnosti pravzaprav skrita vidnost. Hočem reči, da sam dogodek ni več toliko pomemben kot prepoznavnost koncepta parade ponosa. Se pa spomnim pri prvi paradi, ko TV SLO tega ni pokrila. POP TV je pokrila, pri TV SLO pa ni bilo pri poročilih. So potem na protest gejevskih in lezbičnih organizacij tri dni kasneje imeli nek daljši prispevek v zvezi s tem. Ampak zanimivo je pogledati uredniško politiko, ki za tisti dan... in to je bila sobota, ki ponavadi ni dan, ko je veliko političnih, parlamentarnih in podobnih zadev, ki imajo vedno prednost... da tega niso prepoznali kot »news worthy«, kot preprosto vredno poročanja. Kasneje se ni to nikoli več zgodilo. Kasneje so bila vedno poročila v obeh osrednjih poročilih. V tem smislu mislim, da parada ima prepoznavnost in opravlja svojo funkcijo. Koliko so te parade obiskane, ali je to res majhno število ali ne...

I: Tebi se ne zdi, da je udeležba zelo nizka?

R.K.: Seveda nisem zadovoljen in bi bil vesel, da bi na te parade prišlo deset tisoč ali pa dvajset tisoč ljudi. Ampak se spomnim na prvi paradi... šokiran sem bil, da se je pojavilo toliko ljudi. Dejansko smo razmišljali o dvajsetih, tridesetih ljudeh, ki bodo mogoče prišli. In potem... S temi številkami se vedno manipulira, to moram priznat. Novinarji so me nekajkrat vprašali koliko ljudi je na paradi. Tristo, štiristo, pojma nisem imel točno koliko nas je. Potem mediji to objavijo in nekako velja, da je to ta številka. Je pa tudi odvisno od tega, kako je parada strateško organizirana. Takrat, ko se dogaja recimo na Prešernovem trgu, pred Prešernovim spomenikom, izgleda več ljudi, zaradi tega, ker ljudje nekako uletavajo na parado, ker parada zmoti običajen potek sobotnega dopoldneva v Ljubljani. Takrat izgleda

⁵⁸ Intervju sem posnela in je potekal 17. maja 2007 v Ljubljani.

več ljudi. Mislim, da parada ni tako slabo obiskana. Večji problem vidim v tem, da na parado ne pridejo geji in lezbijke sami. To mi je mogoče osebno največja bolečina. Zelo sem vesel za vse moje straight prijatelje, ki redno hodijo na parade. Teh ljudi je več, ker to podpirajo in se jim zdi pomembno. Vedno pa me zabolijo... ampak tukaj zelo osebno gledam na te stvari... Organizacija parade je zame, če se spomnim samo lansko leto, pomenila od tega, da sem se pogovarjal s policijo in urejal birokracijo v povezavi s tem, do tega, da sem bil konstantno v stiku z mestnimi oblastmi, njihovimi pr-jji in vsemi ljudmi s hierarhično ureditvijo tega... tam notri se najdi in vse te stvari... do tega, da sem potem popoldne dobesedno v Tiffanyju klečal na tleh in risal plakate. Vse to. Ko osebno tako veliko vložiš v tako stvar, je potem seveda slab občutek, ko vidiš kako gej, ki ga sicer spoznaš iz Tiffanyja ali pa iz kakšnih teh prizorišč, ki se pride zvečer zabavat, sedi z nekaj ljudmi na primerni distanci na kavi in opazuje ter malo vzvišeno gleda vse nas, ki tekamo naokoli in poskušamo to organizirati. Tako jim je, »ah aktivisti, kaj delajo tak cirkus«. To so ta osebna doživljanja.

I: To se ti zdi krivo, da se geji in lezbijke ne udeležujejo parad, ne to, da so morda v klozetu?

R.K.: Ne, ne, so v klozetu, seveda, saj v tem je stvar. Bojijo se kamer in javnosti, bojijo se tega, da je ura dvanajst dopoldne. Ura dvanajst ponoči v Tiffanyju je vredno. Takrat so nekako varni, takrat se dogaja zabava in so lahko to, kar si želijo. Dopoldne, med tednom, ko so v službi in vse te zadeve, pa si tega ne privoščijo. Nekateri verjetno ne morejo, nekateri pa se mi zdi, da preprosto niso politični. Ne vem kako naj temu drugače rečem. Nimajo politične zavesti, ne vidijo v tem... preprosto tiho pristajajo na neko diskriminacijo. Verjetno se jim zdi, da ni vredno ali pa, da se ne da nič premaknit oziroma se jim zdi... mogoče sedaj govorim še posebno za geje... da je tisto, da imajo nek prostor, kjer se lahko zabavajo in se prek interneta spoznavajo in imajo seksualne stike z moškimi... da je to pravzaprav to, kar homoseksualnost je. Vse ostalo kar mi hočemo s tem aktivizmom še doseči, knjige, revije, ne vem kaj, je pa v bistvu že kar preveč.

I: Se ti drugače zdi, da gre kaj na boljše, da je več strpnosti med ljudmi?

R.K.: Podatki slovenskega javnega mnenja, ti zadnji za leto 2005, kažejo totalen padec in si ne znam čisto dobro razložiti tega. Moral bi videti celotno lestvico, ker me zanima v odnosu do katere skupine je bil ta padec. Ali je šlo navzdol na celotni lestvici ali kako. Ne vem... Ja, seveda se stvari spreminjajo nekako na boljše. Sprejema se neka zakonodaja in vse te zadeve.

Po drugi strani pa imamo prejšnje parade, kjer ni bilo nekih nasilnih dogodkov in lanskoletno, ko sta bila celo dva. Je pa to seveda stvar, ki se lahko zgodi še čez pet let ali pa bi se lahko zgodila pred petimi leti, pa ne bi bila nujno znak nečesa. Je znak te prikrite, neizražene homofobije, te latentne nestrpnosti, ki mislim, da je najhujša in je v Sloveniji zelo prisotna. To pomeni, neka nestrpnost, ki živi med nami, pogosto pa ni verbalizirana. Verbalizirana pa ni zaradi politične korektnosti, ker se nekako ve, da to ni vredno, ampak nekje »deep down« še vedno obstaja neko nerazumevanje in sovraštvo.

I: Kako pa misliš, da bi se dalo na to vplivat? Bi kaj pomagalo, če bi gejevske in lezbične organizacije pri nas bolj sodelovale skupaj?

R.K.: Kar se tiče sodelovanja teh organizacij... mislim, da ne nastopajo ravno druga proti drugi v smislu ciljev. Jaz mislim, da delujemo proti nekemu zelo generalno definiranimu cilju. Eni in drugi. Ampak seveda vsak po svoje. Tukaj gre seveda za vprašanje prestiža, kdo bo kakšno stvar speljal. Tukaj gre za vprašanje financ, kdo bo kakšen program dobil. Recimo na ŠKUC-LL sta ena, dve osebi zaposleni, na Legebitri sta dve osebi zaposleni, DIH razmišlja o tem... Ta sektor je tudi biznis, nekako na ta način deluje. To je en razlog. Po drugi strani so seveda v ozadju tudi neki teoretski, ideološki, različni pogledi na to kako voditi nek aktivizem, in na drugi strani neka zgodovina. Ta zgodovina je lahko zelo obremenjujoča v smislu, da so nekatere organizacije tukaj že nekaj časa in so pravzaprav orale ledino, v začetku leta 2000 in naprej pa nastajajo nove organizacije z neko novo filozofijo. Seveda z novo filozofijo, ker nastanejo v nekem totalno drugem kontekstu. ŠKUC-LL in Magnus nastaneta v osemdesetih in to je nek drug kontekst kot organizirati skupino recimo leta 2001. Mislim, da tudi tukaj prihaja do kratkih stikov v smislu kdo bo zdaj vodil to politiko naprej, kratkih stikov v smislu, da se starejši verjetno počutijo malo ogrožene od novih. Počutijo se, da njihovo delo ni dovolj spoštovano, da mladi ne razumejo in vzamejo »take it for granted« stvari, za katere so se morali oni zelo boriti. Hkrati pa se mi zdi, da ne razumejo, da so stvari na nek način šle naprej in da se preprosto ne moremo ves čas vračati nazaj in peti hvalnice nekemu, ki je nekoč nekaj naredil. Seveda z vsem dolžnim spoštovanjem do tega. Tukaj se mi zdi, da nastajajo različni problemi. Ključno vprašanje pa je vprašanje mainstreama ali margine. Se mi zdi, da se ŠKUC-LL ne bori samo za gejevske in lezbične pravice, ampak je v celotno politiko vključen tudi nek boj proti globalizaciji, proti novemu liberalizmu, se pravi neoliberalizmu, kapitalu, vse te stvari. Nekako so del te politike. In ta politika na nekih točkah ne želi biti všečna. Medtem, ko nekatere druge organizacije še vedno štartajo na neko

všečnost, v smislu »nič drugačni nismo kot vi«. Vodijo torej neko »middle of the road« politiko. To sta dve različni politiki, bolj radikalna in ta »middle of the road«. Čeprav imata mogoče nek isti cilj, odprava diskriminacije ali pa boj proti diskriminaciji, so štartne pozicije s katerih se tega lotevajo različne. Jaz pravzaprav pozdravljam to raznovrstnost, čeprav je lahko včasih frustrirajoča. Frustrirajoča zaradi tega, ker ko nekaj narediš, ne dobiš podpore na drugi strani. Ta prvi vzgib je, »pa zakaj ne moremo nekaj skupaj naredit, držat skupaj«. Ampak to je samo prvi vzgib. Potem vidiš, da ta raznovrstnost, ta različnost pozicij v bistvu bogati celotno zadevo. Je pomembno tudi zaradi tega, ker gejevske in lezbične skupnosti ne moremo razumeti kot unificirane, ampak so tudi znotraj zelo različne politične, verske in druge pozicije in zaradi tega je ta raznovrstnost pristopov potrebna. Nekomu je brezveze iti v Monokel, ker tam ne vrtijo določene vrste glasbe in gre raje v K4. Nekomu je pa Monokel ravno zaradi tega všeč. V tem stilu se mi zdi, da je raznovrstnost pomembna. Dokler seveda ta različnost pozicij ni metanje polen drug drugemu. Takrat pa se mi zdi, da se stvar nekako konča. Mislim, da moramo te razlike med nami ali pa te različne pozicije mogoče prevpraševati, o njih vsekakor govoriti. Ko pa gre za nagajanje drug drugemu, mislim, da se zgodba konča. Nagajanje nič ne prispeva k tej raznovrstnosti. Je pa seveda problem, ker sta si ti dve politiki lahko včasih precej v nasprotju. Ali pa gresta do podobnega cilja po zelo različni poti, ki se tudi križajo in izključujejo.

I: ŠKUC-LL pri organizaciji parad ponosa že nekaj let ne sodeluje. Morda veš, kaj je razlog?

R.K.: ŠKUC-LL je bil ves čas pisan na paradah ponosa. Če greš gledati reklamne letake, so bili vedno napisani. Ne vem, če bodo letos. Vedno je bila neka frustracija v tem, da... z izjemo prve... vedno je bilo zmenjeno nekako tako, da bodo prišle na sestanek pa jih potem nikoli ni bilo ali pa so se pridružile zadnjo sekundo. V tem smislu je bila neka frustracija. Ali pa je bilo tako, da ne bodo sodelovale, potem pa je bil koncept postavljen in so ga kritizirale. Nikoli ni bila ta pozicija čisto jasna. Ampak načeloma, tako kot vem jaz, se one distancirajo od tega. Parado podpirajo, se jim zdi pomembno, da so te stvari, se pa ne strinjajo z mainstreamizacijo parade ponosa tako kot je sedaj. Ker parada ponosa je zdaj nekako vedno bolj komercialen ali mainstreamovski dogodek. Medtem, ko ŠKUC-LL zagovarja pozicijo prve parade, ki je bila bolj politična manifestacija. Medtem, ko recimo, na drugi paradi poje Nuša Derenda, na tretji paradi... kaj pa vem kaj smo vse imeli. To so točke, kjer se ŠKUC-LL skuša distancirati. Druga plat je pa tista, kjer se reče, ravno Nušo Derendo moramo imeti. Ker, če pride Nuša

Derenda na parado ponosa, kar ona pomeni v zabavni glasbi, to bo tisto sporočilo, ki ga mi želimo dati. Torej tudi Nuša Derenda nas podpira.

I: To je povezano z mojim naslednjim vprašanjem glede ločevanja na zabavni in politični vidik parad ponosa. Ta dva vidika se verjetno prepletata?

R.K.: Moram priznati, da sem bil zelo alergičen... na vseh teh sestankih ali pa, ko sem dobival maile ali karkoli, da »joj kako ste zateženi, dajte narediti žur, zabavo« in ne vem kaj še.

I: Torej, da je vse skupaj preveč resno?

R.K.: Ja. Recimo na mreži, mailing listi, je bilo dostikrat. Ampak ne moremo tega posploševati. Mogoče se tisti, ki se strinjajo s to političnostjo, niso oglasili. Tisti, ki se ne, jim je »pa kaj imate neke govore, dajte ta denar raje v zabavo«. Jaz mislim, da še ni čas, ko bi parada ponosa bila lahko samo izključno zabava. Tudi zabava ima seveda politično sporočilo, ampak mislim, da mora to politično sporočilo, in to sem ves čas zagovarjal na paradah in težil glede tega, biti zelo eksplicitno in politični del se mi zdi bistveno bolj pomemben kot zabavni del. Se mi zdi, da preprosto še ni čas, da bi parada ponosa bila eno veliko rajanje, ki bi izgubilo izvoren pomen. In izvoren pomen je neka politična akcija. Zgodovinsko gledano, New York in vse te stvari, nenazadnje pri nas leta 2001, ko dveh homoseksualcev niso spustili v lokal. Jaz mislim, da političen del vsekakor mora biti. Če je zvečer zabava, ali če je to prepleteno z nekimi zabavnimi elementi, v tem ne vidim nobenega problema. Da pa zabavni del nekako prekrije politično sporočilo ali političnost tega, pa ne, s tem se ne bi strinjal. Razen seveda, če ne bi šli v neko transgresijo, ki bi bila seveda spet politična, da bi naredili zabavo, samo žur, in bi s tem v bistvu sporočali, kot da je vse v redu. Ampak v tem bi bila spet transgresija, ker ni v redu. Sploh ta delitev na zabavni in politični del... ne vem kdo se je tega spomnil. To smo se verjetno mi sami, ker smo se začeli o tem pogovarjat. En del scene je bolj temu naklonjen, en del drugemu. Mislim, da mi še vedno potrebujemo zelo eksplicitno. Seveda, da se pojavi na ulici kot v neki zabavni funkciji, je vsekakor tudi neko politično sporočilo. Ampak mislim, da... ena na ena, to sporočilo mi rabimo, tako straight forward. V tem smislu so govori pomembni, je pomembna izjava za javnost, ki jo damo medijem in vse te stvari.

I: Kaj pa meniš o negativnih vidikih parad, ki jih izpostavljajo njeni nasprotniki, da so preveč izzivalne, da se preveč poudarja spolnost?

R.K.: To vprašanje sva postavila z Alenko v najini raziskavi, poglej si...

I: Se spomnim ja. Odziv je bil precej pozitiven kajne?

R.K.: Ja, v bistvu so bili precej pozitivni. Mislil sem, da bo tukaj zelo veliko ljudi odgovorilo, da parade ponosa negativno vplivajo predvsem zaradi poudarjene seksualnosti, zaradi transvestije in vsega, kar je del parad. Sam pa se osebno že nekaj časa s temi stvarmi ne obremenjujem več oziroma vidim, kako so bila moja nekdanja stališča, ki so bila v tej smeri, »joj pa zakaj morajo zdaj tukaj mahat in skakat, zdaj je priložnost, da pokažemo, da nismo nič drugačni kot vsi ostali«... Šele zdaj vidim kako idiotska je bila ta moja pozicija in kako sem v bistvu zapadel v to isto politiko ali pa isto težnjo normalizacije, ki mi jo je vsiljevala družba. Potem sem pa to prenašal do so-gejev in so-lezbijk. Vsi tisti ob katerih sem se počutil ogrožene, ker niso bili taki kot jaz ali pa taki, kot bi jih moja mama sprejela. V bistvu mi je čisto vseeno, če si ljudje mislijo, da je to neka totalna seksualizacija ali razvrat ali karkoli. Ta pedagoškost mi že dolgo časa preprosto ni več pomembna. Ampak to je mogoče proces vsega tega kar sem šel skozi v tem aktivizmu. Ker sem preprosto ugotovil, da biti všečen pomeni, da vstopiš v neko razmerje, ki je razmerje gospodar – suženj. Biti všečen pomeni, da dobiš nagrado vedno, ko si všečen. Ampak, ko si všečen po nekih merilih tvojega gospodarja, on ti da pohvalo. To hierarhično razmerje ali pa razmerje moči med enim in drugim, še vedno ostane med družbo in homoseksualci, med heteroseksualci in homoseksualci, kakorkoli že temu rečemo. Verjamem, da to mogoče koga skrbi, se mi pa zdi, da... moj odgovor temu človeku bi bil, »če ti ne pustiš njemu, da bi bil tak kot je, pa tudi, če v kratkih hlačkah skače naokoli« ... ali je to meni všeč ali mi ni všeč sploh ni pomembno... »če ti njemu, ne pustiš, da bi bil na paradi ponosa ali pa te to moti, kako lahko ti na tej isti paradi zahtevaš, da te bodo ljudje, ki so tam, sprejeli?«. Preprosto za to gre.

I: Pa se ti zdi, če ljudje vsako leto na paradi vidijo različne subkulture, podobe, ki jih mogoče šokirajo, da jim to sčasoma postane bolj običajno, se navadijo?

R.K.: Mislim, da ja. Mislim, da kontinuiran govor o tem stvar na nek način naredi običajno. In mislim, da ta raznovrstnost postaja vzporedno s tem manj ogrožujoča. Transvestiti in podobne

podobe, so tiste, ki pritegnejo pozornost, ker so le bolj vidne. Ampak, če gledamo parado, sploh tukaj v Ljubljani, v 99% so ljudje v kavbojkah in majici. Kar je mogoče tudi posledica tega, da ta prostor ni tako odprt.

I: Zaenkrat. Kaj pa misliš v prihodnosti?

R.K.: Ne vem, če bo ta prostor kdaj prenesel neko tako zelo veliko transgresijo. Mogoče, kaj pa vem. Ampak, če se še vedno soočamo s tem, ali bodo geji prišli na parado ali ne, potem je verjetno to težko pričakovati. Ker te parade so v tujini... vsaka skupina naredi tako kot recimo za pusta. Iz krajev od koder sem jaz, je pustna povorka takšna, da vsaka skupina predstavlja neko stvar. Eni so politiki, eni nekaj drugega. Na nek podoben način je tudi parada organizirana. Nenazadnje tudi festival v Riu, saj tam je pravzaprav neko podobno pretiravanje, pa nikogar ne ogroža. Vendar pa mislim, da pri nas še ni tako, da bi bila parada res razumljena kot proslavljanje ali pa kot praznik neke različnosti. Različnosti tudi čisto v smislu fizičnih podob. Mislim, da te funkcije naše parade vsekakor še ne igrajo.

I: Potem verjetno tudi ne moremo govoriti o tem, kar sem brala v neki raziskavi, kakšen vpliv imajo parade na življenje udeležencev? Govorijo o močnih občutkih sreče o tem, kako je dogodek prelomnica...

R.K.: Lahko, lahko, absolutno. Mislim, da ti ni treba v perjanici priti na parado, da doživiš te občutke sreče. Jaz ti lahko iz prve roke povem... takrat sem to celo napisal in potem sem enkrat kasneje bral in se mi je zdelo, da sem mogoče malo pretiraval, vendar sem razmišljal in rekel, ne, da sem v bistvu res nekaj takega občutil. Na prvi paradi... jaz sem bil pred tem samo enkrat v življenju na neki paradi v Manchestru in to je bil pravzaprav Mardi Gras teden, kjer je bila cela vasica nekakšen gay village. To so bili samo geji, če si bil heteroseksualec, si bil v totalni manjšini. To je bilo zame prvič tako, nekako svet postavljen na glavo. Ko sem pa na prvi paradi hodil...

I: Pri nas?

R.K.: Ja. Ko sem hodil na koncu, ko nam je ta politična manifestacija uspela in, ko smo šli potem dejansko na paradni del, takrat sem se pa res počutil pet centimetrov nad tlemi. In tudi ljudje okoli mene. Mislim, da je bila to edina točka... Če sem v aktivizmu od leta 2000, je to

edina točka, ki se je jaz spomnim, da je bila tako prelomna, da so vse razlike med različnimi ljudmi znotraj aktivizma, da ne govorim o skupinah, med različnimi ljudmi, ki so včasih napeti in so odnosi tekmovanja in podobno. Na tisti točki sem dejansko čutil absolutno povezanost. Res, prav tiste bariere so za tistih par trenutkov, pol ure odpadle. Če so to zdaj ti občutki sreče ali ne vem kaj, potem ja, potem sem jaz tudi doživel nekaj takega. Na prvi paradi. Na drugih ne, ker mi je bilo potem to že nekaj precej bolj samoumevnega, povezano je bilo z veliko dela s strani tistih, ki smo organizirali. Prva parada pa je bila zelo enostavna, organizirana brez denarja. Ko je bilo programa konec, sem zelo močno občutil, da je prostor, kjer smo hodili, dejansko prostor za srečo. To, da sem kot gej v skupini gejev in lezbijk hodil po ulici in bil prepoznaven s strani ljudi, ki so to gledali. Zame je bil to res pravi izstop... res pravi »coming out« vsem tistim ljudem, brez besed, ampak samo to, da si bil tam.

I: Se ti zdi mogoče, da ti te stvari morda malo drugače doživljaš, ker sodeluješ v vsemu temu. Meniš, da nek gej, ki pride na parado in paradira z vami, brez, da bi sodeloval pri organizaciji, lahko doživlja te občutke pomembnosti?

R.K.: Ja, mislim, da ja. Seveda je to odvisno od samega posameznika. Mislim da to, da sem jaz zraven pri organizaciji, tukaj ne igra pomembne vloge. Pri prvi paradi... jaz takrat še nikoli nisem bil v medijih kot gej. In tisto, da sem bil takrat na odru in vodil, je bila totalna izpostavljenost pred vsemi kamerami in fotoaparati... Ja, me je bilo potem strah oziroma sem razmišljal, kje vse se bo ta slika, kje se bodo te podobe pojavile. Ne morem reči, da sem bil totalen heroj. Pomislil sem na to. Ni bilo tako, da zaradi tega nisem spal, ampak to je bila misel, ki mi je... recimo kasneje, v naslednjih letih, mi je bilo zelo vseeno glede tega. Takrat pa je bil to zame tudi nek coming out. Zaradi tega sem občutil to srečo. In se mi zdi, da se tudi na paradi 2006, 2007, lahko zgodijo neke podobne zgodbe. Odvisno od posameznikovega konteksta. Če nekdo en teden razmišlja, ali bi šel ali ne bi šel, kaj bi to potegnilo... In potem gre in zmaga. V tem smislu je potem to mogoče lahko občutek sreče ali kakorkoli temu že rečemo. Ni treba, da sodeluješ pri paradi, pri organizaciji. Gre samo za dejstvo, da se prostovoljno postaviš na cesto pod oznako homoseksualci. Predvsem, če je prvič.

I: Glede na to, da si sodeloval pri vseh paradah do sedaj, bi lahko rekel, da je bila kakšna bolj, kakšna manj uspešna?

R.K.: Ja. Meni je bila najboljša... razen prve, ki je izjema, ki je prav ne morem primerjati z vsemi ostalimi... je bila četrta. To je bila parada »Poroka bo!«. Mogoče zaradi tega, ker je bila od vseh sporočil... upam, da se ne motim... ki smo jih imeli, edino pozitivno sporočilo. Prvič smo imeli »Obvoznico mimo nestrpnosti«, ki je bilo povezano s tistim dogodkom. Potem drugič »Veš država svoj dolg?«, tretje je bilo »Mi drugačni, vi enakopravni« in četrta »Poroka bo«. To je bilo obdobje, to je bil čas, ko se je dejansko zdelo, da bo tista prejšnja različica zakona sprejeta. Tisto leto je ozvočenje delalo brez problemov, ni bilo prevroče, program je potekal brez težav. Se mi zdi, da so bili govori dobri in tista akcija z dvema puncama, ki sta se registrirali... poročili in jima je Danica celo prinesla kozarce, ki se dajo tistim, ki se poročajo. Ne vem, če je bilo to v medijih... Vse tisto se je tako lepo... prav to besedo moram uporabiti... izšlo, da bi to parado izpostavil. Mislim, da se je tudi v medijih najpogosteje pojavljala. Imidž tistih dveh punc se zelo velikokrat pojavlja. In zdaj moram povedati zgodovino. Stvar, ki ni nikoli prišla v medije in to je, da tisti dve punc nista bili domačinki. Ena mislim, da je bila Poljakinja, ena pa Kanadčanka. Skratka tujki sta bili, ki sta bili tukaj na taboru, ker od domačih se nobeden ni upal registrirati.

I: Potem niti nista bili par?

R.K.: Ne, nista bili par. Ena mislim, da je bila celo... ne vem, nekaj se je govorilo... ne vem, ali je bila celo heteroseksualna... ni važno. Razumela je point. Obe sta razumeli za kaj gre. Celo nek gejevski par naj bi se takrat poročil pa sta potem tik pred začetkom odpovedala. Tisto je bila kar frustracija. Potem smo ti dve punc, ki sta se registrirali, potegnili notri pred mestno občino, pred magistratom. Notri smo jih skrili, da ne bi novinarji prišli do njiju in ugotovili, da sta tujki. »Point« je bil takrat dosežen. Se mi pa zdi pomembno, da je to nekoč povedano. Ker, če bo kdaj kdo gledal za nazaj in bral tvojo diplomsko... Sedaj vidim, ko delam kakšne raziskave za nazaj, mi je tako vredno, da mi kdo pove kakšne stvari iz ozadja, ki niso nikjer omenjene. Skratka, tista parada je bila verjetno najboljša. Če bi moral govoriti o efektu enih in drugih parad, bi pa težko rekel, da je bila ena parada medijsko bistveno bolj pokrita kot druga ali pa, da so bila katera od teh sporočil bistveno bolj pomembna. Približno enako. Nekaj niha, enkrat jih je malo manj, drugič malo več, medijska pozornost je približno ista ves čas. Ne morem reči, da je bila ena parada, ki je imela ogromno pozornosti. Četrta parada je bila mogoče po mojem osebnem okusu tista, ki je dobro izpadla prav s to poroko. Se mi zdi, da je bil koncept vredn. Koncept je dobro izpadel. Tukaj je bil dober razlog, pri prvi je

bil dober razlog, vse vmes so pa te splošne, antidiskriminacijske, ki so sicer dobre in super, ampak... Pri prvi smo imeli zelo dober razlog in pri četrti je bil tudi zelo dober.

I: Zdi se, da gredo ti koncepti, teme parad vedno bolj v osebne teme, v sfero intimnosti...

R.K.: Ja, to je mogoče tudi posledica dejstva, da so v vrhu agende gejevskega in lezbičnega gibanja prav ta intimna razmerja, intimno državljanstvo. Poroke, registracija, posvojitve. To so tiste stvari, ki so zdaj najpomembnejše teme, tudi politično gledano. In parade seveda odsevajo to.

I: Odsevajo tudi trenutno politično klimo, ki je v državi?

R.K.: Ja, vsekakor. Mislim, da se temu ne da izognit oziroma parade pravzaprav hočejo prikazati tudi nek odsev časa. Nenazadnje je vsako leto slogan ali pa sporočilo, ki ga posredujemo, odsev časa v katerem živimo. Tako kot je bila četrta parada »Poroka bo!« neko sporočilo, ki se veže točno na tisto leto in točno na tisti čas. Kakšno drugo, ali splošne ali diskriminacijske bi se dale po letih premikat, tiste pa ne moreš spremeniti. Ne vem pa, če se to pozna... to bi bilo zanimivo... ne vem, če se to pozna na udeležbi.

I: Pričakovali najbrž bi, kaj ne?

R.K.: Ja. V bistvu bi bilo pričakovati, da zdaj, ko je neka vlada, ki načeloma ni preveč naklonjena, da bo prišlo več ljudi, da bo več ljudi to prepoznalo kot pomembno.

I: Ali pa ravno obratno, da se bodo bali priti. Recimo nasilje, ki se je dogajalo lani po paradi – pričakuješ, da bo zaradi tega letos manj ljudi?

R.K.: Mislim, da za tiste, ki bodo razmislili, verjetno to ne bo razlog, da ne bo prišel na parado, ker stvar se je zgodila ponoči, na samem, ne na paradi ponosa. Mislim, da bodo, kot prvo, organizatorji vsekakor bolj pozorni z večernim varstvom. Na žalost je verjetno vsa ta publiciteta tudi prispevala k temu, da se bodo potencialne nasilne skupine mogoče prepoznale kot tiste, katerih slog je »aha, danes imajo parado, danes bomo nekaj naredili«. Malo se bojim, da bi to lahko bil tudi efekt tega, stranski produkt. Ampak to seveda ni razlog, da se o tem ne sme govoriti ali pa, da bi se to skrivalo. Ali bo prišlo več ljudi ali manj ljudi... jaz se

samo malo bojim neke apatičnosti, ki pa se mi zdi, da je... vedno znova govorimo, da je ta apatičnost prisotna in, da je bilo včasih bolje kot sedaj, da je sedaj slabše.

I: Kaj ne bi bilo pričakovati, da bo šlo samo na bolje?

R.K.: Ne. Tisti, ki so živeli v osemdesetih pravijo, da je bilo, kar se tiče nestrpnosti, bistveno boljše kot v devetdesetih. Nova družbena gibanja takrat v osemdesetih... mislim, da je del tega, ne vem, kako je to takrat bilo... ampak takrat naj bi obstajala neka bistveno večja podpora ali pa večja strpnost kot danes. Deloma je ta nestrpnost posledica ekonomske situacije, nezadovoljstva ljudi, ki potem iščejo grešne kozle. Si pa tudi jaz ne znam čisto dobro razložiti zakaj ta nestrpnost... V bistvu vem. Ta nestrpnost je v porastu prav zaradi tega, ker je pogosto legitimizirana s strani politike. Da imamo še vedno podpredsednika parlamenta, ki s črncem in homoseksualcem ne želi iti na kavo... Kaj je to drugega kot spodbuda vsem tistim, ki nekje deep down tudi ne bi šli s črncem ali pedrom na kavo?! In če bo kdo, ki je tako visoko v politiki to rekel in se mu ni nič zgodilo, je celo izpadel kot »jack«, potem je to ta legitimizacija. Mogoče se nestrpnost veča ali pa bolj... ne vem, če se veča. Mogoče se bolj manifestira. Ja, bolj se manifestira prav zaradi tega, ker je pogosto nagrajena. V politiki so tisti, ki so bili načeloma proti romom, proti čefurjem in tako naprej... ne tako direktno seveda, ampak tista prefinjena nestrpnost, ki je skrita v nekih resnih besedah. Ta politika ali pa te pozicije so bile nagrajene. To so bile zmagovalne pozicije znotraj politike. In to mislim, da je tisto kar... Ni samo slovenski trend. Tudi v Evropi lahko vidiš dosti tega, kako ta nestrpen, izključevalen diskurz pridobiva na pomenu. Na pomenu pa pridobiva seveda tudi zaradi nekega nezadovoljstva, ki ga ljudje občutijo zaradi neuspele integracije različnih skupin in zaradi izključevanja teh skupin. Kar se je zgodilo v Estoniji je tudi primer tega, ker so se Rusi počutili totalno izključene. Zgodba zadaj je, da je socialna izključenost, da je večja stopnja nezaposlenosti, neizobraženost, ne vem kaj še... Vse te stvari so padle sedaj na to, da je teh 30% Rusov v Estoniji. In potem nekdo reče, »dajmo se upreti«. In si reče, »kaj je to, nimam denarja, ne morem živeti, ja dajmo se upreti«. Neuspela socialna politika ali ne vem kaj.

I: Za konec te samo še vprašam, kako misliš, da bi lahko ukrepali proti homofobiji, šli korak naprej?

R.K.: Druge rešitve ne vidim... najbolj butasta je sicer... kot konstantno govorjenje o tem, izobraževanje, razpravljanje, opozarjanje na to. Nekako pokazati kako se ta stigma ali pa stereotipizacija, predsodki, ki so jih deležne te skupine ali pa homoseksualci, kako se ta zgodba lahko obrne. Kako tisti, ki so avtorji tega, lahko na neki točki postanejo žrtve nekega nestrpnega diskurza. Kako se te stvari lahko obračajo proti sebi in kako pravzaprav družba, ki izključuje, nima prihodnosti. Preprosto za to gre. Zato, ker se bodo ljudje pobili med seboj. Družba, ki ne želi biti vključujoča, ki ne vidi, da je raznovrstnost v bistvu njena vrlina, ne pa slabost, taka družba mislim, da nima neke prihodnosti. Problem je, da so homofobije in vse te stvari utemeljene v emocijah, da tukaj ne gre izključno za vprašanje razuma. Ali pa sploh ne. In te stvari se seveda ne spreminjajo čez noč. Spreminjajo se čez neka daljša obdobja in tudi, ko se stvari spremenijo to ni garancija, da ne bodo šle ponovno nazaj. Nizozemska je recimo klasičen primer tega, vse to, kar se zadnje čase dogaja na Nizozemskem. Ali pa ta neuspeli ameriški melting point, zmešati vse stvari, ko tudi ni najbolje uspelo. Čudežnega recepta ne vem. Zelo pomembno se mi zdi izobraževanje, od štarta naprej. Ampak seveda, če je šola zaprta, če v šolo ne moreš priti govorit o homoseksualnosti, je to problem.

I: Hvala ti za sodelovanje!

Priloga C: Prepis intervjuja z Natašo Sukič, lezbično aktivistko in eno od ustanoviteljic lezbične sekcije ŠKUC-LL.⁵⁹

I: Zanima me, kakšno je tvoje stališče oziroma stališče ŠKUC-LL glede parad ponosa. So resnično tako pomembne za gejevsko in lezbično skupnost, predvsem v tej vidnosti ali večji sprejetosti v družbo?

N.S.: Če ne bi verjeli, da so njihovi reprezentacijski učinki tako pomembni, ne bi bili pravzaprav ustanovitelji teh parad. Kajti parada se je začela... zdaj ne vem več leta na pamet... kot tako imenovana »obvoznica mimo nestrpnosti«, katere organizator je bilo društvo ŠKUC v sodelovanju s predstavnikom takratnega UZI-ja.⁶⁰ Takrat smo se zelo povezovali z UZI-jem. Štirje ljudje smo se na osnovi dogodka, ki se je zgodil v Cafeju Galerija, takrat usedli in parado pripravili v tednu dni. Ta parada je bila prva in zelo zelo uspešna, proti vsem pričakovanjem. Brez kakršnekoli posebne publicitete se je tam takrat nabralo okoli dvesto ljudi. Koncept je bil jasen, izredno političen. Obvoznica mimo nestrpnosti pomeni, da smo načrtali pot, ki je obšla Galerijo. V tem je bil koncept. K sodelovanju smo povabili tudi ogromno predstavnic in predstavnikov nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo s področjem človekovih pravic, ne glede na to za katere segmente pravic gre. Ta koncept je bil očitno zelo uspešen. Mi vsekakor verjamemo v velik reprezentacijski potencial tovrstnih dogodkov, zato po našem mnenju ni vseeno kaj sporočamo navzven. S tem ne želimo delati izključno samo na vidnosti, ampak želimo zelo precizno in jasno sporočiti točno določena politična stališča. Verjamemo v večplastni učinek, ne samo »tukaj smo, vsi mediji pokrivajo zadevo«, ker jo tako ali tako pokrivajo. Če ne drugega, jo nekateri ali pa večina bolj komercialnih medijev vzamejo s senzacionalistične plati, zato tudi vedno znova vidimo iste podobe nekega para, ki se tam poroča, poljublja in takšne neumnosti. Ponavadi vidimo zelo stereotipne podobe, ki so vedno pripete na ta dogodek. Ampak ni važno. Vidnost je seveda v fokusu, ampak takrat so bile tudi druge stvari. Takrat je bila v igri tudi še stara enačica zakona o seksualnih partnerstvih, skupnostih, ki je bila na koncu dobra verzija, a ni nikoli prišla v veljavo zaradi znane spremembe politike v Sloveniji. Po eni strani mi seveda stavimo na reprezentacijski potencial in ravno zato nam ni vseeno kaj s tem orodjem počnemo... torej parada kot orodje vidnosti, sporočanja političnih stališč in tako naprej. Ni vseeno. Ker, če sami sebe povozimo z

⁵⁹ Intervju sem posnela in je potekal 23. maja 2007 v Ljubljani.

⁶⁰ Urad za intervencije (UZI)

določenimi stališči, kontradiktornostmi ali pa nedoslednostmi, potem smo si naredili slabo uslugo. Potem je skoraj bolje, da takšne parade ni.

I: To pomeni, da se ne strinjate s konceptom, ki ga zastavijo organizatorji?

N.S.: Mi smo k sodelovanju takrat povabili predstavnice in predstavnike lezbične in gejevske scene, različne skupine, posameznike, ki so bili zainteresirani, torej zelo na široko. Naslednje leto jih je bilo zraven še več in skladno s tem so se seveda začele pojavljati tudi določene ideje, ki nam niso bile več blizu. Tudi eden izmed predstavnikov Škuca je bil med tistimi, ki je začel delati v smeri komercializacije parade, s čimer se me v ŠKUC-LL prav tako ne strinjamo. Ker to je ravno tisti trik, na katerega so popadali na zahodu. Na sceni v Berlinu že imamo primer, ko je prišlo do razkola znotraj gibanja na način, da je velikanska komercialna parada in manjša alternativna parada, ki se dogajata isti dan, mislim, da na Kreuzbergu, ki je sinonim za malo bolj alternativno sceno. Je v bistvu kontra parada bolj pompozni, plehki, komercialni varianti. Najprej so šle tendence v to smer in že tukaj se nismo ravno udobno počutile, s tistimi tovornjaki in kaj bomo tam zganjali in tako naprej. Na koncu, ko je ta bombastični, komercialni učinek večji od sporočila, ki ga parada želi, ki naj bi ga sporočala javnosti, že ne veš več, kaj preplavi zadevo. Pozneje je prihajalo do raznoraznih absurdnih idej, tudi, da se povabi nekega duhovnika, ki se je takrat sicer izdajal za pro-gej, kasneje pa se je jasno pokazalo na kar smo opozarjale, da je izjemno hate speech. Ta ista oseba je razvila spletno stran, kjer dobesedno širi hate speech proti homoseksualcem. Me smo se takrat zelo jasno postavile in rekly »ne«. Zakaj za božjo voljo bi korespondirali s cerkvijo na dogodku, ki je tako medijsko izpostavljen, tako močno prezenten v javnosti? Tukaj je že začelo prihajati do prvih nesoglasij oziroma konceptualnih razhajanj. In te zadeve se stopnjujejo. Potem je prišlo do elementov nekih narodnih noš in narodne glasbe, kar je za naše pojme katastrofa, ker je treba vedeti eno stvar: te stvari niso bile narejene tako, da bi dosegli parodijo ali nek parodičen učinek. Kar bi bilo v redu, če ti sprevrčaš... ampak ne, zadeve so šle v neko totalno neverjetno smer, kjer smo dejansko ugotavljale, da stvari vse bolj in bolj postajajo to, da določeni elementi konzervativizma vstopajo notri, kar se nam je zdelo nevzdržno. Za neko gibanje, ki naj bi stremelo k osvobajanju, to enostavno ne gre. Potem so šle stvari na tej sceni tako daleč, da smo... skladno s tem imamo založbo Vizibilija... izdali zelo pametno knjigo Richarda Goldsteina, ki govori točno o tem homokonzervativizmu. To knjigo smo izdali ravno zato, da naj si ljudje preberejo neko temeljno analizo o tej zadevi, ki se je začela nekako tihotapiti v naše gibanje. Saj ne rečem, da je stopila na velika vrata. Niti ne rečem, da so ljudje

imeli jasen, precizen namen to narediti, ampak so mogoče sami padli na določene finte, ki se jih ne zavedajo. Ne rečem, da ti ljudje nimajo iskrene želje delati dobro. Ampak vsake toliko časa jim malo spodrsne. Te stvari so se potem stopnjevale z razstavo Homokavst, kjer se je sodelovalo s kom drugim kot gospodom Dežmanom, znamenitim zgodovinarjem, ki podpira domobranstvo. Mislim, kako je to možno?! Skratka, ni vseeno s kom sodeluješ, kaj sporočaš, kakšne elemente kulture ali pa kulturnih izrazov uporabljaš. Je cela vrsta teh stvari. Prišlo je celo do nekih variant, da bi lahko bili prekriti obrazi, če se ljudje ne upajo priti na parado. Kar je katastrofa. Ker to je parada ponosa. Ne samo vidnosti, ampak tudi ponosa, dignity. In kakšen je ta ponos, če ti prekriješ obraz? To je vračanje v preteklost, to je nekaj čemur smo že v osemdesetih rekli »ne«. Ne, tukaj smo, odkrili bomo obraze, pa tudi, če nas bo na začetku pet. Ampak pokazali bomo, da je treba nastopati z obrazom, z imenom in priimkom. Če ne stojiš za tem, potem je nekaj temeljnega narobe. Potem daješ ven napačno sporočilo in sporočaš, da s tem nekaj ni vredu. Jasno, da za družbo ni vredu, ampak nikoli ne bo boljše, če bomo mi nastopali na tak način. Vsi ti elementi so nas pripeljali do točke, da smo opustile sodelovanje na tovrstni paradi ponosa dokler ne bo to gibanje na splošno spoznalo potrebe, da se vsedemo, skupaj premislimo in malo bolj strateško pristopimo k stvarem, ter najdemo skupni imenovalc, nek konsenz v tem, kaj je tisto, kateri so elementi, kako precizni moramo biti pri tem in od česa absolutno ne bi smeli odstopit. Ko bomo prišli do te točke, in jaz verjamem, da bomo enkrat prišli, se bomo verjetno spet skupaj pojavljali na paradah, do takrat pa lahko stvar samo opazujem od daleč. Letos niti ne vem kaj se bo izcimilo, upam da kaj boljšega, vidim sicer, da imajo določene zanimive ideje, kako se širit v druga mesta, kar se mi zdi pohvalno in pozitivno. Me je pa zaskrbelo, da so hoteli to kar združiti v neko veliko kampanjo, ki se je šele prvič pojavila. In ta kampanja bi kaj? Pojedla bi parado, okoristila bi se z medijskim potencialom in prepoznavnostjo parade, se obesila na to, potem pa to prekrila, posrkala in parada bi izginila. Ne bi bila niti več avtentični dogodek LGBT scene. Tukaj sem podala svoje mnenje in moram reči, da so me začuda celo upoštevali. Verjetno so bili tudi med seboj razklani in jim je prav prišlo, da neka siva eminenca nekaj tam od zadaj reče (smeh), ampak dobro. Jaz sem se tukaj pač morala opredeliti, težko sem ostala tiho. Ker nam ni vseeno kaj se s to parado dogaja. Ne glede na to, da že nekaj časa ne sodelujemo več, stvar vseeno opazujemo in dokler so tu še neki takšni ponesrečeni elementi, kot so narodne noše in razni duhovniki, lahko samo malo skomignemo in si mislimo, »ok, bo že kdaj boljše«. Ko pa pride do tega, da naj bi se parada celo predala nekomu drugemu v roke, tu je pa že težko ostati miren. Logično, da je prav, da se sodeluje s čim več nevladnimi organizacijami, da se povezuje, ampak v partnerskem smislu, ne v smislu podrejanja.

I: Pa misliš, da je prišlo do večje komercializacije parad zato, da bi bile bolj vsečne družbi ali zakaj?

N.S.: Ne vem. Richard Goldstein zelo dobro analizira te razne pojave. Med drugim ugotavlja, da je to nekako iskanje prostora za skupno mizo, ta integracija v družbo. Kakšne so pa nevarnosti asimilacije, izgube identitete, izgube kulture, izgube ostrine političnih stališč... Treba je misliti na vse posledice. Ni treba navdušeno izjaviti »vsi smo enaki, sedeli bomo za isto mizo«, ker nismo. Nikoli ne bomo vsi enaki in to je jasno kot beli dan. Ni problem v razlikah. Problem je v tem, da moramo doseči, da se te razlike spoštujejo v družbi. Da ohranjamo neko identiteto. Mi ali pa katerakoli druga marginalizirana skupina. Rome hočejo isto na veliko asimilirati in bi jih prevzgojili, iz njih naredili vkalupljene državljane, ki naj bi se odpovedali svoji tradiciji in kulturi, ki je drugačna. In kaj? Potem bodo romi super in ne bo več rasizma. Rada bi videla ta pojav. Zmeraj bo rasizem, zmeraj bodo romi tisti, ki jih bodo najprej popljuvali in tako naprej. Ne gre za to. Treba je sprememb v kulturi, ki bo spoštovala različnost in bo čimbolj omogočala enake možnosti za vse, ne glede na njihove okoliščine. Mene skupna miza prav malo zanima, z raznimi tistimi, ki se počutijo osrediščene v tej družbi.

I: Ampak brez nekih kompromisov ne gre nikoli...

N.S.: Jaz ne vem kaj bi bilo takega na tem, saj mi nismo neka radikalna teroristična celica, če vztrajamo na nekih jasno izraženih konceptih in stališčih, ki jih sporočamo skozi jasno definirane dogodke. Mislim, da to ni nobeno posebej radikalno dejanje. To je samo striktno dosledni izraz tega, k čemur stremimo. Saj zaradi tega še nismo podtaknili bombe pod parlament.

I: Pa misliš, da bi bilo stanje kaj boljše, če ne bi bilo teh ideoloških razhajanj med lezbičnimi in gejevskimi organizacijami?

N.S.: Ne verjamem. Tako ali tako je logično, da se razlikujemo med seboj. Navsezadnje, če pogledamo sliko parlamenta vidimo, kakšne so razlike v svetovnem nazoru poslancev in poslank. Ne vidim razloga, zakaj ne bi bile tudi med nami, saj to, da smo slučajno vsi istospolno usmerjeni, ne pomeni, da imamo isti svetovni nazor. Meni je to povsem jasno in

razumljivo, da je do tega prišlo. To je lahko po eni strani tudi odraz tega, da se gibanje mogoče še ni čisto do konca razvilo, ampak kaže s tem, da se razvija in se je tudi razplastilo. Jaz ne vidim v tem nič tragičnega. Tragično je mogoče edino v določenih trenutkih, ko prihaja do prerivanja pri tako pomembnih projektih kot je recimo parada, kjer postanejo stvari tako nevzdržne, da nekdo, ki se je trudil in je to nekako vzpostavil, na koncu obupa in odstopi, ker je dobesedno preglasovan. Mislim, da bi morali do te mere dozoreti, da razumemo, da v takšnih primerih ne moremo glasovati, ampak, da poskušamo najti pametni minimalni skupni imenovalac. Če bi ga uspeli konsenzualno najti, potem verjamem, da bi šli lahko skupaj naprej na boljših temeljih. Če bi bilo stanje v družbi precej boljše? Mislim, da kakih izmerljivih razlik ne bi videli, ker te stvari gredo počasi. Ene stvari so boljše, ene slabše, zato ker se je splošno stanje duha v družbi spet začelo obračati nazaj h konzervativnemu. Ravno to mi je žal, da naj bi mi na naši sceni nekako posnemali to stanje duha v družbi. Saj nam ni treba. Po mojem mnenju bi morali biti ravno mi nek antitok temu. Ampak to je verjetno idealistični pogled na svet, jaz pač iz teh idealov izhajam, že iz osemdesetih, in sem zvesta. Ne morem se spremeniti v neko osebo, ki bo srečna, če se bo nekdo iz cerkve pogovarjal z mano. Meni to ni v interesu. Ne morem sodelovati s tistimi, ki skozi svojo doktrino pravzaprav zganjajo teror nad našimi življenji. To cerkev gotovo izvaja. Poleg tega je tako globoko indoktrinirala vse strukture v družbi, da je ta vpliv zelo pomemben, zelo uničevalen. Zato si ne moremo domišljati, »joj, zdaj smo pa tako srečni, da smo v dialogu«. Mi z nekaterimi ne rabimo biti nujno v dialogu. Imamo prej še dosti drugega za popraviti, predno bomo v dialogu z vsemi na tem svetu.

I: Prej si omenila ta obrat nazaj v konzervativizmu. O tem sta govorila tudi Mitja in Roman in šele sedaj vidim, da tista logika, »da grejo stvari samo na bolje«, ne drži...

N.S.: Recimo javnomnenjske ankete kažejo, kako se vrednote med mladimi spreminjajo. Ali pa »koga ne bi imeli za soseda«, tu so še vedno na visokem procentu homoseksualci. Verjetno so romi ali pa izbrisani še bolj na udaru, ampak to ne pomeni nič. Hočem reči, mi smo tudi romi in mi smo tudi izbrisani. Tako bi morali gledati na stvari. Ker, če bomo ošabni, in to je tudi ena tendenca marginaliziranih skupin, da vedno, namesto, da bi se obrnila proti... pogled usmerila tja, kjer je izvor neenakosti in problemov. Ne, ponavadi se potem razmišlja »ah tisti romi, oni cigani tam so pa itak...«. Se počutiš s tem močnejšega, če so tam nekateri, ki so na malo slabšem položaju. Zavedati bi se morali, da se moramo povezovati namesto, da smo v

dialogu s cerkvijo. Raje bodimo v dialogu z izbrisanimi, z romi, z ostalimi marginaliziranimi in tukaj bomo res mogoče močnejši.

I: To bi bil potem en tak korak, da bi se stvari obrnile na bolje...

N.S.: Ja, tak korak je že bil, ti poskusi so že bili. Naša prva parada je bila izrazito takšen poskus. Saj ne rečem, tudi na drugih paradah se mi zdi, da še vedno vabijo predstavnike raznih drugih organizacij. Izgleda, da tega niso opustili. Tudi UZI je bila taka platforma, ki žal ni uspela, ker se pač iz vsake malo bolj revolucionarne ideje začnejo vedno znova znotraj dogajati iste hierarhije in potem stvari razbijejo. Na žalost. Ampak ideja je bila super. Takrat smo znotraj UZI-ja poimenovali to parado bUZI. To je bila »zajebancija«. Ampak vse je bila parodija. Ne pa, da se oblečeš v narodno nošo in s harmoniko hodiš okoli. Tega ne bo nihče razumel kot parodijo. Zelo previden je treba biti pri tem. Saj verjamem, mogoče so celo hoteli izvajati parodijo, ampak je treba premisliti kako tisti, ki to gleda, stvar razume. Tu je potrebno biti zelo subtilen. Ni vseeno kaj narediš v danem trenutku.

I: Je pa dejstvo, da gredo povsod po svetu parade v smeri vedno večje komercializacije...

N.S.: Že, ampak nam ne bi bilo treba. Berlin je tipičen primer in bi mogoče svetovala vsem tistim, ki jih parado zanima delati pri nas, da si pogledajo oba dogodka, ju primerjajo med seboj in mogoče ugotovijo, kaj je in kaj ni. Saj nismo kloni na primer angleške scene, ki je vsa... Navsezadnje tudi kapitalizem pri nas še ni taka zakoreninjena stvar kot je recimo na zahodu, da bi morali pristajati na to kapitalsko logiko. Parado se da narediti hitro, učinkovito in praktično brez sredstev. Takrat nismo imeli niti tolarja, naredili smo jo v enem tednu in je uspela. Treba se je vprašati, kateri so bili tisti elementi za uspeh. To smo takrat počeli prvič in bi bilo lahko tam pet ljudi. Nismo vedeli kaj se bo zgodilo. Strah bi bil lahko tako močan, da ne bi prišli. Pa so prišli. Bilo jih je okoli dvesto in sedaj, ko vsako leto obisk pada, so na koncu na istem, kljub vsem tistim tovornjakom in vsemu drugemu. Nimajo nič večjega obiska. Se je potrebno vprašat, zakaj vlagati takšne napore v neke druge zadeve, če se lahko osredotočiš na bolj preprosto, na tisto jasno, simple, učinkovito. V bistvu je treba gledati na učinek.

I: Pri prvi ste imeli res dober razlog, da ste dogodek sploh organizirali...

N.S.: Ja, ampak ta dogodek, ki se vsako leto zgodi kot spomin na zadevo v Galeriji in bi se... Tako kot se je Stonewall zgodil. Saj Stonewall je bil tisti poriv. In okoli tega se res ni treba iti ne vem česa. Dobro je, da se mogoče potem naredi kakšen žur, na Metelkovi, saj nič ne rečem, to je vse super. Vendar tako parado, ki naj bi učinkovala... saj važno je, da mediji pridejo in to poslikajo. To so pa tako ali tako prišli tudi tja, čeprav nismo zapravili niti tolarja in je stvar uspela pa še politično je bila dosti bolj profilirana. Potem pa se je začela dogajati z raznimi primesmi. Za letos ne vem kakšen bo slogan, niti ne vem kakšen bo program. Lahko, da so ozavestili določene stvari, mogoče malo bolj pazijo, jaz upam, da je temu tako in bom pozdravila vsako tako idejo. Če bo dober program, se bom mogoče pojavila na paradi, če ne, se pa ne bom. Ker se lahko postaviš tja, in stvar podpreš ali pa jo ne. Ker lahko izraziš stališče tudi, če si samo tam ali pa te ni. To je že govor, to je že komentar.

I: Kdaj je torej ŠKUC-LL nehal sodelovati pri paradi?

N.S.: Ne vem točno, se mi zdi že kakšna tri leta.

I: Ampak napisani ste pa vsa leta...

N.S.: To je naslednja sporna zadeva in proti temu smo protestirale: da se nas je enostavno zlorabilo. Da se nas je enostavno napisalo zato, ker se je očitno na mestni občini ali nekje iskalo finance in bi bilo zelo čudno, če me ne bi bile napisane. Se pravi, da se je proti naši volji to uporabljalo. Na tem mestu izjavljam, da to absolutno ne pride v poštev. Dokler ne bomo videle, da so stvari take, da se bomo zopet našle v tem, tako dolgo tudi ne morejo uporabljati našega imena. Žal. Mogoče smo ta trenutek za njihove pojme trouble maker-ji, ampak nekdo pač mora opozoriti na stvari. Ne moremo se vsi lepo stopiti z nekim večinskim mišljenjem, ki je mogoče ta trenutek malo bolj konformno kot je bilo kdaj prej. Saj smo, kakšne dvakrat smo to naredile in stisnile zobe. Ampak tretjič ni več šlo, ker je šlo malo predaleč. Od tistega duhovnika naprej in vedno hujše določene stvari. Takrat smo opozorile in smo že mislile »saj bo šlo«. Ampak verjetno morajo ljudje sami to spoznat. Ne moreš spremeniti ljudi. Dokler jim praviš, si verjetno mislijo »pa kaj nam te težijo, samo najedajo in vedno nekaj godrnjajo«. Naj sami vidijo stvari in, ko jih bodo videli, bo še najbolje. Če jih bodo videli.

I: Nikoli pa niste razmišljali v smeri, kakor si prej govorila za Berlin, da bi organizirale neko svojo parado?

N.S.: Zaenkrat ne, zaradi tega, ker to bi bila na nek način že res vojna na sceni (smeh). Zaenkrat nimamo te ambicije. Me pač opozarjamo. Če ne drugače, izdamo neko določeno knjigo, ki naj bi te stvari tematizirala in poskušamo na ta način komentirati stvari. Ali pa v reviji Lesbo, ki zdaj bolj redko izhaja, ker ni financ, ampak, ko bo izšla, bomo kakšne stvari pokomentirale. Na ta način. Drugače pa ne, brezveze izgubljeni energijo, ker to bi bili res že spopadi. Nima smisla. Ustvarjale bi tudi konfuzijo v medijih in se mi ne zdi primerno. Ne glede na to, v končni fazi mediji tako pavšalno povzemajo stvari in tako ali tako zgrešijo vse manjše podtone. Na koncu je važno, da parada vseeno je in, če ne drugo, vsaj vidnost ostaja. Pozabimo pač ostale stvari, ki bi tudi lahko prišle bolj izrazito zraven, če bi se zadeve bolj precizno delale, ampak tisto pa mogoče kdaj drugič.

I: Zakaj pa meniš, da je udeležba na slovenskih paradah precej nizka? Misliš, da nestrpnost slovenske družbe igra pri tem kakšno vlogo?

N.S.: To pa težko komentiram. Če bi vsa ta leta na paradi sodelovala, bi mogoče lažje analizirala ta pojav. Kaj pa vem, mogoče, ampak to je spekulacija... recimo starejša generacija, ki prihaja iz tradicije začetka tega gibanja, mogoče na neki točki tudi razmišlja malo bolj osveščeno o nekaterih stvareh in se tudi več ne najde v tem. Mogoče, saj pravim, to je bila res čista spekulacija. Ker ravno ta starejša generacija je takrat prvo parado podprla. Moram reči, da je prišlo dosti teh ljudi, ki sem bila presenečena, da so se pojavili po stotih letih in prišli iz svojih lukenj. Zdaj pa ne vem. Glede na to, da me sedaj že kakšne dvakrat sploh ni bilo na licu mesta, težko ocenim. Ampak domnevam, da je mogoče eden od razlogov. Kar se mlajših tiče, je pa pomembno tudi na kakšen način jih usmerjaš, na kakšen način jim sporočaš. Če prevladuje samo še zabava, potem si lahko mislijo »zakaj bi prišel v mesto, saj bom šel zvečer na žur na Metelkovo ali v K4«. To je ta poguben učinek komercializacije. Ker ljudje ne vidijo več drugega smisla kot zabavo, nek žur. Zakaj bi žurali sredi mesta, v tisti vročini, ravno ob dvanajstih? Brezveze, če se gre lahko zvečer malo v lajf. Že to je treba premisliti, kako stimuliraš ali pa motiviraš ljudi, na kakšen način jim sporočaš stvari. Če jim sporočaš skozi to, boš to na koncu tudi dobil. Ker ne bodo več ločili med politiko, ki je še vedno, organizatorji imajo še vedno neka politična sporočila, ampak očitno ta stvar ni dovolj dobro predstavljena ali pa dovolj sprofilirana. Z raznimi rompompomi, kar se je na žalost

sicer res začelo v ŠKUC-u, s temi tovornjaki. Ena izmed ŠKUC-ovih sekcij, Magnus, se je spomnila teh tovornjakov in od takrat naprej smo šli v to komercialno smer. Mogoče je res zgledalo fascinantno za tiste kamere. Ampak potem je to samo nek žur, kot tiste rave parade, love parades. Tukaj ne gre za love parade, tu bi moralo iti še za kaj drugega. Tam poskakujejo na tovornjakih, glasba igra in »so what«? Saj mogoče je slika fascinantna in mogočna za kamero ali pa za mimoidoče na cesti, ki pa si tudi mislijo »kaj zdaj oni nekaj skakljajo tukaj«. Nobenemu ni nič več jasno.

I: Kakšno pa je tvoje mnenje glede negativnih vidikov parad, ki jih izpostavljajo njihovi nasprotniki, da so preveč izzivalne, da je preveč povdarka na spolnosti?

N.S.: To je katastrofa, če kdo tako razmišlja. Saj to je to, o čemer ves čas govorim. Ta premik k osrediščenju oziroma ta konformni pogled. Zakaj ne bi predstavil, če se že greš to, lezbičnega in gejevskega življenjskega stila in gibanja v vsej njegovi pestrosti. Transvestiti, dykes on bikes oziroma katerikoli imidž in identiteta so še kako relevantne in resnične eksistence na tej sceni. Zakaj bi se te eksistence morale poskriti? Zato, da bomo sedeli za isto mizo? O tem govorim. To je to, zakaj mi ne pridemo več skupaj. Ker mi nismo nikdar nikogar sankcionirali. Navsezadnje tudi tistih nismo sankcionirali, ki so hoteli priti z narodno nošo. Problem je bil v tem, da je narodna noša hotela prevladati. Ko je hotela biti dopadljiva, da bi bili dopadljivi, da bi našli komunikacijo, so mislili, da bodo s to podobo postali bolj všečni, v smislu »mi vsi smo tukaj, mi vsi smo Slovenci«. Lepo prosim! To so zelo nevarne stvari. V takšnem sporočilu se navsezadnje skriva nacionalistični podton, če gremo še globlje analizirat. Kdaj smo se geji in lezbijke oblačili v narodne noše? Nikoli, ker ravno zaradi takšnih narodnih noš trpimo oziroma zaradi miselnosti narodnih noš in ljudi, ki se strogo identificirajo s to miselnostjo. Taki so najhujši homofobi v družbi. Če še to razmišljajo, potem ne vidim upanja, da bomo v naslednjih desetih letih našli skupni imenovalec na katerem bomo našli konsenz, na katerem bomo lahko gradili skupne parade. Tudi zaradi tega jim bo prisotnost ljudi padala. Zato, ker ljudje živijo svoja življenja in če ne drugega, si vsaj prizadevajo se osvobajati. Že dovolj velik je pritisk družbe na njih, zdaj naj jih pa še znotraj scene sankcioniramo, ker so malo »weird«. Katastrofa! To je ta asimilacija in zlitje z večino kjer so vsi brezbarvni, »blank page«, kot sive miške, ki stopamo po cesti in nihče več ne odstopa. Vsi smo tu in vsi smo kul in vsi, ki smo malo homoseksualci drugače v življenju, smo drugače pridni Slovenci in nič ne bomo odstopali, nič ne bomo provocirali, da se ne bi

kdo v družbi vznemiril. Katastrofa. To je vse tisto kar si nikoli nismo predstavljali, da bi lahko prišlo ven v tem gibanju. Ampak žal je prišlo tudi to.

I: Pa saj to ni pozicija organizatorjev...

N.S.: Ne vem kdo je to izjavil, niti kakšne pozicije imajo zdaj, ampak to boš ti bolje vedela. Tega ne vem, ampak, če je temu tako... Pozicija organizatorjev je bila že s tem, da naj bi si zakrili obraze čista katastrofa. Ne vem kdaj je to bilo, lani ali predlani. To je takšna retardacija v gibanju. Kakšna vidnost je potem to?!

I: Ampak to je bilo mišljeno kot simbolno dejanje in bi se potem vsi odkrili...

N.S.: Ne, to je bilo kasneje, po velikih polemikah je prišlo do tega, da se odkrijejo. Ko so nekateri skočili v zrak zaradi tega. Ne spomnim se ali sem jaz takrat to komentirala, možno, da sem spustila kakšen komentar. Potem je prišlo do nadgradnje z odkrivanjem. Ampak s tem daješ potuho. Saj to so te scene, ki se zdaj dejansko zelo prijemajo. Razne internetne skupnosti, ki imajo nekakšne tematske partyje na katere pride kar tristo lezbijk, ki so drugače skrite. Ker je vse tako varno in zakrito, tam to stvar dela, drugače pa ne. To so vse posledice ali pa vzporednice temu. To je nazadovanje, milo rečeno. Naj se pa začnejo dobivati doma po stanovanjih kot pred petdesetimi leti in naj imajo svojo skrito sceno. Zakaj bi imeli potem gibanje, zakaj bi konec koncev sploh imeli parado. Saj je ne rabimo.

I: V tem smislu mi je zadnjič razlagala prijateljica, ki je lezbijka, da ona in ljudje s katerimi se družijo, ne občutijo homofobije, ker imajo svoj krog ljudi in se počutijo, kot bi živeli v vati.

N.S.: Seveda ne občutijo, če so tako globoko zakriti, skriti, da zagotovo ne bodo čutili. Če igrajo lažno vlogo v zunanjem svetu. Ampak naj se raje vpraša, kaj pomeni živeti v laži dvajset, trideset let. To se verjetno nekje pozna. Naj se vpraša o škodljivih učinkih tovrstnega življenja, ki je polno pretvarjanja in laži. Ker slej ko prej stvari pridejo ven. To delajo škodo sami sebi, ker nimajo osebnosti, ponosa. To pomeni, da pohodi svoj ponos. In, če pohodi svoj ponos, verjetno te osebe ne morejo biti samozavestne, suverene osebe, ampak so prestrašeni in ves čas pazijo na delovnem mestu, da ne bi kdo kaj. Še vedno so pod terorjem. Če nekateri to dejansko podpirajo, potem ne vem, zakaj sploh rabimo gibanje, zakaj rabimo parade. Saj ne rabimo. Ker to je že bilo. To je prej obstajalo, to je bilo vse, kar je obstajalo.

I: Se pravi se ti zdi, da se stvari ne izboljšujejo?

N.S.: Ne, mislim, da velik krog ljudi gre naprej. Ni res, da ne gre. Recimo okoli ŠKUC-ovih aktivnosti, ki drži to linijo, se zbira dosti takšnih strategij, recimo v knjižnjico prihaja več kot štiristo ljudi, v Monoklu, ko se organizirajo stvari, prihaja ogromno žensk, tako, da ni res. Ampak se pa scena razslojuje. Vedno bolj je izrazito, da se ustvarjajo različni krogi ljudi. Imajo pač možnost izbire. Tisti, ki so skriti, bodo komunicirali recimo preko Gaja Kafe. Tisti, ki so malo manj skriti, ampak konformni bodo mogoče korespondirali z eno od skupin, tisti, ki jih zanimajo krščanske vrednote morda tudi. Tisti, ki so malo bolj radikalni, ki radi pokažejo svoje identitete, na primer dykes on bikes, transvestiti, transeksualci ali pa geji, ki so oblečeni v usnje, bodo pa prišli na ŠKUC-ove prireditve. Tako je to postalo. Kar ni v končni fazi nič narobe. Naj imajo ljudje svojo izbiro. Vendar, če jim drugi dajejo potuho, iz tega ne bo kaj dosti napredka in bodo še vedno prestrašeni, reveži. Na delovnem mestu se bodo ozirali čez ramo, če jih kdo vidi, da so ravnokar dobili mail od ljubimke ali ljubimca.

I: Kakšno pa je stanje, če primerjaš konec osemdesetih let in danes...

N.S.: (smeh) Človek je res malo presenečen. Osemdeseta v prejšnjem sistemu so bila res leta družbenega osvobajanja in v družbi je bil velik naboj. Entuziazem je obstajal, to si čutil v vseh pogledih, ne samo na naši sceni. Vse te stvari so prišle ven, ker je bilo res takšno obdobje. Potem pa, ne vem, ali je cerkev spet dobila preveliko vlogo, v devetdesetih so se vedno bolj začele poudarjati konzervativne vrednote in bolj ko smo lezli proti letu dva tisoč, bolj se to pozna. Počasi se vsede. Te mlade generacije navsezadnje nimajo primerljive izkušnje kaj je bilo prej in kaj je zdaj, ampak so socializirane v nekih drugih okoliščinah. In, če slišijo, če je toliko nekih konzervativnih primesi pa druge vrednote... Ta kapitalizem, čisto drugi sistem vrednot, poudarjanje materialnih stvari, to grebenje za tem. Niti ni prostora za razmišljanje. Ves čas moraš biti na preži, da boš čim boljši in trdo delal in tako dalje, pač glavni »jack«. Potem boš šel za vsak slučaj v cerkev, če so kakšne stvari neprimerne za onostranstvo in je treba to popraviti. Življenje vedno bolj dobiva neke praktične vidike in se mi zdi, da ljudje popuščajo.

I: Bi lahko rekla, da mlajše generacije nimajo dovolj razvite politične zavesti?

N.S.: Ne bom rekla, da so stvari tako črno-bele. Mislim, da stvari skozi čas valovijo in se mogoče sedaj nahajamo na eni nižjih točk, ampak stvari se bodo kmalu obrnile. Nemogoče je, da ne bi ravno najmlajše generacije postale spet nosilke nekih novih idej. Vedno je tako v zgodovini. Če pogledamo zgodovino, dejansko mladi delajo preboje in prepričana sem, da... Saj določeni takšni mladi ljudje že zdaj obstajajo. Verjetno gre za to, kdaj bo prišel tisti trenutek, da bodo dobili širšo podporo. Ljudje bodo že videli kako in kaj. Jaz res ne verjamem, da bi bilo lahko vse tako črno-belo.

I: Hvala lepa za sodelovanje!